

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas

Liucija Ašmantavičiūtė

Edukacinės ir vaiko psichologijos studijų programa
Magistro darbas

Gabaus vaiko savybės ikimokyklinio ugdymo pedagogų požiūriu

Darbo vadovė: doc. Dr. Sigita Girdzijauskienė

Vilnius
2020

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
PRATARMĖ.....	5
1. ĮVADAS.....	7
1.1 Gabumų samprata.....	7
1.2 Gabių vaikų ugdymas.....	11
1.3 Gabiems vaikams būdingos savybės.....	16
1.4 Gabių vaikų atpažinimas.....	22
2. TYRIMO METODIKA.....	25
2.1 Tyrimo imtis.....	25
2.1.1 Kokybinės tyrimo dalies imtis.....	25
2.1.2 Kiekybinės tyrimo dalies imtis.....	27
2.2 Tyrimo metodai ir eiga.....	27
2.2.1 Kokybinės tyrimo dalies metodai ir eiga.....	27
2.2.2 Kiekybinės tyrimo dalies metodai ir eiga.....	28
2.3 Tyrimo instrumentas.....	30
2.3.1 Kokybinės tyrimo dalies instrumentas.....	30
2.3.2 Kiekybinės tyrimo dalies instrumentas.....	30
2.4 Duomenų analizė.....	31
2.4.1 Kokybinės tyrimo dalies analizė.....	31
2.4.2 Kiekybinės tyrimo dalies analizė.....	31
3. REZULTATAI.....	32
3.1 Kokybinės tyrimo dalies rezultatai.....	32
3.1.1 Gabių vaikų savybės.....	32
3.1.2 Gabių vaikų atpažinimas ir jo svarba.....	36
3.1.3 Ugdymo pritaikymas ir jo svarba.....	42
3.1.4 Kylantys sunkumai grupėje.....	45
3.2. Savybės, kuriomis remiantis mokytojos identifikuoja gabius vaikus.....	48
REZULTATŲ APTARIMAS.....	52
IŠVADOS.....	56
LITERATŪRA.....	57

PRIEDAI.....	62
Priedas nr. 1. Kiekybinio tyrimo klausimynas.....	62
Priedas nr. 2. Gabių vaikų savybės.....	67
Priedas nr. 3. Gabių vaikų atpažinimas.....	71
Priedas nr. 4. Gabaus vaiko atpažinimo sunkumai.....	75
Priedas nr. 5. Atpažinimo svarba.....	77
Priedas nr. 6. Darbo metodai.....	79
Priedas nr. 7. Ugdymo pritaikymo svarba.....	82
Priedas nr. 8. Kylantys sunkumai grupėje.....	85
Priedas nr. 9. Kiekybinė tyrimo dalis: komentarai.....	88

SANTRAUKA

"Gabaus vaiko savybės ikimokyklinio ugdymo pedagogų požiūriu". Liucija Ašmantavičiūtė. Vilniaus universitetas, Vilnius, 2020. 61 puslapis.

Tyrimo problema: Gabūs vaikai pasižymi išskirtiniais poreikiais, tad ugdymo procese svarbu į tai atsižvelgti, pritaikyti gabumus ir asmenybę puoselėjantį ugdymą. Pirmiausia reikia suprasti, kas yra gabus vaikas ir gebėti atpažinti šiuos vaikus. Pastebėti išskirtinius gabumus vieni pirmųjų galimybę turi ugdytojai - darželių mokytojai, todėl yra svarbu suprasti, koks yra jų požiūris į gabiuosius, kokiomis savybėmis remiantis ugdytojai atpažįsta šiuos vaikus, su kokiais sunkumais susiduria ugdymo procese.

Tyrimo tikslas: atskleisti mokytojų, dirbančių pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, požiūrį į gabių vaikų savybes, gabių vaikų atpažinimą, ugdymą ir kylančius sunkumus.

Tyrimas. Dalyvavo mokytojos, dirbančios pagal ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo programas. Vykdomame kokybiniame tyrime pusiau struktūruoto interviu metodu surinkta informacija iš 11 mokytojų, kurių darbo stažas nuo 5 m. iki 34 m., pagal kvalifikacinę kategoriją dalyvavo: 1 mokytoja ekspertė, 2 mokytojos metodininkės, 7 vyresniosios mokytojos ir 1 neturinti kvalifikacinės kategorijos, pagal užimamas pareigas: 8 mokytojos, dirbančios pagal ikimokyklinio ugdymo programą, 3 mokytojos, dirbančios pagal priešmokyklinio ugdymo programą. Iš anksto buvo numatyti 7 interviu klausimai. Taip pat buvo atliktas kiekybinis tyrimas su kokybinio tyrimo požymiais, kuriame dalyvavo 81 mokytoja. Buvo pateiktas klausimynas su 36 savybėmis bei galimybe pridėti komentarus, prašyta nurodyti, kokios savybės būdingos gabiems vaikams pagal amžių.

Išvados. Mokytojų nuomone, gabūs vaikai pasižymi tam tikrais kognityviniais ypatumais, geresniu kognityviniu funkcionavimu, tam tikromis emocijinėmis, psichologinėmis, socialinėmis, fizinėmis savybėmis. Mokytojų nuomone, fiziniai, emociniai, socialiniai, psichologiniai ypatumai gali būti nevienareikšmiai, tad, vertinant vaiką, svarbu žvelgti į visumą.

Raktiniai žodžiai: gabūs vaikai, ikimokyklinis ir priešmokyklinis ugdymas, ugdymo pritaikymas, gabaus vaiko atpažinimas.

SUMMARY

"The traits of gifted children from the perspective of kindergarten teachers". Liucija Ašmantavičiūtė. Vilnius university, Vilnius, 2020. 61 pages.

Research problem: Gifted children have exceptional needs, so it is important to take those needs into consideration in the educational process, offer adjusted education, which serves in developing gifts and personality further. At first it is needed to understand what does gifted child mean and be able to identify those children. Kindergarten teachers are one of the first people, who have a chance to notice the giftedness, so it is important to understand their opinions about gifted children, which traits help them identify giftedness, what difficulties do they face in educational process.

Research aim: to reveal the opinions of kindergarten teachers about the traits of gifted children, identification, education and difficulties.

The research. The participants were kindergarten teachers. In the qualitative part during semi-structured interviews information was obtained from 11 teachers, with experience from 5 to 34 years; qualification categories of participants: 1 teacher expert, 2 teachers methodologists, 7 senior teachers, 1 without any category. 7 interview questions were pre-arranged. Also a quantitative survey with qualitative features was carried out, 81 teachers participated. Participants were given a questionnaire with 36 traits and possibility to add comments, they were asked to indicate, which traits could help their recognize giftedness in different aged children.

Conclusions. According to teachers, gifted children exhibit specific cognitive traits and better cognitive functioning, as well as emotional, psychological, social and physical traits. Teachers think that physical, emotional, social and psychological traits might be ambiguous, so it is important to look at the whole picture, when identifying a gifted child.

Keywords: gifted children, preschool education, adjusted education, identification of a gifted child.

PRATARMĖ

“Įstatymas valdo žmones, protas – įstatymą.” - taip rašė Tomas Fuleris, XVII a. britų istorikas, dvasininkas, rašytojas. Ši sentencija parodo, jog protiniai gebėjimai buvo vertinami nuo senų laikų. Taip pat ši mintis leidžia įžvelgti, jog jie yra svarbūs kuriant, vedant į priekį ir tobulinant visą visuomenę, o žmonės, pasižymintys aštriu protu, yra potencialūs lyderiai, atradėjai, visuomenės tobulėjimo pagrindas bei variklis, tad yra labai svarbu didinti supratimą apie protinių gebėjimų puoselėjimą ir ugdymą. Pasak B. Narkevičienės, pagrindinė varomoji jėga, lemianti visuomenės raidą, visada buvo, yra ir bus intelektinė veikla. Todėl rūpintis intelektualiai gabių vaikų problemomis yra būtina, jei norime išsaugoti, puoselėti ir didinti šalies intelektualinį potencialą (Narkevičienė, 2000).

Nors ši tema itin aktuali, didesnio dėmesio tiek Lietuvoje, tiek ir kitose šalyse ilgą laiką ji sulaukė nepakankamai. “Dažnai kartojama, kad gabūs ir talentingi vaikai yra didžiausias kiekvienos šalies turtas, tikimasi, kad jiems seksis ateityje, iš jų užaugs mokslininkai, politikai, prezidentai ir pan. Buvo manoma, kad jie gali pasiekti stebėtinai aukštų rezultatų be jokio specialaus ugdymo ar mūsų pagalbos, dalis iš jų – net ir tais atvejais, kai susiduria su didžiulėmis kliūtimis. Tačiau dalis šių vaikų taip ir nepasieks to lygio, kurį galėtų pasiekti, jei nepastebėsime jų gabumų, jeigu jų nepuoselėsime ugdymu, tinkamu didesniems gebėjimams lavinti, jei šiems vaikams nepadėsime.” (Šimelionienė A., 2008). A. Šimelionienė (2008) teigia, kad ilgą laiką Lietuvoje labiau buvo rūpinamasi specialiųjų poreikių vaikais, o gabių vaikų tema dėmesio nesulaukė, nors kai kuriose kitose šalyse šie vaikai jau buvo priskiriami ypatingų vaikų grupei, jiems jau buvo taikomos specialios mokymo programos, kuriami paramos centrai. Šiuo metu jau ir Lietuvoje teisiniuose dokumentuose minimi gabūs vaikai, pateikiamas gabumų apibrėžimas, kuriami veiksmų planai, kuriais siekiama didinti gabių vaikų atpažinimą, ugdymo spartinimą, individualizavimą ir turtinimą (Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa, 2009; Dėl gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014 - 2016 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2014 m. sausio 27 d. Nr. V-38, galiojanti suvestinė redakcija 2015-01-26).

Tam, kad būtų galima gabiesiems taikyti jiems tinkamą, gabumus puoselėjantį ir leidžiantį geriausiai jiems atsiskleisti ugdymą, pirma reikia suprasti, kas yra gabus vaikas ir gebėti atpažinti šiuos vaikus. A. Šimelionienė (2008) pažymi, jog “Gabių vaikų atpažinimas ir jų gebėjimų įvertinimas – sudėtingas uždavinys, keliantis daug klausimų, nesutarimų ir diskusijų.”. Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programoje (2009) pateikiamas gabių vaikų apibrėžimas - “Gabūs vaikai – tai vaikai, galintys efektyviai įgyti žinių ir mokėjimų; juos pritaikyti naujoms problemoms spręsti; sparčiai mokytis iš

patirties. Jų intelektinių gebėjimų lygis yra labai aukštas (individualiai testuojamų standartizuotais intelekto testais intelekto koeficientas yra du standartiniai nuokrypiai ar daugiau nei vidurkis). Turėdami šiuos intelektinius gebėjimus gabūs vaikai lenkia arba pajėgūs pralenkti panašios patirties ir aplinkos bendraamžius savo vienos ar kelių mokslo sričių akademiniais pasiekimais. Šiems vaikams būdingas aukštas kūrybiškumo lygis.”. Pastebėti išskirtinius gabumus vieni pirmųjų galimybę turi ugdytojai: darželio auklėtojai, o vėliau - mokytojai, todėl yra svarbu suprasti, koks yra jų požiūris į gabiuosius, kokiomis savybėmis remiantis ugdytojai atpažįsta šiuos vaikus, su kokiais sunkumais susiduria ugdymo procese. Deja, tyrimų apie ankstyvojo amžiaus gabius vaikus Lietuvoje atlikta nėra daug, tad nėra aišku, koks yra ikimokyklinio ugdymo pedagogų požiūris šiais klausimais.

1. ĮVADAS

1.1 Gabumų samprata

Tyrinėjant ir gilinantįs į gabių vaikų problematiką, itin svarbu suprasti, kas, visų pirma, yra laikoma gabumais. Gabumų sampratos svarbą pažymi A. Šimelionienė (2008), teigdama, jog “Vargu ar tikslinga pradėti kalbėti apie gabius vaikus ir gabumų požymius, neaptarus pačios gabumų sampratos, neišsiaiškinus, kas yra gabumai ir kaip jie pasireiškia žmogaus veikloje.” (cit. pag. Šimelionienė, A., 2008, psl. 8). Metodinėse rekomendacijose pedagogams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams, kaip atpažinti vaiko gabumus, autorė taip pat pateikia McAlpine (1996) gabumų sampratos, apibrėžimo, požymių, atpažinimo ir ugdymo tarpusavio ryšio modelį, kurio centre - gabumų samprata. Taigi, tai, kas konkrečiai laikoma gabumais, daro įtaką visiems tolimesniems tyrinėjimams šia tema. “Tačiau iki pat šiol nėra nei bendros gabumų sampratos, nei visuotinai pripažįstamo gabių vaikų ypatybių apibrėžimo, o įvairių gabumus aiškinančių teorijų apibrėžimai gana skirtingi.” (cit. pag. Šimelionienė, A., 2008, p. 7). Tyrinėjant gabumų sampratą ir apibrėžimą, aiškiai pastebima, jog šios sąvokos apibūdinimas skiriasi, priklausomai nuo visuomenės, laikmečio bei tarp atskirų asmenų (Abu, N. K., Akkanat, Ç., & Gökdere, M., 2017, pag. Sak, 2013). Pirmuoju, pristačiusiu gabumų teoriją, laikomas Francis Galtonas. 1869 m. F. Galtono išleistoje knygoje “Paveldimas genijus” autorius pristatė savo teoriją ir panaudojo terminą “genijus”. Šiuo terminu jis apibūdino žmones, turinčius išskirtinai aukštus gebėjimus kokioje nors srityje ir manė, jog šie gebėjimai yra įgimti, paveldimi. Jo teorija buvo paremta išskirtinių vyrų giminės linijų tyrinėjimu. Autorius atrado, jog toje pačioje giminėje genialumu pasižymi skirtingų kartų vyrai, tad jis padarė prielaidą, kad genialumas yra paveldimas. Kadangi rodikliai, pagal kuriuos jis priskirdavo vyrus genialių kategorijai, buvo gana subjektyvūs, o taip pat, kadangi jo tyrinėjimų objektas buvo itin aukšti, išskirtiniai gabumai bei tai, kad jis tyrinėjo suaugusiuosius, jo teorija buvo gana ribota, bandant gilintis į gabių vaikų klausimą. Kiek vėliau, Spearman pristatė bendrojo intelekto g faktorių, kurį taip pat apibūdino kaip įgimtą. Panašiu metu A. Binet ir T. Simon sukūrė vieną pirmųjų testų, leidžiančių matuoti ir aukštesnius kognityvinius gebėjimus. L. Terman adaptavo Binet skalę ir sukūrė intelekto testą, leidžiantį tirti ir identifikuoti gabius vaikus. L. Terman sekė F. Galtono požiūriu ir gabumus siejo su intelektu - IQ, jo manymu, nekintančiu, įgimtu ir stabiliu konstruktu. Jis išskirstė gabumus į kategorijas, kurios dažnai naudojamos ir šiandien, kur mokiniai, kurių intelekto koeficientas ne mažesnis, nei 135, laikomi gabiais, nuo 150 - išskirtinai gabiais, o virš 180 - ypatingai gabiais (Pfeiffer, S. I., 2018). Šiuos visus tyrėjus galima laikyti pirmaisiais gabumų tyrinėjime ir galima pastebėti bendrumą jų gabumų supratime - gabumai itin glaudžiai buvo siejami su intelektu, kuris gali būti pastebimas jau ankstyvame

amžiuje, yra nulemtas genetinių aplinkybių, per gyvenimą yra nekintantis, stabilus ir lemiantis aukštus pasiekimus.

Vėlesni tyrėjai šį požiūrį praplėtė, teigdami, jog gabumų samprata, besiremianti vien intelekto balais, yra rigidiška, kadangi gabumai gali būti ne vien intelektiniai, o aukštiems pasiekimams vien aukšto intelekto nepakanka. Nors atpažinti gabų asmenį ir būtų paprasčiau tiesiog atliekant intelekto testą, identifikuojant potencialą to nepakanka, kadangi potencialą lemia ne tik intelekto lygis, o tai įrodo ir žvilgsnis į istoriją - gabiais, apdovanotais visuomet buvo laikyti tie asmenys, kurie ne tik gebėjo efektyviai įsisavinti žinias, tačiau ir jas kūrybiškai, originaliai panaudoti, sukurdami, atrasdami kažką neįprasto bei naujo (Renzulli, J. S., & Renzulli, S. R., 2010). Šis požiūrio posūkis įvyko XX a. viduryje. P. A. Witty teigė, jog į gabumų sampratą reikėtų įtraukti ir tai, kas nėra pamatuojama intelekto testais, kaip kūrybiškumą ir socialinius sugebėjimus, o gabiais reikėtų laikyti tokius vaikus, kurių pasiekimai bet kurioje reikšmingoje veikloje yra išskirtiniai. Taip pat šio autoriaus teigimu, gabumų samprata, besiremianti tik intelekto testo rezultatais, pernelyg sureikšmina įgimtą potencialą ir nuvertina motyvaciją (Pfeiffer, S. I. (Ed.), 2018). Vienas iš pirmųjų oficialių dokumentų, kuriame kalbama apie gabių vaikų ugdymą bei apibrėžiama, kas yra laikoma gabiu vaiku, yra S. P. Marlando ataskaita, 1972 m. pateikta Jungtinių Amerikos valstijų kongresui. Jame nurodomos sritys, kuriose demonstruojami išskirtiniai pasiekimai ir / arba potencialas leidžia priskirti vaiką gabių vaikų grupei: bendri intelektiniai gebėjimai, specifiniai akademiniai gebėjimai, kūrybinis / produktyvus mąstymas, gebėjimas vadovauti, meno srities gebėjimai, psichomotoriniai gebėjimai (U.S. Commissioner of Education, 1972).

Žinomiausias vėlesniojo požiūrio atstovas - H. Gardneris, 1983 m. pateikęs daugialypio intelekto teoriją. H. Gardneris, remdamasis biologiniais ir kultūriniais tyrinėjimais, praplėtė pačio intelekto sampratą teigdamas, jog intelekto prilyginimas IQ balui nėra pakankamas, kadangi egzistuoja skirtingos intelekto rūšys, kurių jis išskyrė aštuonias, o vėliau pridėjo dar tris. Išskirtos tokios intelekto rūšys: loginis – matematinis, kalbinis, erdvinis, muzikinis, kinestezinis, asmeninis, tarpasmeninis. Vėliau teorija buvo papildyta, pridodant gamtinį intelektą, reiškiantį gebėjimą atpažinti gyvosios bei negyvosios gamtos objektus (Brualdi Timmins, A. C., 1996), egzistencinį intelektą, reiškiantį gebėjimą gilintis į egzistencinius, būties klausimus (Allan, B. A., & Shearer, C. B., 2012), bei dvasinį intelektą, atspindintį gebėjimą suprasti vertybes ir jų prasmę (Sharma, A., 2017).

Kitas svarbus autorius gabumų tyrimuose - J. S. Renzulli, sukūręs “Trijų žiedų” gabumų modelį. Šiuo modeliu bandoma pavaizduoti dimensijas, kurios svarbios žmogaus kūrybiško produktyvumo potencialui. Dimensijas autorius išskyrė tris: aukštesnis, nei vidutinis, bet nebūtinai išskirtinai aukštas intelektas, kūrybiškumas bei įsipareigojimas užduočiai (gebėjimas atlikti iki galo, motyvacija). Tyrinėdamas kūrybišku produktyvumu pasižyminčius asmenis autorius priėjo prie išvados, jog šie

kriterijai po vieną nelemia išskirtinių pasiekimų, o asmenys, pelnę pripažinimą dėl savo pasiekimų, pasižymėjo visomis šiomis savybėmis vienokiu ar kitokiu lygiu. Taigi, gabi, pasak šio autoriaus, galima vadinti tik tokį asmenį, kuris pasižymi aukštesnio, nei vidutinis intelekto, kūrybiškumo bei įsipareigojimo užduočiai deriniu (Renzulli, J. S., 2016). Šio modelio trūkumas tas, jog, remiantis jo apibrėžimu, “gabiųjų vaikų grupei negalima priskirti nemotyvuotų ir nepasižyminčių aukštesniais pasiekimais vaikų. Jei vaikas nepasižymės aukštais pasiekimais ar nesugebės motyvuotai dirbti, jo nebus galima priskirti gabiųjų grupei net ir tuo atveju, jei jis pasižymės aukštesniu už vidutinį intelektinių gebėjimų lygiu. Taip pat negalėsime priskirti gabiųjų grupei ir kūrybingų, tačiau nepasižyminčių išskirtiniais pasiekimais vaikų.” (Šimelionienė A., 2008).

A. J. Tannenbaumo Psichosocialinis gabumų modelis (1983) pabrėžia ryšį tarp gebėjimų ir pasiekimų, nurodo vaiko asmenybės savybių bei aplinkos, kurioje vaikas užaugo, svarbą pasiekimams. Pasak šio autoriaus, gabi galima laikyti tokį vaiką, kuris turi potencialą išvystyti aukštus pasiekimus kurioje nors svarbioje, visuomenės vertinamoje srityje. Taigi, tai, kas bus laikoma gabumu, priklauso ir nuo visuomenės taikomų kriterijų. Šioje teorijoje išskiriami penki išoriniai bei vidiniai kintamieji, kurių visų persidengimas sudaro potencialą gabumams būti atskleistiems bei išvystytiems:

- bendrieji gebėjimai - susiję su “g” faktoriumi arba tiesiog pamatuojamu bendruoju intelektu, daugiau ar mažiau svarbiu visų sričių veiklose. Nurodoma, jog skirtingas intelektinių gebėjimų lygis reikalingas skirtingose veiklos srityse.
- specialieji gebėjimai - gebėjimai ar polinkiai, pomėgiai tam tikroje ar keliose tam tikrose meno ar mokslo srityse. Kai kurie specialieji gebėjimai gali būti pastebimi labai anksti, o kiti pastebimi tik gerokai vėliau vaikystėje.
- neintelektiniai veiksniai - motyvacija, teigiamas savęs suvokimas, gebėjimas susikaupti užduočiai ir atlikti ją iki galo, pasiryžimas paaukoti trumpalaikį “pasitenkinimą” tam, kad būtų pasiekti ilgalaikiai rezultatai, psichinė sveikata ir pan.
- aplinkos veiksniai - šeima, draugai, mokykla, ekonominės, socialinės, politinės šalies, kurioje vaikas auga ir mokosi, institucijos bei sąlygos. Šie veiksniai daro įtaką ne tik tam, iki kokio lygio turimas potencialas galės vystytis, tačiau ir kokie talentai bus vystomi, kadangi nuo visuomenės priklauso, kokios srities talentų vystymas labiau vertinamas ir į kurią sritį daugiau investuojama.
- atsitiktiniai veiksniai - nenuspėjami veiksniai žmogaus gyvenime, galintys sudaryti sąlygas potencialo atsiskleidimui, atpažinimui bei skatinimui. Pavyzdžiui, tai gali būti tinkamu metu sutiktas tinkamas mokytojas, darbo rinkos pasikeitimai, kai sfera, kurioje žmogus turėjo potencialą, tampa nebereikalinga. Atsitiktiniai veiksniai apima ir gali nutikti įvairiose sferose:

ekonominėje, socialinėje, darbo vietoje / rinkoje, šeimoje, fiziniai pačio asmens kūno / sveikatos pasikeitimai.

Kaip ir J. S. Renzulli modelyje, šiame modelyje taip pat nurodoma, kad būtinas visų kintamųjų persidengimas, tačiau šiame modelyje jis reikalingas tam, jog vaiko potencialas virstų pasiekimais. Priklausomai nuo talento srities, šie kintamieji gali persidengti skirtingomis proporcijomis, tačiau vienoks ar kitoks persidengimas yra būtinas (Gross, M. U., 2004).

Kitas svarbus gabumų modelis – F. Gagne diferencijuotas gabumų ir talento modelis. Šis autorius aiškiai atskiria gabumus bei talentą. Pagal šį modelį, gabumai yra įgimtos duotybės, tačiau patys savaime gabumai nėra talentas. Tam, kad gabumai virstų talentu, jie turi būti vystomi. F. Gagne skiria keturias įgimtų gabumų sritis: intelektinę, kūrybiškumo, socioemocinę bei sensomotorinę. Jei vaikas kurioje nors iš šių sričių gebėjimais yra tarp 10 proc. geriausių bendraamžių, tai galima laikyti gabumais. Talentai vystosi mokymosi procese, veikiami aplinkos bei vidinių katalizatorių, kurie gali apsunkinti talento vystymą arba paspartinti. Vidiniai katalizatoriai – psichologiniai bei fiziologiniai faktoriai (kaip sveikata) kurie, pasak šio autoriaus, taip pat yra dalinai nulemti genetikos. Itin svarbiais psichologiniais faktoriais laikoma valia, motyvacija ir savęs valdymas, kadangi šios savybės padeda mokymosi procese įveikti kliūtis, nuobodulį, lemia užsispyrimą siekti tikslo ir vystyti gabumus. Taip pat svarbios ir asmenybinės savybės, kaip temperamentas, charakterio savybės, išmokti elgesio būdai. Aplinkos faktoriai – tai aplinka (šeima, socioekonominis statusas, geografinė, socialinė ir pan.), asmenys (mokytojai, tėvai, bendraamžiai ir t.t.), ugdymas (prieinamos programos, užsiėmimai), svarbūs įvykiai (artimojo netektis, skaudūs išgyvenimai). Gabumai gali būti išvystyti į įvairių sričių talentus, pavyzdžiui, intelektinės srities gabumais pasižymintis vaikas gali tapti talentingu šachmatų žaidėju arba geru chemiku, sensomotorinės – talentingu atletu. Talentu autorius laiko išvystytus gebėjimus iki tokio lygio, kad vaikas (ar suaugęs) yra tarp 10 proc. geriausių asmenų toje srityje. Skirtingai nuo kitų aptartų modelių, šiame modelyje svarbu tai, jog tam, kad vaikas būtų laikomas gabiu, gabumai gali pasireikšti bet kurioje, bent vienoje iš sričių (Gagné, F., 2000).

Panašus į F. Gagne modelį yra Miuncheno gabumų modelis, kadangi šiame modelyje taip pat išskiriami gabumų (talentų) prediktoriai (F. Gagne modelyje tai – gabumai), kurie gali būti išvystomi į pasiekimus, veikiant aplinkos faktoriams bei nekognityviniams asmens savybių veiksniams. Šiame modelyje gabumai ir talentas yra vartojami sinonimiškai, išskirti konkretūs faktoriai, darantys įtaką gabumų išvystymui. Išskirti gabumų prediktoriai: intelektiniai, kūrybiniai gebėjimai, socialinė kompetencija, praktinis intelektas, artistiniai sugebėjimai, muzikalumas, psichomotoriniai gebėjimai. Mokymosi procese veikiantys nekognityviniai veiksniai: gebėjimas susidoroti su stresu, pasiekimų motyvacija, mokymosi ir darbo strategijos, baimė suklysti, kontrolės lokusas. Aplinkos veiksniai:

mokymosi aplinka, šeimos klimatas, instrukcijų kokybė, klasės klimatas, kritiniai gyvenimo įvykiai. Gabumai gali būti išvystyti į pasiekimus įvairiose srityse, kaip, pavyzdžiui, sporto srityje, kalbose, technologijose, matematikoje, meno srityje ir t.t. (Heller, K. A., Perleth, C., & Lim, T. K., 2005).

Apžvelgus gabumų teorijas matyti, jog senesniuose modeliuose gabumai buvo suprantami kaip įgimtos duotybės, buvo siejami daugiausiai arba vien su intelektu, buvo mažai atsižvelgiama į šių duotybių vystymą ir faktorius, galinčius veikti šias duotybes, jas vystant toliau, o modelių vystymas neretai buvo paremtas suaugusiųjų tyrimais. Galima teigti, jog pirmosios teorijos pernelyg sureikšmino įgimtą potencialą, nuvertinant kitus veiksnius. Vėlesniuose modeliuose įtraukiami ir kiti veiksniai, darantys įtaką pasiekimams. A. J. Tannenbaumo Psichosocialiniame gabumų modelyje bei J. S. Renzulli “Trijų žiedų” modelyje nurodomas būtinas išvardintų veiksnių persidengimas, kad asmuo būtų laikomas gabiu, tad šie modeliai, nors ir įtraukia daugiau veiksnių, tačiau, galima teigti, nuvertina situacijas, kai asmuo nepasižymi kuriuo nors veiksmu (pavyzdžiui, pagal J. S. Renzulli modelį, jei vaikas nedemonstruoja aukštų pasiekimų ir nėra motyvuotas, jis nebus laikomas gabiu, net jei pasižymės aukštu intelektu), todėl, remiantis šiais modeliais, yra tikimybė, pavyzdžiui, neskirti pakankamai dėmesio nerealizuojantiems savo pasiekimų mokiniams. Šiame darbe aktualiausi F. Gagne bei Miuncheno gabumų modeliai, kadangi juose pabrėžiama mokymosi reikšmė, kalbama apie gabumų vystymą nuo vaikystės, nurodomi konkretūs pasiekimus veikiančys vidiniai ir išoriniai faktoriai, o tai siejasi su šio darbo idėja – suprasti, ką apie gabumus ir jų vystymą mano mokytojos, kokius jos bruožus (faktorius) išskiria, kaip galimus gabumų identifikatorius.

1.2 Gabių vaikų ugdymas

Kylant susidomėjimui gabumų bei gabių vaikų klausimais, neišvengiamai buvo atkreiptas dėmesys ir į gabių vaikų ugdymą - ar šių vaikų ugdymas turėtų būti kitoks, pritaikytas, kas yra svarbu, pritaikant ugdymą.

Požiūris į gabių vaikų ugdymą yra nevienareikšmis. B. Narkevičienė (2012) pažymi, jog Lietuvoje požiūrį į gabių vaikų ugdymą lėmė ir istoriškai susiklosčiusi situacija. Autorė mini, kad, nors ir po nepriklausomybės atgavimo pasirodė nemažai straipsnių, kuriuose buvo pabrėžiamas gabių vaikų ugdymo reikalingumas, tačiau visuomenei šias idėjas ilgai buvo sunku priimti dėl nerimo, kylančio siejant gabių vaikų ugdymą su elitizmu. Kadangi gabių vaikų nėra daug, pritaikytas jiems ugdymas reiškia išskirtinės pagal intelektinių galių lygmenį grupės ugdymą ir gali būti siejamas su elitizmu. Nors buvusioje Sovietų sąjungoje buvo organizuojamos olimpiados bei konkursai, vyravo visuotinės lygybės ideologija, kuri, net ir po nepriklausomybės atgavimo yra gąjį žmonių sąmonėje. Taip pat autorė

mini, jog Sovietų sąjungoje sustiprinto mokymo mokyklose mokėsi aukštų pareigūnų vaikai, tad tai taip pat galimai buvo priežastis, formuojanti visuomenės nuomonę, jog mokymasis tam tikroje mokykloje gali būti socialinė privilegija. Taigi, visuomenėje galimai susiformavo neigiama nuostata į išskirtinį gabių vaikų ugdymo organizavimą, kurios buvo sunku atsikratyti net Lietuvai tapus nepriklausoma, demokratine valstybe (Narkevičienė, B., 2012). Panašią nuomonę, indikuojančią apie nerimą dėl lygių galimybių nepaisymo, pritaikant ugdymą gabiesiems, galima rasti ir kai kurių užsienio šalių autorių darbuose. Abu, N. K., Akkanat, Ç., ir Gökdere, M. (2017) mini, jog literatūros apžvalga atskleidžia nuomonę, kad specialus ugdymas gabiesiems nėra reikalingas ir yra manoma, jog nepatiriamas, kadangi visiems turėtų būti sudaromos lygios galimybės (Abu, N. K., Akkanat, Ç., & Gökdere, M. (2017) pagal Gökdere, M. & Ayvaci (2004)). Abu, N. K., Akkanat, Ç., ir Gökdere, M. (2017) aiškinosi pradinės mokyklos mokytojų nuomonę gabių vaikų ugdymo atžvilgiu. Tyrimas atskleidė, jog mokytojos mano, kad įprasta mokymo programa yra nepakankama gabių vaikų poreikiams patenkinti, pagrinde dėl šių vaikų greitesnio žinių įsisavinimo, tačiau šių vaikų išskyrimas kaip atskiros grupės gali turėti neigiamų efektų, kaip socialinė atskirtis nuo bendraklasių, nerealistinis savęs vertinimas, nerimas dėl pagarbos, pernelyg dideli aplinkinių lūkesčiai, tad labai svarbu, kad mokytojai, o taip pat ir tėvai, stebėtų ir rūpintųsi, kad priskyrimas gabiųjų grupei vaikui neatneštų neigiamų pasekmių (Abu, N. K., Akkanat, Ç., & Gökdere, M., 2017). Kitas nuomonės, jog gabiesiems nereikia atskiros, pritaikytos programos, argumentas yra tas, jog gabieji geba gerai prisitaikyti prie įvairių situacijų, o mokomąją medžiagą šiaip ar taip išmoks ir be papildomo programos pritaikymo ar pagalbos mokantis. O jei mokymosi rezultatai tokiu atveju nėra labai geri, tuomet galbūt vaikas išties nėra išskirtinai gabus (De Boer, G. C., Minnaert, A. E., & Kamphof, G., 2013).

Visgi dabar daugelyje šalių pripažįstamas ugdymo pritaikymas gabiesiems vaikams, šie vaikai priskiriami ypatingų vaikų grupei, kuriamos specialios, pritaikytos ugdymo programos. Dėmesys į gabiųjų ugdymą ypač anksti buvo atkreiptas Jungtinėse Amerikos Valstijose bei Didžiojoje Britanijoje, kaip pastebi A. Lenickienė (2007). D. Britanijoje nuo 1982 m. leidžiamas žurnalas apie gabiųjų mokymą pasaulyje, įkurta Nacionalinė asociacija gabiesiems vaikams, dalyvaujanti kuriant specialias mokymo programas, leidžianti specialią mokomąją medžiagą, darbo sąsiuvinis, įkurta Aukšto intelekto vaikų rėmimo draugija, vertinanti gebėjimus, teikianti konsultacijas vaikams bei tėvams, bendradarbiaujanti su kitomis organizacijomis, rengianti vasaros stovyklas gabiesiems, o Jungtinėse Amerikos valstijose pirmoji organizacija, skirta gabiesiems vaikams, įkurta dar 1946 m. Ugdymo programų esmė ir prasmė - suteikti vaikams tokį ugdymą, kuris atitinka jų poreikius ir sugebėjimus, taigi ir gabiųjų vaikų ugdymo programų esmė - pritaikyti ugdymą taip, kad mokymas atlieptų jų poreikius ir aukštesnius sugebėjimus (Riley, J. C., 2019).

Lietuvoje šiuo metu taip pat pripažįstama pritaikyto ugdymo gabiams mokiniams reikmė, o išskirtiniai gabumai laikomi specialiaisiais ugdymosi poreikiais. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011, gal. suv. red. 2015-07-10) nurodoma, jog “Specialieji ugdymosi poreikiai – pagalbos ir paslaugų ugdymo procese reikmė, atsirandanti dėl išskirtinių asmens gabumų, įgimtų ar įgytų sutrikimų, nepalankių aplinkos veiksnių.”. “Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programoje” (2009), kuri yra Gabių vaikų ir jaunimo ugdymo programos (2006) tęsinys, minimas tradiciškai visuomenėje susiformavęs požiūris, jog gabūs vaikai - gerai prisitaikę, tad bet kuriuo atveju realizuos savo gebėjimus, ir akcentuojama ugdymo pritaikymo svarba. Kalbama apie ugdymo spartinimo, diferencijavimo, individualizavimo ir turtinimo svarbą, nurodoma, kaip šių tikslų siekiama, o programos tikslas buvo sukurti gabių vaikų įvertinimo ir atpažinimo metodiką, pritaikyti ugdymo turinį bei remti projektus, skirtus gabiams vaikams ugdyti. 2014 m. parengtas “Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014 - 2016 metų veiksmų planas”, kurio pagrindinis siekis - “sudaryti sąlygas gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo ir ugdymo plėtrai. Veiksmų plano tikslas – kurti ir plėtoti gabių ir talentingų vaikų atpažinimo ir ugdymo sistemą.” (Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014 - 2016 metų veiksmų planas., 2014).

Lietuvos švietimo dokumentuose, kuriuose kalbama apie gabių vaikų ugdymą, nurodoma, jog Lietuvoje gabių ir talentingų vaikų ugdymas spartinamas, leidžiant vaikams anksčiau pradėti priešmokyklinio ir (ar) pradinio ugdymo programą, atsižvelgiant į mokymosi pasiekimus, perkeltiant į aukštesnę klasę (“peršokant” klasę), ugdymas diferencijuojamas, individualizuojamas, specializuojamas, suteikiant galimybę rinktis pagilintą dalykų mokymąsi, modulius, diferencijuojant užduotis pagal amžių, sugebėjimus bei poreikius, mokyti specializuotose mokyklose bei mokyklose, turinčiose patirtį, ugdant gabius vaikus. Taip pat ugdymas turtinamas, suteikiant galimybę mokytis papildomomis valandomis, dalyvauti nevyriausybinių organizacijų veiklose, sudarant sąlygas lankyti aukštųjų mokyklų įsteigtas neakivaizdines mokyklas, kuriose tobulinami pasirinktos srities gabumai, organizuojant įvairius projektus, renginius, olimpiadas, stovyklas bei konkursus, organizuojant skirtingoms mokslo sritims gabių vaikų ugdymą įvairiose neformaliojo švietimo mokyklose, kuriose mokiniai gali pasirinkti ilgalaikes kryptingo ugdymo programas (Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014 - 2016 metų veiksmų planas., 2014; Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa, 2009).

Tam, kad vaikai neprarastų motyvacijos mokslui, svarbu sukurti teigiamą vaikų požiūrį į mokymąsi, stengiantis, kad vaikas mokymąsi ar mokomąjį dalyką sietų su pozityviomis emocijomis. Gabių mokinių poreikių nepatenkinimas mokymosi procese šiems vaikams kelia nepasitenkinimą

savimi ir aplinka, o tai daro įtaką emocinei būsenai, gali lemti depresyvumą, o to pasekoje, daroma įtaka ir asmenybės augimui, motyvacijai, pasiekimams (David, H., 2011). Kaip ir nurodoma Lietuvos švietimo dokumentuose, dauguma autorių mokymosi spartinimą bei turtinimą pateikia kaip pagrindinius ugdymo pritaikymo modelius, galinčius padėti patenkinti gabių vaikų poreikius (Wu, E., 2013; Pierson, M. R., 2014). Mokymo turinio turtinimo programos skatina gilesnį mąstymą bei kūrybiškumą, leidžia mokiniams giliai ištyrinėti mokomą dalyką. Turtinimas apima tyrinėjimo veiklas, pačių mokinių pasirinktų individualių projektų ruošimą, studijavimą papildomas, gilesnių žinių suteikiančios medžiagos. Mokymo spartinimas paremtas mokinio žinių lygiu, kuris lenkia reikalingą žinių lygį klasei, kurioje mokinsys mokosi (Kim, M., 2016). Taikant ugdymo spartinimą, dvejojama dėl psichosocialinės gerovės, kadangi tyrimų rezultatai nevienareikšmiai. A. J. M. Hoogeveen, (2008) daro prielaidą, jog tai, ar ugdymo spartinimas turės neigiamą, ar teigiamą įtaką psichosocialinei gerovei, lemia ne pats ugdymo spartinimas, o kiti veiksniai, kurie skiria paspartintai besimokantį vaiką nuo jo bendraklasių. Steenbergen-Hu, S., & Moon, S. M. (2011) tyrimų, nagrinėjančių paspartinto ugdymo įtaką akademiniam pasiekimams bei psichosocialinei gerovei pastebi, jog šis metodas daro teigiamą įtaką gabių mokinių akademiniam pasiekimams, o psichosocialiniam vystymuisi ir gerovei efektas taip pat teigiamas, tačiau mažesnis, nei akademiniam pasiekimams.

Gabių vaikų ugdyme svarbų vaidmenį atlieka ugdytojų požiūris, pasirengimas darbui su šiais vaikais ir net asmeninės savybės, bruožai, tokie kaip nuoširdus susidomėjimas, tolerancija, empatija, palaikymas, gebėjimas išlikti ramiu ir susitvardyti, išlikti nešališku, pasverto, apgalvoto požiūrio turėjimas, profesionalumas, entuziazmas, orientacija į tikslą, patikimumas, savikritiškumas, reikalavimų kėlimas vaikams (Koleňáková, R. Š., & Hošová, D, 2019, pagal Jurášková, J., 2003; Laznibatová, J., 2007).

Kalbant apie gabių ikimokyklinio bei priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymą, svarbu suprasti, kokie yra metodai, dirbant su gabiais vaikais bendrai, kas būdinga gabių vaikų ugdymo programoms, kokia yra gabių vaikų ugdymo programų prasmė ir esmė, kalbant apie bet kurio amžiaus vaikus, kadangi, kaip nurodo N. B. Hertzog (2008), ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus gabių vaikų ugdymas yra persidengimo tarp ankstyvojo ugdymo ir gabiųjų vaikų ugdymo viduryje, taigi, jam būdingi yra tiek gabiųjų vaikų ugdymo bruožai bendrai, tiek ankstyvojo ugdymo bruožai. Ši autorė nurodo, jog, ugdant mažus vaikus, svarbu suprasti kiekvieno vaiko unikalumą ir į kiekvieno vaiko poreikius bei gebėjimus žvelgti atskirai, kadangi toks požiūris padeda pasiekti visų vaikų poreikių užtikrinimą, o žvelgiant į grupėje esančius vaikus kaip į bendrą vieno amžiaus grupę, skirtingi gebėjimai bei interesai gali būti nepastebėti. Ugdyme svarbu atsižvelgti į gabaus vaiko amžių ir suprasti, kas būdinga šio amžiaus vaikui, tačiau nereikėtų daryti prielaidų iš anksto, kad tam tikro amžiaus vaikai nesugebės atlikti užduoties.

Autorė pastebi, jog gabių vaikų ugdyme labai svarbu yra suprasti, ką vaikas jau moka bei mėgsta ir pateikti tokias užduotis, kurios keltų vaikui iššūkį, būtų įdomios, atitinkančios interesus tam, kad vaikas norėtų siekti ir užduotis atlikti. Mokymasis gali vykti per žaidimą. Tam labai svarbu, kad mokytojas užimtų stebėtojo vaidmenį ir laiku paskatintų vaiką, pateiktų tolimesnę žaidimo idėją, atitinkančią vaiko galimybes bei interesus. Autorė pateikia pavyzdį, kaip mokytoja stebėjo du žaidžiančius vaikus. Vaikai statė bokštą, o mokytoja stebėjo, kaip jie tariasi dėl bokšto statymo: kuris nurodo dedamų blokų kryptį, kuris teikia pasiūlymus bokšto statyme ir t.t. Po kelių dienų mokytoja pastebėjo, kad vienas iš vaikų, kuris visuomet nurodymus vykdė, pats sumanė pridėti plastikinį lėktuvėlį į statinį, tad paklausė, ar jis nori statyti oro uostą. Žaidę vaikai susižavėjo šia idėja ir kitas dvi dienas klausinėjo mokytojos bei kitų vaikų, kas dar būdinga oro uostui. Berniukas, prieš tai tik vykdęs nurodymus, dabar prisiėmė lyderio vaidmenį ir savo žaidimų draugui davė nurodymus, ką daryti toliau. Tokiu būdu mokytoja sugebėjo atskleisti ir pastebėti vaiko lyderio savybes, vaikui buvo suteikta proga ugdyti pasitikėjimą savimi, vystyti susidomėjimo sritį, motyvaciją.

Kaip ir N. B. Hertzog (2008), N. S. Sweeney (1995) teigia, jog ikimokyklinio bei priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdyme svarbu, kad ugdymas gabiems vaikams keltų iššūkius, o aplinka būtų stimuliuojanti ir skatinanti siekti. Ši autorė teigia, jog ugdymo pritaikymas labai svarbus šiame amžiuje, kadangi šie vaikai paprastai kurioje nors srityje yra labiau pažengę, nei bendraamžiai, tad ugdymą pritaikyti būtina pagal jų gebėjimus. Autorė pateikia rekomendacijas, kas svarbu, ugdant gabius šio amžiaus vaikus: svarbu suteikti galimybę šiems vaikams pabendrauti su vyresniais, kai tik tai yra įmanoma, kadangi vyresnių vaikų mąstymo lygmuo labiau atitinka jų mąstymo lygmenį, nei bendraamžių; užduoti vaikui mąstymą ir kūrybiškumą skatinančius klausimus; modeliuoti socialines situacijas, kuriose vaikas turėtų galimybę kartais užimti lyderio, o kartais nurodymų vykdymo vaidmenį, tai gali padėti vaikui formuoti suvokimą, jog kiekvienas asmuo yra svarbus ir gali turėti gerų idėjų, mokyti gerbti kitus, kurių mokymosi tempas ne toks greitas; net jei vaikas jau ir moka skaityti ar rašyti, nepervertinti skaitymo ir rašymo veiklų, vietoje to, pateikti labiau amžių atitinkančias veiklas, patenkinančias aukštesnio lygio poreikius, pavyzdžiui, įrengti mokslo kampelį su įvairiausiomis knygomis, objektais, reprezentuojančiais sudėtingesnes idėjas, įrengti sudėtingesnių knygų biblioteką, kad vaikas pats galėtų pasirinkti, kas jam įdomu ir atitinka jo poreikius; bendrauti su tėvais ir skatinti jų supratimą, kad vaiką šiame amžiuje reikėtų ugdyti ne per mokyklines veiklas (skaitymą, rašymą), bet, pavyzdžiui, lankant muziejus, bibliotekas, koncertus; mokyti per žaidimą, pateikiant mokymo turinį pagal temas, dominančias vaiką, atitinkančias jo polinkių sritis.

Delaune (2016) atkreipia dėmesį ir pabrėžia, kad ikimokyklinio bei priešmokyklinio amžiaus vaikų ugyje yra svarbu atkreipti dėmesį į šių vaikų emocinį ugdymą. Kadangi šie vaikai gali pasižymėti

intensyviomis emocijomis, šis bruožas gali kelti sunkumų grupėje, pavyzdžiui, vaikui bendraujant su kitais, kadangi jie gali būti nesuprasti bendraamžių, atstumti. Mokytojo vaidmuo šiuo atveju yra labai svarbus. Autorius nurodo, jog, kai vaikas demonstruoja itin intensyvias emocijas, mokytojui svarbu išlikti ramiam ir būti su vaiku, kadangi šie momentai vaikui yra sunkūs, nors aplinkiniams galbūt ir nesuprantami. Mokytojas turėtų padėti vaikui suprasti savo emocijas ir jas išreikšti žodžiais, tačiau gabių vaikų atveju reikėtų vartoti platų, turtingą žodyną, emocijoms apibūdinti, atitinkantį kontekstą – neapsiriboti žodžiais “liūdnas”, “linksmas”, tačiau įtraukti, pavyzdžiui, “apimtas nevilties”, “sutrikęs”, “nusivylęs” ir pan. Tai turtina šių vaikų žodyną, suteikia galimybę išreikšti galias emocijas, suprasti save ir jaustis suprastam suaugusiojo, kurti pozityvius santykius su bendraamžiais.

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog ugdymas turi atitikti vaiko poreikius ir gebėjimus. Kadangi gabūs vaikai savo poreikiais ir gebėjimais skiriasi nuo bendraamžių, ugdymas jiems turėtų būti pritaikytas, atsižvelgiant į jų gabumus. Ugdymo pritaikymas svarbus jau ikimokykliniame amžiuje, kadangi jau šiame amžiuje vaikai skiriasi savo sugebėjimais, o gabūs vaikai lenkia bendraamžius tam tikrose srityse. Kaip ir vyresnių gabių vaikų ugdyme, taip ir ankstyvajame ugdyme taikomi metodai yra panašūs tuo, kad ugdymas yra turtinamas, spartinamas, anksčiau pradedant leisti vaiką į mokyklą, pagilinamas. Kalbant apie gabių mažųjų ugdymą, metodai taikomi kūrybiškai – per žaidimą, aplinkos turtinimą, kad ji atitiktų aukštesnių gebėjimų vaiko poreikius, užduodant vaikui įdomius, mąstyti skatinančius klausimus. Taip pat, mažųjų ugdyme dėmesys kreipiamas socialiniam ir emociniam vystymui, o visame ugdymo procese itin svarbus mokytojo vaidmuo - mokytojas yra klausytojas, įdėmus stebėtojas, padedantis vaikui išreikšti save, suprasti save bei kitus, kurti santykius su bendraamžiais.

1.3 Gabiems vaikams būdingos savybės

Tai, kokie gabių vaikų bruožai išskiriami, lemia pati gabumų samprata, kaip jau aptarta ankstesniame skyriuje. Visose sampratose randamas bendras aspektas - kognityvinių funkcijų pranašumas, lyginant su bendraamžiais. Kiekvienas vaikas, įskaitant ir gabiuosius, yra skirtingas ir unikalus, gabūs vaikai taip pat skiriasi vienas nuo kito charakteriu, temperamentu, emocinėmis ypatybėmis, polinkiais, kognityviniais ypatumais. Nors gabūs vaikai vienas nuo kito ir skiriasi, yra išskiriami tam tikri bendri bruožai, neretai pastebimi tarp šių vaikų. Kaip pastebima daugelyje tyrimų, gabaus vaiko charakteristikos apima ne tik kognityvinę, bet ir socialinę, emocinę bei motorinę sritis.

Gabių vaikų raidos vystymosi etapų eiliškumas yra toks pat, kaip ir visų kitų vaikų, tačiau gabūs vaikai paprastai pasižymi ankstesniais pasiekimais, lyginant su bendraamžiais. Lyginant su kitais to paties amžiaus vaikais, greičiau vystosi gabių vaikų kalbiniai bei psichomotoriniai gebėjimai,

kognityvinės funkcijos, šie vaikai skiriasi nuo bendraamžių emociniais ypatumais (Papadopoulos, D., 2016; Bildiren, A., 2018). Kiti autoriai nurodo, jog gabių vaikų raida - asinchroniška ir tai daro šiuos vaikus pažeidžiamais. Raidos asinchroniškumas reiškia nevienodą vystymąsi skirtingose srityse, pavyzdžiui, intelektinė vaiko raida gali vystytis greitai, o fizinė ar socialinė lėčiau, tad vaikui tai gali kelti frustraciją, kadangi fizinis ar socialinis išsivystymas gali neleisti atlikti tam tikrų užduočių, kurias intelektualiai vaikas pajėgus ir norėtų atlikti. Kuo didesnis asinchroniškumas, tuo vaikas pažeidžiamesnis, o aukštesnis intelektas siejamas su didesniu asinchroniškumu (Silverman, L. K., 1997). Dėl asinchroniško vystymosi ir emocinių ypatybių, gabūs vaikai kartais gali atrodyti nesubrendę, infantilūs, jų vystymasis gali būti lėtesnis motorinėje (tokiu atveju vaikai yra, pavyzdžiui, nerangūs), socialinėje, emocinėje srityse (Mika, E., 2002).

Kiti autoriai nurodo, jog gabiems vaikams būdingas greitesnis vystymasis daugumoje sričių. Dar ankstyvoje kūdikystėje galima pastebėti spartesnio vystymosi bruožus, pirmiausia motorinėje srityje. M. U. Gross (1999) nurodo, kad gabiems vaikams dažnai būdingas spartesnis motorinis vystymasis ir motorinės raidos užduotis šie vaikai pasiekia greičiau, nei bendraamžiai ir, nors ne visi gabūs vaikai tuo pasižymi, daugumai tai yra būdinga. L. Vaivre-Douret, (2011) pažymi, kad naujagimiai, kurie vėliau buvo identifikuoti kaip gabūs, pasižymėjo aukštu centrinės ašies tonusu, tad gebėjo patys išlaikyti galvą bent dvi sekundes pirmosiomis dienomis, o pilnai - maždaug vieno mėnesio amžiaus. Tai siejama su greitesne neuronų tinklų mielinizacija. Pirmojo vaiko gyvenimo mėnesiu galima pastebėti tokius spartesnio vystymosi požymius, kaip geresnė valinga galūnių koordinacija, Moro reflekso išnykimas, apie mėnesio amžiaus išnykstantis ėjimo refleksas. Vėliau, pirmaisiais gyvenimo metais, spartesnis vystymasis leidžia vaikams greičiau pasiekti ir kitus motorikos pasiekimus - anksčiau atsiranda valingas sugriebimas pilnu delnu, kiek vėliau - pincetinis, vaikai ima anksčiau sėdėti, anksčiau išmoksta atsistoti, šliaužti, vaikščioti, lipti laiptais kitus tokio pat amžiaus vaikus šiais pasiekimais lenkia vienu - dviem mėnesiais. Taip pat pastebima, jog naujagimiai geba ilgiau išbūti ramūs atsibudę - apie 8 minutes ir daugiau, kai įprastas vidurkis yra apie 4 - 5 minutės, yra budresni, anksčiau žvilgsniu ima tyrinėti aplinką, valingai sekti akimis judančius objektus (Vaivre-Douret, L., 2011, pagal L. Vaivre-Douret, 2004).

Gabumų indikatorius taip pat gali būti spartesnis kognityvinis vystymasis, kurį gana anksti galima pastebėti iš vaiko kalbos raidos. L. Vaivre-Douret, (2011) pateikė prancūzų vaikų kalbos raidos palyginimą. Vaikai, kurie vėliau buvo identifikuoti kaip gabūs, ėmė čiaušketi apie 4-ąjį gyvenimo mėnesį (kitų vaikų čiauškėjimo vidurkis - 7-8-as mėn.), pirmus žodžius ėmė tarti apie 9-ą mėnesį (kiti vaikai apie 12-17 mėn.), jungti žodžius į paprastus sakinius iš dviejų žodžių apie 18-ą mėnesį (kiti vaikai apie 20-21 mėn.). Taip pat šie vaikai greičiau įvaldo kalbą, mėgaujasi ja eksperimentuodami ir žaisdami, pavyzdžiui, naudodami ir ieškodami sinonimų bei antonimų, analogijų, žaisdami koncepcijomis,

anksčiau susidomi raidėmis ir ima jas pastebėti aplinkoje, atsiranda spontaniški bandymai rašyti raides (apie 34 mėn.) taisyklingai vartoja veiksmažodžių laikus, prielinksnius, būdvardžių laipsnius ir t.t. (Vaivre-Douret, L., 2011, pagal L. Vaivre-Douret, 2004). Kiti autoriai taip pat nurodo gabių vaikų ankstesnę kalbos vystymąsi ir teigia, jog dviejų metų gabūs vaikai jau naudoja gana platų bendrą žodyną, sugeba sudaryti kompleksiškus sakinius, anksčiau nei bendraamžiai ima suprasti loginius ryšius, abstrakčias sąvokas, koncepcijas (Kitano, M. K., 1985). M. U. Gross (1999), remdamasi Jersild (1960) nurodo, jog gabūs vaikai turi platesnį žodyną, nei bendraamžiai ir, vaikui augant, šis atotrūkis nuo bendraamžių didėja, maždaug keturių metų vaikai turi kone dvigubai platesnį žodyną, nei bendraamžiai.

Kai šie vaikai auga, kognityviniai pokyčiai yra gerokai spartesni ir didesni, palyginus su kitų tokio pat amžiaus vaikų vystymusi (Kitano, M. K., 1985). M. U. Gross (1999) teigia, jog nenuostabu, kad, vaikams augant, atotrūkis nuo bendraamžių didėja, kadangi šių vaikų ypatybės ir galimybės leidžia jiems anksčiau pradėti tyrinėti pasaulį. Anksčiau išvystomas mobilumas leidžia anksčiau imti tyrinėti pasaulį ir atrasti įdomybes, anksčiau besivystanti kalba leidžia išreikšti idėjas bei suprasti aplinką, ankstyvesnis skaitymas bei skaičiavimas padaro prieinamą rašytinę informaciją, iš kurios vaikai taip pat semiasi žinių. Šiems vaikams būdingas didelis informacijos apdorojimo greitis, apimantis informacijos aptikimą, išskyrimą, įsiminimą ir atgaminimą, aštrus analitinis, loginis mąstymas, greitas supratimas ir ryšių pastebėjimas, gebėjimas daryti paremtas išvadas, gebėjimas efektyviai spręsti problemas (Harrison, C., 2004; Vaivre-Douret, L., 2011). D. Papadopoulos (2016) teigia, jog nėra stebėtina, kad gabūs vaikai, kurių supratimo, informacijos apdorojimo greitis yra didelis, kurie pasižymi loginiu mąstymu, yra linkę ir geba kelti klausimus, suprasti priežasties - pasekmės ryšius, efektyviai spręsti problemas, pasižymi atkaklumu, kartais net įkyrių domėjimusi, tikslumu. Paprastai šie vaikai mėgsta lankstesnius mokymosi būdus, kurie apima ne tik paprastą informacijos įsiminimą, kadangi nelankstūs, rutiniški mokymosi būdai kelia jiems nuobodulį. Mokantis šie vaikai mėgsta naudoti savo kūrybiškumą, todėl mėgsta mokymosi užduotis, kuriose jie būtų aktyviai įsitraukę ir kurios reikalautų kūrybiškų situacijos sprendimų. Lyginant su bendraamžiais, gabūs vaikai ne tik greičiau perpranta informaciją, bet ir nuodugniau, giliau išnagrinėja mokymosi medžiagą, objektą, taip pat jie pasižymi kognityviniu lankstumu - geba efektyviai adaptuoti iš seniau turimas žinias naujo tipo problemoms spręsti. Gabūs vaikai dažnai pradeda anksti domėtis skaičiais, anksti išmoksta skaičiuoti, susidomėjimas gali būti pastebimas jau nuo 2 m. Taip pat susidomi raidėmis, knygomis ir pradeda anksti skaityti, neretai to išmoksta patys, be suaugusiųjų pagalbos ar su minimalia pagalba. Skaityti kai kurie gabūs vaikai gali pradėti sulaukę vos 2 m. (Gross, M. U., 1999). M. U. Gross (1999), remdamasis VanTassel-Baska nurodo, jog 80 proc. gabių vaikų laisvai skaitė sulaukę 5 m. amžiaus, o 4 m. sulaukę mokėjo skaityti 55 proc. gabių vaikų.

Ü. Oğurlu ir Ç. Çetinkaya (2012), remdamiesi Dağlıoğlu (2004) nurodo bruožus gabių vaikų, kuriuos galima pastebėti ankstyvajame amžiuje: neįprastai didelis energingumas, gebėjimas ilgam sutelkti dėmesį, išskirtinis jutimasis jautrumas, greitas vystymasis visose srityse (kalbos vystymasis, greičiau išmoksta vaikščioti ir pan.), neįprastai gera atmintis, greitas mokymasis ir mėgavimasis mokymusi, didesnis, nei bendraamžių, susidomėjimas knygomis, smalsumas, humoro jausmas, abstraktus mąstymas ir gebėjimas spręsti problemas, puiki vaizduotė, emocinis jautrumas, nuolatinis klausinėjimas, lyderiavimas žaidžiant.

C. L. Bailey (2010), remdamasi Piechowski (2003), teigia, jog gabumai reiškia ne tik kiekybinius skirtumus, bet ir kokybiškai kitokį pasaulio suvokimą, pajautimą. Gabūs vaikai ir suaugusieji pasaulį suvokia iš kitokios perspektyvos, kokybiniai skirtumai pasireiškia suvokimų ir išgyvenimų intensyvumu, idealizmu, aplinkos suvokime, jaudrumu, asinchroniškumu, kompleksiskumu, introversija, perfekcionizmu ir domėjimusi moraliniais klausimais. Šiuos kokybinius skirtumus konceptualizuoti padeda K. Dabrowski teigiamos disintegracijos teorija (Bailey, C. L., 2010). Pagal K. Dabrowski teoriją, vidiniai konfliktai ir vidinė kančia reikalingi asmens vertybiniam, moraliniam, emociniam augimui, o didesnę potencialą šiam augimui turi asmenys, kurių didesni įgimti sugebėjimai / aukštesnis intelektas ir kurie pasižymi didesniu jaudrumu bent vienoje iš jo išskirtų sričių. Jaudrumas paprastai pasireiškia jau ankstyvoje vaikystėje ir būdingas tiek gabiems ikimokyklinio amžiaus vaikams, tiek vyresniems, tiek ir suaugusiems. Kalbant apie mažus vaikus, jaudrumas gali būti susijęs su vystymosi asinchroniškumu – tiek jaudrumas gali padidinti asinchroniškumą, tiek asinchroniškumas gali daryti įtaką didesniai jaudrumui (Mika, E., 2002). K. Dabrowski išskyrė penkias jaudrumo sritis, kurios yra įgimtos ir reiškia intensyvesnę reagavimą į tos srities stimulus (Lind, S., 2001). Išskirtos šios jaudrumo sritys ir jų požymiai:

- psichomotorinė: padidintas neuromuskulinės sistemos jaudrumas. Pasireiškia neišsenkančiu energingumu ir aktyvumu, energijos pertekliu, pasireiškiančiu greita kalba, aistringumu entuziazmu, pomėgiu judėti ir pomėgiu aktyvioms fizinėms veikloms (Lind, S., 2001, pagal Dabrowski ir Piechowski, 1977; Piechowski, 1979, 1991). Emocinės įtampos būsenoje gali pasireikšti kompulsyviu kalbėjimu, impulsyviais veiksmais, netinkamu, išsišokančiu, iššaukiančiu elgesiu, nerviniais įpročiais (tikais, kramtymu), pernelyg intensyviu pasinėrimu į veiklą (pavyzdžiui, darboholizmu), lenktyniavimu, varžymusi. Tokie vaikai atrodo nenustygstantys vietoje, gali nuolat kalbėti, tai gali kelti sunkumų klasėje. Vaikai, turintys padidintą psichomotorinės srities jaudrumą, gali būti neteisingai diagnozuojami kaip turintys aktyvumo - dėmesio sutrikimą (ADHD) (Lind, S., 2001). Ü. Oğurlu ir Ç. Çetinkaya (2012) tyrimas atskleidė, jog priešmokyklinio ir ikimokyklinio

amžiaus gabių vaikų tėvai, apibūdindami savo vaikus teigė, kad vaikai pasižymi dideliu energingumu, aktyvumu, entuziazmu.

- **jutiminė:** pasireiškia intensyvesniu, nei įprastai, malonumo ar nemalonumo pajautimu, kylančiu iš jutiminių potyrių (vaizdinių, taktilinių, skonio, kvapo, klausos) (Lind, S., 2001, pagal Dabrowski ir Piechowski, 1977; Piechowski, 1979, 1991). Žmonės, pasižymintys šios srities jaudrumu, nuo mažens turi potraukį, pomėgį muzikai, kalbos skambesiui, menams, ypatingai mėgaujasi maloniais kvapais, skoniais, tekstūromis, garsais, vaizdais. Dėl šių intensyvumų galimas per didelės stimuliacijos pojūtis ir diskomforto jausmas. Emocinės įtampos būsenoje galimas siekis stimuliacijos, pavydžiui, persivalgymas, poreikis būti traukos centru kitiems, arba atvirkščiai - siekis atsiriboti nuo jutiminės stimuliacijos. Vaikai ankstyvajame amžiuje, kuriems būdingas šios srities jaudrumas, gali būti jautrūs drabužių etiketėms, triukšmui grupėje, maisto kvapams.
- **intelektinė:** pasireiškia išskirtiniu poreikiu siekti žinių, tiesos, analizuoti ir sintezuoti (Lind, S., 2001, pagal Dabrowski ir Piechowski, 1977; Piechowski, 1979, 1991). Šios srities jaudrumu pasižymintys yra itin smalsūs, pastabūs, dažnai aistringi skaitytojai, geba gerai koncentruoti dėmesį, ilgai išbūti susikaupę ir pasinėrę į intelektinę veiklą, atkakliai spręsti problemas. Gali būti linkę kruopščiai planuoti, turėti išskirtinai detalią vaizdinę atmintį, mėgti mąstyti apie moralines dilemas, mąstyti apie mąstymą, teoretizuoti. Jų mąstymas dažnai yra nepriklausomas, tad jie gali pasirodyti kritiškai kitiems ar nekantrūs kitiems, kai kitų mąstymo tempas yra lėtesnis. Taip pat susijaudinę dėl kokios nors idėjos gali imti pertauginėti kitus, įsiterpti ne laiku. Ü. Oğurlu ir Ç. Çetinkaya (2012) tyrime dalyvavę gabių ankstyvojo amžiaus vaikų tėvai nurodė, kad jų vaikams būdingas išskirtinis smalsumas, aktyvus aplinkos stebėjimas ir klausimų kėlimas, pavyzdžiui, vaikas gali svarstyti, kodėl dūmai iš kamino kyla aukštyn, kodėl, pravažiuojus mašinai, jaučiamas vėjas ir pan., domisi nevaikiškomis temomis, kaip kosmosu, gravitacija, planetomis. Taip pat tėvai nurodė gerą atmintį ir įvardijo, kad jų vaikai atsimena istorijas, pasakotas, kai šie buvo itin maži, puikiai atsimena įvykius, vietas, detales, domisi raidėmis, skaitymu, skaičiais, išmoksta patys – tiek kalbant apie skaitymą, rašymą, skaičiavimą, tiek perprantant naujus žaidimus, taisykles. Mėgsta dėlionės, knygas.
- **vaizduotės:** šios srities jaudrumas atspindi aktyvesnę vaizduotės veiklą, vaizdų ir įspūdžių susiejimą, dažną atvaizdų ir metaforų naudojimą, išradingumą ir polinkį fantazijoms, detalioms vizualizacijoms, neįprastoms, originalioms svajonėms. (Lind, S., 2001, pagal Dabrowski ir Piechowski, 1977; Piechowski, 1979, 1991). Vaikai, kuriems būdingas šis

jaudrumas, gali maišyti tiesą su realybe, norėdami pabėgti nuo nuobodulio, gali susikurti savo pasaulį su įsivaizduojamais draugais ir scenarijais. Šiems vaikams gali būti sunku susikaupti pamokose, kuriose pagrindinė veikla yra griežtas, rigidiškas akademinis mokymasis, neįtraukiant kūrybiškų veiklų. Tokiose pamokose vaikai gali užsiimti pašaliniais, jiems įdomesniais dalykais - piešti, kurti istorijas, taip pat, pasinėrę į savo vaizduotės pasaulį, gali turėti sunkumų užbaigti užduotis iki galo (Lind, S., 2001; Alias, A., Rahman, S., Majid, R. A., & Yassin, S. F. M., 2013). Tokie vaikai gali atrodyti išsiblaškę, nepareigingi, mokytojai tokį elgesį gali suprasti netgi kaip nepagarbą. Ankstyvajame amžiuje vaizduotės jaudrumas gali pasireikšti įsivaizduojamų draugų turėjimu, eksperimentavimu ir bandymu įgyvendinti savo vaizduotės idėjas, žaidimų kūrimu, vaizduotės sujaudinimu, žiūrint knygas, paveikslėlius, vaikas ima įsivaizduoti, plėtoti mintis, gali imti kurti pasakojimus (Oğurlu, Ü., & Çetinkaya, Ç., 2012).

- emocinė: pasireiškia intensyviais jausmais, kompleksinių emocijų ekstremumais, stipria identifikacija su kitų žmonių jausmais, stipriomis afektinėmis išraiškomis (Lind, S., 2001, pagal Piechowski, 1991). Šie žmonės linkę kurti itin gilius santykius, linkę itin stipriai prisirišti prie žmonių, vietų, daiktų, yra labai empatiški, linkę užjausti, jautrūs santykiuose su kitais žmonėmis. Susidomėję savo vidiniu pasauliu, gerai supranta savo jausmus, gali būti linkę į depresiją, susidomėjimą mirties temomis. Dažnai linkę save teisti. Maži vaikai dažnai linkę per smarkiai reaguoti, emocinės įtampos situacijose gali atsirasti fiziniai simptomai, kaip įvairūs skausmai, jų susirūpinimas kitais bei intensyvūs jausmai gali trukdyti atlikti įvairius kasdienes darbus. Taip pat ankstyvajame amžiuje gali kilti itin intensyvios pykčio emocijos, kai suaugę nesugeba atsakyti į jo užduodamus klausimus, o vaikui reikia atsakymų, kai pastebi, jog kažkas elgiasi neteisingai, gali greitai susigraudinti, žiūrėdami jautrų filmą, jausti didelį džiaugsmą ir laimę, kai atsitinka kažkas, ko vaikas nori, o liūdėdamas gali net ir fiziškai susirgti (Oğurlu, Ü., & Çetinkaya, Ç., 2012).

Ne visi gabūs asmenys pasižymi padidintu jautrumu, tačiau tarp gabųjų tai pasitaiko dažniau, nei tarp kitų asmenų (Lind, S., 2001).

Taigi, kaip matome, gabūs asmenys išsiskiria kognityvinėmis, emocinėmis, socialinėmis, fizinėmis savybėmis ir jas pastebėti galima jau itin ankstyvame amžiuje. Dauguma pastebi spartesnę raidą – tiek kognityvinę, tiek motorinę, gabūs vaikai šiose vystymosi srityse lenkia savo bendraamžius. Galima pastebėti ankstyvą skaitymą (kartais stebima jau 2 m. amžiuje, o iki 5 m. skaito dauguma gabųjų), skaičiavimą (jau nuo 2 m.), šiems vaikams būdingi intensyvesni išgyvenimai, kurie ankstyvajame

amžiuje gali pasireikšti fiziniu aktyvumu, intensyviu klausinėjimu, gyva vaizduote, giliomis ir intensyviomis emocijomis, domėjimusi intelektualinės srities veiklomis, jautrumu kūno pojūčiams, kvapams, garsams. Taip pat pastebimas asinchroniškumas vaikų raidoje – vienoje srityje vaiko vystymasis gali būti labai pažengęs, o kitoje – atsilikti nuo bendraamžių.

1.4 Gabių vaikų atpažinimas

Gabių vaikų identifikavimas - itin svarbus žingsnis. Daugelis tyrėjų teigia, jog kuo anksčiau atpažįstami vaiko išskirtiniai gabumai, tuo geriau, kadangi amžius nuo gimimo iki penkerių metų yra spartaus vystymosi periodas, kurį, atpažinus gabumus ir supratus individualias vaiko ypatybes, galima efektyviai išnaudoti potencialo atskleidimui (Walsh, R. L., Hodge, K. A., Bowes, J. M., & Kemp, C. R., 2010). Taip pat yra teigiančių, jog didelį potencialą bei gabumus lengviau pastebėti vaiko ankstyvame amžiuje, kadangi, kuo mažesnis vaikas, tuo mažiau jis yra paveiktas aplinkos faktorių įtakos ir sistemiško mokymosi, taigi, mažesnė tikimybė, jog aplinkos faktoriai trukdys pastebėti išskirtinius gabumus (Gagné, F., 2000). Gabius vaikus atpažinti svarbu ne tik tam, kad būtų galima taikyti metodus ypatingiems gabumams atskleisti ir padėti pasiekti geriausių įmanomų rezultatų, bet ir tam, kad būtų galima teikti pagalbą gabių vaikų šeimoms, rūpintis šių vaikų emocine bei psichologine gerove, atliepti jų ypatingus poreikius. N. B. Hertzog (2008) nurodo, jog mažų gabių vaikų atpažinimas svarbus ne tam, kad vaikui būtų priskirta gabaus vaiko etiketė, tačiau tam, kad būtų galima vystyti vaikų talentus ir formuoti vaikų meilę mokymuisi, norui siekti, kurti, tyrinėti, mąstyti, kelti klausimus, o taip pat darželio mokytojai turėtų pastebėti gabumus ir talentus, kad galėtų apie tai informuoti vaikų tėvus, aptarti, kaip šiuos polinkius vertėtų puoselėti toliau.

Gabių vaikų atpažinimas - ne visuomet lengva užduotis. Gerai besimokantys, sėkmingi vaikai paprastai greitai pastebimi mokytojų, tačiau geri mokymosi rezultatai ne visuomet reiškia, kad vaikas išskirtinai gabus, be to, gabūs vaikai ne visuomet demonstruoja aukštus mokymosi rezultatus. Taip pat kaip trukdžiai, atpažįstant vaiko gabumus, nurodomi išankstiniai vertinimai, įsitikinimai, klaidingos prielaidos, stebėjimo klaidos, žinių trūkumas, turima klaidinga informacija. Trukdyti pastebėti gabumus gali ir vaiko šeimos ekonominė padėtis ar priklausymas mažumų grupei, kadangi tokie vaikai, nors ir gabūs, palyginti su dominuojančia grupe, gali rodyti mažesnius pasiekimus (Heller, K. A., Perleth, C., & Lim, T. K., 2005). Kai kurie gabūs vaikai ne tik, kad nedemonstruoja aukštų mokymosi rezultatų, bet net atvirkščiai - jų mokymosi rezultatai prasti (Ziegler, A., ir Stoeger, H., 2003). Gabūs vaikai gali turėti elgesio problemų, kurios gali trukdyti pastebėti gabumus (Heller, K. A., Perleth, C., & Lim, T. K., 2005) ar net būti neteisingai diagnozuojami, kaip turintys elgesio, emocijų ar psichikos sutrikimų (Webb, J. T.,

Amend, E. R., & Webb, N. E., 2005, Mullet, D. R., & Rinn, A. N., 2015). J. T. Webb, E. R. Amend ir N. E. Webb (2005) nurodo, jog šiuolaikinė tragedija yra tada, kai šviesiausi protai yra neatpažįstami ir nesuprantami. Gabūs vaikai ir suaugusieji neteisingai diagnozuoti kaip turintys sutrikimų, gauna bereikalingą stigmatizuojančią etiketę, kuri gali pažeisti jų tikėjimą ir pasitikėjimą savimi, yra bereikalingai gydomi, kad galėtų pritaikyti prie likusios visuomenės dalies. Kita problema - kai gabieji išties turi sutrikimų, tačiau, būdami aukšto intelekto, sugeba šiuos sutrikimus kompensuoti ar užslėpti. Tuomet jie negauna reikiamos pagalbos, o aplinkiniai žmonės nepagalvoja, kad keistas elgesys yra sutrikimo požymis ir laiko tai išskirtinai gabaus žmogaus keistumu, kitoniškumu. Tam tikros gabių vaikų ir suaugusiųjų savybės išties gali būti panašios į sutrikimų požymius, dažniausiai neteisingai priskiriamos diagnozės - aktyvumo ir dėmesio, obsesinis kompulsinis, Aspergerio, prieštaraujančio elgesio, bipolinis sutrikimai (Webb, J. T., Amend, E. R., & Webb, N. E., 2005).

Gabumų identifikacijai, kaip pažymi, K. A. Heller (2005), dažniausiai naudojamos tradicinės priemonės, tokios, kaip intelekto testai, pasiekimų testai, gabumų testai, pažymiai, mokytojų rekomendacijos; ir netradicinės priemonės, kaip neverbalinių gebėjimų testai, kūrybiškumo testai, mokinių portfolio, atlikimu, pasirodymu grįsti vertinimai, tėvų, bendraamžių, bendruomenės rekomendacijos. Deja, kai kurie autoriai nurodo, jog tėvų, mokytojų bei pačių mokinių vertinimo tikslumas nėra didelis, ypač kalbant apie vaikus, kurių pasiekimai nėra aukšti. A. Ziegler ir H. Stoeger (2003) tyrė ketvirtos klasės mokinius. Mokinių gebėjimai buvo įvertinti Raveno testu, o tėvai, mokytojai ir patys mokiniai turėjo pažymėti, kiek, jų manymu, mokinys yra gabus. Rezultatai atskleidė, jog tiek mokytojai, tiek mokiniai, tiek tėvai, geriau įvertino tuos mokinius, kurių buvo geresni pasiekimai bei vaikus, kurių gabumai buvo itin aukšti, o tuos, kurių pasiekimai buvo žemi, nors gabumai ir aukšti, įvertino prasčiau. Koreliacija tarp tėvų, mokytojų bei mokinių vertinimų tarpusavyje buvo nedidelė, o taip pat ir lyginant šių grupių vertinimus su intelekto testavimo rezultatais. Visų grupių vertinimai buvo žemesni, nei intelekto tyrimo rezultatai. L. Prieto (2004) teigimu, neretai mokytojai gabiais laiko tuos vaikus, kurie yra darbštūs, ramūs, paklusnūs ir nepastebi tų, kurie yra keliantys iššūkius – judrūs, užduodantys daug klausimų ar nepatogius klausimus, kelia problemas, tačiau autorė pastebi, kad, naudodamos gabiams vaikams atpažinti skirtus kontrolinius sąrašus, mokytojų vertinimai gana tikslūs. Nemažai autorių pažymi, jog mokytojų vertinimai atpažįstant gabius vaikus yra labai svarbūs, kadangi mokytojai pažįsta mokinius ir turi specifinės informacijos apie juos, kuri gali būti naudinga, suprantant vaiko ypatybes (Miranda, L. C., Araújo, A. M., & Almeida, L. S., 2016; El Khoury, S., & Al-Hroub, A., 2018). Ikimokyklinio ugdymo pedagogams siekiant atpažinti priešmokyklinius bei ikimokyklinius vaikus, reikėtų juos stebėti, ir remtis trimis sritimis: kognityvine, motyvacinė, emocinė bei socialinė. Stebėti reikėtų vaiko vystymąsi, atkreipti dėmesį reikėtų į vaiko smalsumą, entuziazmą

mokantis, sklandų ir pažangų vystymąsi, kūrybiškumą, socialinius santykius ir išraiškos būdus, kaip nurodo L. Dal Forno, S. Bahia ir F. Veiga (2015). N. B. Hertzog (2008) nurodo, kad mažų vaikų gabumų atpažinime ypatingai svarbu yra mokytojo gebėjimas stebėti vaikus, jų klausytis. Pasak šios autorės, mokytojas turėtų užimti įdėmaus klausytojo, klausinėtojo, informacijos rinkėjo vaidmenį. Stebėti reikėtų vaiko veiksmus, kalbą, žaidimus tam, kad mokytojas pastebėtų vaiko stipriąsias puses, polinkius ir pomėgius, į kuriuos galėtų toliau atsižvelgti. M. U. Gross (1999) teigia, jog ankstyvajame amžiuje ryškiai pastebimi gabumų indikatoriai yra ankstyvas kalbos, motorinis vystymasis, ankstyvas susidomėjimas skaitymu, tad darželio mokytojai turėtų atkreipti į tai dėmesį, kadangi šie požymiai gali reikšti, jog vaikas yra gabus. Kadangi, kaip aptarta ankstesniame skyriuje, ankstyvajame amžiuje gabūs vaikai išsiskiria greičiau pasiektais raidos uždaviniais, tam, kad mokytojai galėtų tai pastebėti, pirmiausia jie turėtų gerai suprasti, kas ir kokio amžiaus vaikui yra būdinga bendrai, o tuomet, lyginant su norma, mokytojas galėtų pastebėti vaiko išskirtinumą. Kaip pastebi N. S. Sweeney (1995), pirmiausia mokytojas, tiek darželyje, tiek pirmaisiais mokyklos metais, turėtų stebėti tradicines vystymosi sritis, t.y. kognityvinę, kalbos, motorinę, socioemocinę, savipagalbos, estetinę, o tuomet palyginti vaiko demonstruojamas savybes su amžiaus norma bei charakteristikomis ir atsižvelgti į elgesio savybes, kurios dažnai būdingos gabiems vaikams.

Lietuvoje yra atlikta keletas tyrimų, kuriais siekiama išsiaiškinti ugdytojų požiūrį į gabių vaikų ugdymą bei gabių vaikų savybes, ugdytojų gebėjimą identifikuoti gabiuosius. Tyrimuose dažniau kalbama apie pradinių ar vyresnių klasių mokytojų požiūrį ir patirtį, o darbų, kuriuose būtų bandoma atskleisti priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo mokytojų požiūrį į gabių vaikų atpažinimo ir ugdymo problemą, beveik išvis nėra.

Tyrimo tikslas - atskleisti pedagogų, dirbančių pagal ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, požiūrį į gabių vaikų savybes.

Uždaviniai:

1. Atskleisti, kuo remiantis ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojos atpažįsta gabius vaikus, kokie sunkumai kyla atpažįstant bei jų nuomonę apie atpažinimo svarbą ankstyvajame amžiuje.
2. Išsiaiškinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojų požiūrį apie ugdymo pritaikymo svarbą gabių vaikų poreikiams ikimokykliniame bei priešmokykliniame ugdyme ir taikomus ugdymo metodus.
3. Atskleisti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojų patirtį apie sunkumus, kylančius, kai grupėje yra gabus ugdytinis.

2. TYRIMO METODIKA

Empiriniu tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų(-ių) (*toliau mokytojų*) požiūrį gabių ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų klausimais: kokiomis savybėmis pasižymi šie vaikai, kas padeda mokytojoms atpažinti gabius vaikus, koks jų požiūris į šių vaikų ugdymą. Šiam tikslui pasiekti atliktas kokybinis tyrimas - pusiau struktūruotas individualus interviu su ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo pedagogėmis. Kokybinis tyrimas pasirinktas, kadangi buvo siekta atskleisti unikalų ugdytojų požiūrį bei patirtis, o kokybinio tyrimo pobūdis sutampa su šiuo tikslu. Kaip pažymi B. Bitinas (2013), “Kokybiniai tyrimai reiškia, kad duomenys renkami žodine forma, reiškiami teiginiais ar kategorijomis ir vertinami subjektyviai. Tokiu atveju pabrėžiamas aprašymas ar atskleidimas, o ne hipotezių tikrinimas ar teiginių verifikavimas. Kokybiniai metodai naudingi, kai siekiama suformuluoti sąvokas, nusakančias žmogiškuosius fenomenus, taip pat atskleisti patirties atvejų prasmę ir interpretaciją” (p. 109). Vykdamas tyrimą, remtasi fenomenologiniu požiūriu, kuris reiškia, jog “tyrėjas suinteresuotas aprašyti asmens gyvenimo patirtį laisvai, nesiedamas su teoriniais ir socialiniais konstruktais, atskleisti individualiai išreikštų žmogiškųjų fenomenų prasmę; svarbiau aprašyti objektą, apibūdinti jo patirties ar sąmonės esmines savybes, o ne jį paaiškinti” (Bitinas, B., 2013, p. 112). Pusiau struktūruotas (iš dalies struktūruotas) interviu pasirinktas, kadangi šis metodas leidžia iš anksto paruošti klausimus dominančiomis temomis, į kuriuos norima gauti atsakymus. Šie klausimai pateikiami visiems respondentams, o pokalbio metu galima užduoti ir papildomus klausimus, norint gauti daugiau informacijos, pasitikslinti išsakomų idėjų supratimą, reikšmes (Rupšienė, L., 2007).

Taip pat buvo atliktas ir kiekybinis tyrimas su kokybinio tyrimo požymiais, siekiant papildyti interviu metu surinktus duomenis ir išsiaiškinti, kokiomis savybėmis remdamosios mokytojos skiria skirtingo amžiaus vaikus. Mokytojoms buvo pateiktas klausimynas, į kurį jos atsakė raštu. Toks duomenų rinkimo metodas buvo pasirinktas, kadangi šiuo būdu yra galimybė apklausti nemažą skaičių mokytojų, nedidelės laiko sąnaudos duomenis renkant bei analizuojant.

2.1. Tyrimo imtis

2.1.1. Kokybinės tyrimo dalies imtis

Šiai tyrimo daliai renkant respondentus pasirinktas tikslinės imties sudarymo būdas - kriterinė atranka. Kriterinė atranka - kai “Imties vienetai atrenkami pagal tam tikrą tyrėjo nustatytą kriterijų(-us).

Būdas veiksmingas, nes padeda surinkti kokybiškų duomenų” (Rupšienė, L., 2007, p. 32). Respondentų atrankos kriterijus - mokytojos, dirbančios pagal ikimokyklinio arba priešmokyklinio ugdymo programą, savo pedagoginio darbo karjeroje ugdžiusios bent vieną, jų nuomone, išskirtinai gabų vaiką.

Pasak L. Rupšienės (2007), atliekant kokybinius tyrimus, tyrėjas gali iš anksto nuspręsti, kiek tiriamųjų bus apklausta, rinkti duomenis tol, kol šie ima kartotis ir nieko naujo nebebus sužinoma arba numatyti preliminarų imties dydį, bet prireikus jį išplėsti. Šiame tyrime buvo pasirinktas trečias variantas - iš pradžių buvo numatyta apklausti apie 8 mokytojas, tačiau, kadangi tyrimo eigoje pasirodė, kad kai kurie atsakymai ne itin išsamūs, nuspręsta apklausti daugiau mokytojų, taigi, iš viso atlikta 11 pusiau struktūruotų interviu.

1 lentelė. *Tyrimo dalyvių charakteristikos*

Eil. nr.	Respondentai	Išsilavinimas	Pedagoginio darbo patirtis	Kvalifikacinė kategorija	Pareigos
1.	M1	Aukštasis universitetinis	34 m.	Mokytoja ekspertė	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą
2.	M2	Aukštasis universitetinis	5 m.	-	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą
3.	M3	Aukštasis universitetinis	14 m.	Vyresnioji mokytoja	Mokytoja, dirbanti pagal priešmokyklinio ugdymo programą
4.	M4	Aukštasis universitetinis	6 m.	Vyresnioji mokytoja	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą
5.	M5	Aukštasis universitetinis	19 m.	Vyresnioji mokytoja	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą
6.	M6	Aukštasis universitetinis	26 m.	Vyresnioji mokytoja	Mokytoja, dirbanti pagal priešmokyklinio ugdymo programą
7.	M7	Aukštasis universitetinis	25 m.	Mokytoja metodininkė	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą
8.	M8	Aukštasis universitetinis	11 m.	Vyresnioji mokytoja	Mokytoja, dirbanti pagal priešmokyklinio ugdymo programą

					programą
9.	M9	Aukštasis universitetinis	19 m.	Vyresnioji mokytoja	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą
10.	M10	Aukštasis universitetinis	19 m.	Mokytoja metodininkė	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą
11.	M11	Aukštasis universitetinis	28 m.	Vyresnioji mokytoja	Mokytoja, dirbanti pagal ikimokyklinio ugdymo programą

Respondentų charakteristikos (lentelė nr. 1): visos mokytojos turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą. Pedagoginio darbo stažas - nuo 5 m. iki 34 m. Pagal kvalifikacinę kategoriją tyrime dalyvavo: 1 mokytoja ekspertė, 2 mokytojos metodininkės, 7 vyresniosios mokytojos ir 1 neturinti kvalifikacinės kategorijos. Pagal užimamas pareigas: 8 mokytojos, dirbančios pagal ikimokyklinio ugdymo programą, 3 mokytojos, dirbančios pagal priešmokyklinio ugdymo programą.

2.1.2. Kiekybinės tyrimo dalies imtis

Šiai tyrimo daliai taikytas netikimybinės patogiosios imties atrankos būdas. “Patogioji atranka apima tuos generalinės aibės vienetus, kurie yra lengvai prieinami” (Rupšienė, L., 2007, p. 42). Pasak L. Rupšienės (2007, 42 p.). Kadangi šiuo atveju buvo taikyta netikimybinė atranka, buvo pažeistas atsitiktinum principas, tad imtis nėra reprezentatyvi visai generalinei aibei. Tačiau, pasak L. Rupšienės, tokia imtis yra tinkama, pavyzdžiui, mokymosi tikslais ar “atliekant kiekybinius žvalgomouosius tyrimus, kai norima sukurti hipotezes, kurios būtų tikrinamos atliekant visavertį kiekybinį tyrimą” (Rupšienė, L., 2007, p. 43). Taigi, tyrimas nepretenduoja į išvadų generalizavimą. Pateiktą klausimyną užpildė 81 mokytoja.

2.2. Tyrimo metodai ir eiga

2.2.1. Kokybinės tyrimo dalies metodai ir eiga

Duomenų rinkimas vyko 2020 m. kovo - balandžio mėnesiais. Dėl galimybių susitikti gyviems pokalbiams su respondentais nebuvimo, interviu buvo vykdomi internetu, pasitelkus susirašinėjimo socialinių tinklų žinutėmis priemonę. Pasak L. Rupšienės (2007) ir B. Bitino (2013), interviu gali būti

elektroninio ryšio priemonėmis, kaip alternatyva susitikimui, tačiau interviu atlikimas gyvo susitikimo metu gali padėti gauti išsamesnę, kokybiškesnę informaciją (Rupšienė, L, 2007; Bitinas, B, 2013). Remiantis tuo, galima daryti prielaidą, jog, kai interviu vykdomas internetiniu susirašinėjimu socialinių tinklų žinutėmis, prarandama galimybė matyti ir reaguoti į respondento emocijas, neverbalinę komunikaciją, ryšys galimai mažiau individualizuotas, tad galimai tai gali būti trukdis respondentų plačiam išsakyti.

Dauguma respondenčių - buvusios tyrėjos darbovietės mokytojos, dauguma pažįstamos, tad didžioji dalis buvo atrinkta bendrame įstaigos susirašinėjime informavus apie vykdomą tyrimą ir pakvietus dalyvauti jame norinčias, nurodytas ir atrankos kriterijus - mokytoja savo pedagoginio darbo metais turėjo ugdyti, jos manymu, bent vieną gabų vaiką. Paskelbus informaciją apie tyrimą, norą pasidalinti nuomonėmis išreiškė 7 mokytojos. Atlikus 7 interviu paaiškėjo, kad atsakymai ne itin išsamūs, tad nuspręsta pakalbinti dar kelias, o ne 1 (pradžioje buvo numatyta apklausti 8) mokytoją. Kitos 4 mokytojos dalyvauti buvo pakviestos asmeninėmis žinutėmis, apklaustos sutikusios dalyvauti bei atitikusios numatytą kriterijų. Interviu buvo vykdomi respondentėms patogiu laiku. Nors visos respondentės džiaugėsi galėdamos prisidėti prie tyrimo, kai kurios į klausimus atsakinėjo gana lakoniškai, neišsamiai, net ir uždavus tikslinančius klausimus, tačiau kai kurių mokytojų atsakymai buvo gana išsamūs.

2.2.2 Kiekybinės tyrimo dalies metodai ir eiga

Duomenų rinkimas vyko 2020 m. kovo - gegužės mėnesiais. Mokytojos buvo kviečiamos sudalyvauti internetinėje apklausoje (užpildyti internete patalpintą klausimyną) ir pasidalinti patirtimi bei nuomonėmis apie tai, kurios iš pateiktų savybių leistų numatyti skirtingo amžiaus vaikų gabumą. Sudalyvauti mokytojos buvo kviečiamos keliais būdais: patalpinus klausimyną su prašymu sudalyvauti bendroje socialinių tinklų vienos Vilniaus įstaigos mokytojų susirašinėjimo grupėje, siunčiant kvietimus pasidalinti nuomonėmis asmeninėmis žinutėmis pažįstamoms mokytojoms, o šios pažįstamos mokytojos paplatino klausimyną savo pažįstamų tarpe, pasidalino darboviečių socialinių tinklų grupėse, taip pat klausimynas buvo patalpintas keliose visos Lietuvos priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo mokytojų grupėse socialiniuose tinkluose.

Tyrimo etikai užtikrinti buvo laikytasi L. Rupšienės (2007) aprašytų, W. Trochim (2006) išskirtų etikos principų:

- laisvanoriškumo - respondentai tyrime turi dalyvauti laisvai apsisprendę, dalyvauti tyrime negali būti daromas nei tiesioginis, nei netiesioginis spaudimas, kuris gali atsirasti, kai, pavyzdžiui, respondentas jaučia pareigą prieš tyrėją. Šiam tikslui užtikrinti kokybinei tyrimo daliai respondentai buvo atrenkami, visų pirma, ne asmeniniu kvietimu, o bendrame pokalbyje (kaip aprašyta skirsnyje apie tyrimo metodą bei eigą), taigi, tikėtina, jog pasisiūliusios dalyvauti mokytojos spaudimo nejautė. Mokytojos, kurioms buvo pasiūlyta dalyvauti asmenine žinute, buvo informuotos apie pasirinkimo laisvę, buvo stengtasi formuluoti žinutę kvietimo, pasiūlymo, o ne prašymo forma, kvietime pabrėžta, jog tyrėja siekia laisvanoriško dalyvavimo ir gerbia potencialių dalyvių apsisprendimą, tad buvo prašyta sutikti dalyvauti tik tuo atveju, jei mokytoja tikrai jaučia, kad gali ir nori skirti laiko. Taip pat, prieš pradėdant pokalbį, mokytojos buvo informuojamos, jog bet kuriuo metu dalyvavimą gali nutraukti. Kiekybinio tyrimo dalyje užtikrinti šio principo laikymąsi buvo paprasčiau, kadangi klausimynai buvo išsiuntinėti mokytojų grupėse, bendruose susirašinėjimuose, klausimynuose nepateikta klausimų, galinčių padėti identifikuoti atsakiusiojo asmenybę, taigi, tikėtina, jog atsakė tik tos mokytojos, kurios tikrai norėjo skirti laiko ir pasidalinti savo nuomone. Siunčiant klausimyną asmeniškai, šio principo laikymąsi padėjo užtikrinti anonimiškumas bei, kaip ir kokybinei daliai renkant respondentus, naudojama kvietimo - pasiūlymo forma.
- informavimo apie tyrimą - kviečiant dalyvauti kokybinėje dalyje, mokytojoms buvo pristatomas numatomas tyrimas, trumpai nupasakojant jo esmę ir tikslus, mokytojos buvo informuotos apie tyrimo etikos principų laikymąsi. Renkant duomenis kiekybinei tyrimo daliai, ši informacija buvo pateikta tiek kreipiantis į mokytojas ir kviečiant dalyvauti, tiek pačiame klausimyne, jo pradžioje (aprašyme).
- stengimosi apsaugoti respondentą nuo galimos žalos - užtikrinti šio etikos principo laikymąsi, pasak L. Rupšienės (2007), gali padėti kiti du etikos principai - konfidencialumo bei anonimiškumo. Atliekant tiek kiekybinę, tiek kokybinę tyrimo dalį, respondentai buvo informuoti, jog duomenys bus naudojami tik šio darbo tikslams pasiekti, atsakymais nebus dalijamasi su jokiais kitais, nei darbo rengime bei vertinime dalyvaujančiais asmenimis. Kiekybinio tyrimo dalies respondentės buvo informuotos, jog jų atsakymai bus pateikti neatskleidžiant jų tapatybių, siekiant didesnio anonimiškumo, respondenčių buvo klausiamas tik darbo stažas, nebuvo klausiamas respondenčių amžius. Kiekybinio tyrimo dalies klausimynas sudarytas taip, jog jame nėra jokių klausimų, kurie leistų identifikuoti respondento tapatybę, tai užtikrinti padeda dar ir pats duomenų

rinkimo pobūdis (kadangi klausimynai išsiuntinėti elektroniniu būdu, talpinti priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo mokytojų grupėse socialiniuose tinkluose, niekaip neįmanoma nustatyti respondento tapatybės).

2.3. Tyrimo instrumentas

2.3.1. Kokybinės tyrimo dalies instrumentas

Pusiau struktūruotam interviu atlikti iš anksto buvo suformuluoti 7 klausimai, kurių teminės grupės - gabių vaikų savybės, šių vaikų atpažinimas ir jo svarba, gabaus vaiko ugdymo metodai ir pritaikymo svarba ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, kylantys sunkumai grupėje.

Dėmesys buvo kreipiamas klausimų aiškumui bei suprantamumui. Siekiant užtikrinti, kad klausimai būtų aiškūs bei suprantami, prieš atliekant tyrimą jie buvo pateikti keturioms ikimokyklinio ugdymo mokytojoms ir prašyta pateikti atsiliepimus. Pirminiai klausimai buvo šiek tiek pakoreguoti, atsižvelgiant į mokytojų pastebėjimus ir galiausiai suformuluoti bei tyrimo metu pateikti tokie klausimai:

1. Kokiomis savybėmis, Jūsų manymu, pasižymi gabūs vaikai? Kokios teigiamos, o gal yra ir neigiamų?
2. Kas Jums padeda spręsti ir atpažinti, kad vaikas yra išskirtinių gabumų?
3. Kokie kyla sunkumai, atpažįstant gabų vaiką?
4. Ar svarbus gabių vaikų atpažinimas ikimokykliniame amžiuje? Kodėl svarbus ar nesvarbus?
5. Kokius taikote metodus, dirbant su gabiu vaiku? Ar pritaikote ugdymo programą atsižvelgdami į tokio vaiko gebėjimus, poreikius? Pasidalinkite patirtimi
6. Kaip manote, ar svarbu ikimokykliniame amžiuje ir ugdyme atsižvelgti į išskirtinius vaiko gabumus, organizuojant ugdymą? Kodėl?
7. Kokie kyla sunkumai, kai grupėje yra itin gabus ugdytinis? Pasidalinkite patirtimi

2.3.2. Kiekybinės tyrimo dalies instrumentas

Šiai tyrimo daliai buvo sudarytas klausimynas (žr. priedą nr. 1), kurį sudarė 36 teiginiai - savybės, išskirtos 5 amžiaus grupės - nuo 2 m. iki 6 m., pateikti trys galimi atsakymų variantai: paminėta savybė vaikui nebūdinga dėl amžiaus, paminėta savybė gali būti būdinga bet kuriam šio amžiaus vaikui (su gabumais nesusijusi), paminėta savybė gali būti būdinga gabiam vaikui (leistų numatyti gabumą). Savybių sąrašas buvo sudarytas remiantis išanalizuota moksline literatūra, atrinktos savybės, kurios

literatūroje minimos kaip galinčios būti būdingos gabiems vaikams. Prie kiekvienos savybės mokytojoms buvo duota galimybė pridėti komentarą laisva forma, jei norėtusi atsakymą papildyti ar pakomentuoti.

Šioje dalyje dėmesys taip pat buvo skiriamas klausimyno aiškumui bei suprantamumui. Siekiant užtikrinti, kad jis būtų aiškus bei suprantamas, prieš pradedant tyrimą klausimynas buvo pateiktas kelioms ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo mokytojoms ir buvo paprašyta pateikti atsiliepimus. Atsižvelgiant į juos, klausimynas buvo pakoreguotas ir paruoštas tyrimui.

2.4 Duomenų analizė

2.4.1 Kokybinės tyrimo dalies analizė

Duomenų analizė atlikta naudojant kokybinę turinio analizę. Turinio analizė - žinutės turinio interpretacija, pagrindinių žinutės idėjų, minčių, reikšmių atskleidimas. Šį metodą galima naudoti sakybinei, rašytinei ar vizualinei informacijai apdoroti, analizuoti. Metodo esmė - informacijos apdorojimas informaciją klasifikuojant ir koduojant, atskleidžiant slypinčias temas ir dėsningumus. Tai - subjektyvus duomenų apdorojimo metodas ir priklauso nuo tyrėjo analitinių sugebėjimų (Mayring, P., 2004). Duomenų analizė atlikta keliais etapais: temų kategorizavimas, esminių idėjų žinutėse išskyrimas, subkategorijų ir kategorijų išskyrimas, kategorijų interpretavimas.

2.4.2 Kiekybinės tyrimo dalies analizė

Duomenų analizė atlikta statistinės analizės programa SPSS v.17. Buvo naudojamas suderinamumo kriterijus (χ^2), pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p = 0.05$. Patikrinta, kaip pasiskirstė mokytojų atsakymai apie gabių vaikų savybes ir ar mokytojų dalies skaičius, kurios tam tikrą savybę priskyrė kaip leidžiančią nuspėti gabumą, skiriasi nuo mokytojų dalies skaičiaus, kurios manė, kad savybė neleistų nuspėti gabumo. Kadangi klausimyne buvo pateikti trys atsakymų variantai, du iš jų reiškiantys, kad mokytoja pagal šią savybę gabumo nenuspėtų (paminėta savybė vaikui nebūdinga dėl amžiaus; paminėta savybė gali būti būdinga bet kuriam šio amžiaus vaikui (su gabumais nesusijusi)), ir tik vienas atsakymo variantas rodė, jog mokytojos savybę renkasi, kaip leidžiančią nuspėti gabumus (paminėta savybė gali būti būdinga gabiam vaikui (leistų numatyti gabumą)), atliekant duomenų analizę, mokytojų proporcija, kurios rinkosi pirmuosius du atsakymo variantus, buvo lyginta su mokytojų proporcija, kuri rinkosi trečiąjį variantą.

3. REZULTATAI

3.1. Kokybinės tyrimo dalies rezultatai

Analizuojant surinktą informaciją, respondentėms užduoti klausimai suskirstyti temomis: gabių vaikų savybės, gabių vaikų atpažinimas ir jo svarba, gabių vaikų ugdymo metodai ir ugdymo pritaikymo svarba ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme, kylantys sunkumai grupėje. Mokytojų pasisakymai pateikiami neredaguoti, kalba netaisyta.

3.1.1. Gabių vaikų savybės

Atlikus priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo mokytojų pasisakymų apie gabių vaikų savybes analizę, išryškėjo savybių kategorijos bei subkategorijos (lentelė nr. 2; priedas nr. 2).

2 lentelė. *Gabių vaikų savybės*

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Kognityviniai ypatumai	Greitas mokymosi tempas ir informacijos apdorojimas
	Spartesnė kognityvinė raida
	Gera atmintis
	Gebėjimas sukaupti dėmesį, pastabumas
	Kūrybiškumas, originalumas
	Gabumai tam tikroje srityje
	Išlavėję kalbiniai, komunikavimo gebėjimai
Emociniai ypatumai, psichologinės savybės	Uždarumas
	Perfekcionizmas
	Jautrumas, baimė nepritapti, suklysti
	Pasitikėjimas savimi / pernelyg didelis pasitikėjimas savimi

	Intuityvumas
	Aukšta motyvacija
	Žingeidumas, smalsumas
Socialinės savybės, elgesio ypatumai	Geba lyderiauti
	Turi tvirtą nuomonę, nebijo prieštarauti
	Nepritampantys prie kitų, bendravimo sunkumai
	Trukdo veiklai, netinkamai elgiasi
	Kitokie interesai - domisi galvosūkiiais, knygomis
	Pašaipumas
	Linkę varžytis, nori laimėti
Fiziniai ypatumai	Spartesnė fizinė raida
	Energingumas

Kalbėdamos apie gabių vaikų savybes, mokytojos minėjo kognityvinius šių vaikų ypatumus.

Mokytojos nurodė, jog gabiems vaikams būdingas greitas mokymosi tempas ir informacijos apdorojimas. Mokytojos teigė: “[...] jiems būdingas greitas informacijos apdorojimas, jie lengvai ir greitai išmoksta” (M8), “[...] imlumas naujai informacijai” (M7)”, “[...] greitai atlieka užduotis” (M1), “...greitu mokymosi tempu” (M6).

Buvo pastebėta, jog šiems vaikams būdinga spartesnė kognityvinė raida - vaikai anksčiau, nei amžiui būdinga, ima kalbėti, domėtis raidėmis, skaičiais, anksčiau pradeda skaityti, skaičiuoti, rašyti. Mokytoja M3 teigė: “Sparčiai vystosi ankstyvaisiais raidos etapais [...] anksčiau skaito, rašo, kalba, skaičiuoja, kaip vyresni”, o mokytoja M1 nurodė, jog vaikai skaitymu ir skaičiavimu domisi be suaugusiųjų paskatinimo, patys: “Dažnai anksčiau pradeda skaityti, skaičiuoti, domisi patys, be paskatinimo”.

Taip pat kaip gabių vaikų bruožai buvo nurodyti gera atmintis bei dėmesio ypatumai, pasireiškiantys dėmesio sukaupimu ir išlaikymu bei pastabumu.

Pasak mokytojų, šie vaikai dažnai originalūs bei kūrybingi - turi lakią vaizduotę, yra sumanūs, išradingi, saviti, kitokie. Pavyzdžiui, mokytoja M10 sakė: “...”kitame savo pasaulyje” [...] originalūs [...]

savo pasaulyje - kitokie, savotiški. Saviti, originalūs, kitaip supranta aplinką, sugeba pamatyti daugiau prasmių”, o M8 nurodė, kad gabūs vaikai yra “...kūrybiški, [...] turi lakią vaizduotę, [...] gebantys rasti problemų sprendimo būdus”.

Buvo kalbėta apie tai, kad gabūs vaikai turi gabumo sritį, kurioje ypatingai išsiskiria - turi talentą. Pabrėžti kalbiniai gebėjimai, kurie pasireiškia išlavėjusia kalba, gebėjimu komunikuoti: “[...] išlavėjusia kalba” (M6), “[...] geri komunikavimo gebėjimai” (M7).

Taip pat mokytojos nurodė, jog šie vaikai turi tam tikrų bendrų emocijų, psichologinių savybių. Buvo pastebėta, jog gabiems vaikams būdingas uždurimas, užsisklendimas, nenoras bendrauti: “[...] nenoras bendrauti (izoliacija)” (M7), “[...] jis užsisklendžia savyje” (M6), “[...] kartais uždari, nepriimantys pagalbos” (M2).

Gabiems vaikams, kaip buvo nurodyta mokytojų, būdingas perfekcionizmas, kuris pasireiškia kruopšumu ir smulkmeniškumu (M2), darbštumu (M4), atkaklumu (M5), didelių reikalavimų sau kėlimu (M6). Mokytoja M6 paaiškino, kokia gali būti neigiama šios savybės pusė - “Kartais jie kelia sau per didelius reikalavimus ir bijo suklysti. Susiformuoja nesėkmės baimė: gali vengti naujų veiklų, nieiškoti iššūkių, nbandyti ir apskritai nustoja ką nors daryti.”

Respondentės pabrėžė, kad šie vaikai būna jautrūs, drovūs, kadangi jaučiasi kitokie, bijo būti nesuprasti, gali jausti palaikymo stygių: “Aplinkiniams nesuprantamos jo mintys, jis darosi nepasitikintis, nes nepalaikomas, [...] ...ir bijo suklysti. (M6), “[...] baimė būti nesuprastu” (M4).

Buvo nurodyta ir priešingai - kad gabūs vaikai pasižymi dideliu pasitikėjimu savimi, ar net per dideliu, kuris pasireiškia net arogancija, susireikšminimu: “[...] labai pasitikintys savimi” (M10), “[...] Ir susireikšminimas, arogancija [...]” (M7).

Kaip svarbią savybę, kuria pasižymi gabūs vaikai, mokytojos nurodė žingeidumą, smalsumą, kuris dažnai pasireiškia galybe užduodamų klausimų, plačiu interesų spektru: “[...] žingeidumas, [...] atakuoja pedagogą gausybe klausimų” (M5), “Smalsūs, dažnai domisi įvairiais dalykais” (M8), “Žingeidumas, [...] smalsumas. Gali būti atkakliai klausinėjantys” (M11).

Kalbėta buvo apie motyvaciją ir tai, kad šiems vaikams būdingas atkaklumas domintis ir siekiant: “...pomėgius, kuriuos atkakliai plėtoja patys” (M8). Tačiau motyvaciją šie vaikai gali prarasti, kai susiformuoja nesėkmės baimė dėl per didelių reikalavimų sau kėlimo - perfekcionizmo, kaip paaiškino respondentė M6.

Buvo įvardinta, kad gabūs vaikai dažnai būna intuityvūs (M2).

Išskirtos socialinės savybės ir elgesio ypatumai. Gabūs vaikai, pasak mokytojų, turi lyderio savybių - mėgsta pavadovauti, pasirodyti, yra drąsūs ir pasitikintys: “[...] gali būti aktyvus, lyderiaujantis [...] mėgsta pasirodyti, pavadovauti” (M1), “Drąsūs, vadovaujantys” (M10). Tačiau viena respondentė

pastebėjo, jog šia savybe nebūtinai pasižymi visi gabūs vaikai, kadangi kai kurie gali būti priešingai - drovūs, nepritampantys, tylūs, ramūs. Ji teigė: “Gali būti uždari, drovūs, nepritapti prie kitų vaikų, [...] Bet išties jie gali būti skirtingi, vienas gabus gali būti aktyvus, lyderiaujantis, kitas - tylus, ramus. Vieni gabūs yra "geri vaikai", nekelia problemų, o kiti mėgsta pasirodyti, pavadovauti [...]” (M1). Taigi, buvo kalbėta ir apie nepritapimą prie kitų vaikų ir bendravimo sunkumus. Respondentės nurodė, dėl kokių priežasčių gali taip nutikti - dėl to, kad šie vaikai skiriasi nuo aplinkinių savo interesais, mintimis: respondentė M1 nurodė, kad nepritapti šie vaikai gali dėl kitokių, nei kitų vaikų, interesų, o respondentė M6 nurodė, kad “[...]vaikui sunku bendrauti, [...] Aplinkiniams nesuprantamos jo mintys”.

Gabūs vaikai skiriasi nuo kitų vaikų interesais, kaip pavyzdį mokytojos nurodė domėjimąsi intelektualinės srities užsiėmimu: “...nes jų interesai kitokie. Kai kiti vaikai žaidžia, gabūs gali sėdėti prie galvosūkio, raidžių žaidimo vienas” (M1), “[...] skiriasi pomėgiais, pvz. domisi knygomis” (M9).

Gabūs vaikai turi tvirtą savo nuomonę ir yra linkę ją ginti, jos laikytis, tad, gindami ją, gali prieštarauti auklėtojai, laikydamiesi savo nuomonės, gali neklausyti suaugusiojo: “[...] užsispyrę, turi tvirtą savo nuomonę, užtat gali neklausyti.” (M2), “[...] parodyti savo nuomonę, nebijoti pasakyti prieš ir auklėtojai.” (M1)

Mokytojos įvardijo, kad šie vaikai gali netinkamai elgtis, trukdyti bendrai grupės veiklai, tačiau nurodė, kad trukdymas yra pasekmė - nuobodulio arba nepritapimo jausmo: “[...] trukdantys bendrai grupės veiklai [...] na, pavyzdžiui, užduoda daug klausimų, tu nespėji su kitais, o šitam vaikui reikia atsakymų, jis tave “gręžia”, tai ir trukdosi grupės veikla, o jei negali skirti dėmesio, pradeda nuobodžiauti, kibinti kitus.” (M11), “[...] jis darosi nepasitikintis, nes nepalaikomas, kartais pradeda netinkamai elgtis, trukdyti.” (M6).

Taip pat buvo įvardintas šių vaikų noras laimėti ir pirmauti bei pašaipumas. Mokytoja nurodė, jog pašiepti kitus gabūs vaikai gali todėl, kad jie mato skirtumus tarp savo ir kito gebėjimų: “[...] Nes jie patys geriau supranta ir moka, užtat iš kito gali pasijuokti, jei kitas nemoka...” (M10).

Atsakydamos mokytojos kalbėjo ir apie fizinius šių vaikų ypatumus. Buvo kalbėta apie spartesnę fizinę raidą ir tai, kad gabūs vaikai anksčiau pasiekia įvairius fizinės raidos uždavinius - anksčiau išmoksta vaikščioti, lipti laiptais ir pan.: “Sparčiau vystosi ankstyvaisiais raidos etapais [...] Sparčiau vystosi ir fizinė raida, anksčiau vaikšto, labiau moka elgtis su įrankiais, anksčiau lipa laiptais ir t.t.” (M3). Taip pat kalbėta, jog gabiems vaikams būdingas aktyvumas, energingumas, tačiau buvo pastebėta, jog ne visuomet gabūs vaikai pasižymi šia savybe: “Energingi (nebūtinai)” (M8).

Taigi, kalbėdamos apie gabių vaikų savybes, mokytojos kalbėjo apie kognityvinius ypatumus, išskirtinumą, pranašumą kognityvinėje srityje. Kalbėdamos apie emocinius, psichologinius, socialinius ir elgesio ypatumus, mokytojos taip pat įvardijo daug būdingų bruožų, tačiau kai kurių mokytojų patirtys

šiek tiek skyrėsi, buvo įvardinta ir priešingų savybių, mokytojos buvo linkusios pasvarstyti, dėl kokių mechanizmų pasireiškia viena ar kita savybė ar elgesys, buvo linkusios vartoti žodžius “kartais”, “nebūtinai”, taip nurodydamos, kad šiomis savybėmis vaikai gali skirtis ir nebūtinai jomis pasižymėti. Taip pat mokytojos kalbėjo ir apie fizinius ypatumus, kalbėdamos nurodė pranašumą šioje srityje, pažymio intensyvumą, tačiau vėlgi - buvo pabrėžta, kad intensyvumu (aktyvumu) pasižymima gabių vaikų tarpe nebūtinai.

3.1.2. Gabių vaikų atpažinimas ir jo svarba

Atlikus priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo mokytojų pasisakymų apie gabių vaikų atpažinimą ir jo svarbą, išryškėjo tokios kategorijos bei subkategorijos (lentelė nr. 3; priedas nr. 3).

3 lentelė. *Gabių vaikų atpažinimas*

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Kognityvinės savybės	Išlavėjusi kalba
	Logiškas mąstymas, supratimas
	Originalumas, kūrybiškumas
	Greitas mokymosi tempas ir aukšta kokybė
Psichologinės savybės	Susidomėjimas, smalsumas
Emocinės savybės	Jautrumas
	Empatija
Socialinės situacijos / savybės	Nepritapimas prie kitų
	Lyderystė
	Nepriimtinas elgesys
Fiziniai ypatumai	Fizinis silpnumas, pažeidžiamumas
Dėmesio atkreipimas į vaiko veiklas	Greitai ir gerai atliekamos užduotys
	Išskirtinių gabumų sritis
	Meniški piešiniai, darbeliai

	Žaidimai
Vertinimo būdai	Bendravimas
	Stebėjimas
	Tėvų nuomonė
	Specialistų pagalba
	Gebėjimų testai
	Žinių atpažinimui trūksta

Kalbėdamos apie tai, kas joms padeda atpažinti vaiko gabumus, mokytojos pabrėžė vaiko kognityvines savybes, kognityvinį pranašumą, išskirtinumą. Mokytojos nurodė, jog dėmesį atkreipia į išlavėjusią vaiko kalbą bei platų žodyną: “Brandesnis nei bendraamžiai, išlavėjus kalba” (M2), “[...] kalba – platus žodynas” (M6).

Nurodytas buvo vaiko logiškas mąstymas ir geresnis, greitesnis supratimas. Tai pasimato vaiko gebėjime spręsti problemas, instrukcijų supratime. Mokytojos nurodė: “Užduotėlių sprendimą supranta iš vieno karto paaiškinimo” (M10), “[...] vaikas gerai gaudosi, supranta daugiau” (M3), “Logišku mąstymu ir problem sprendimu” (M6).

Gabius vaikus atpažinti padeda jų kūrybiškumas, originalumas, vaizduotė: “Sumanumas, originalumas” (M1), “[...] vaizduote ir kūrybingumu” (M6).

Mokytojos sakė, kad spręsti apie vaiko gabumus padeda vaiko mokymosi tempas ir kokybė - gabų vaiką atpažinti galima iš greitai, lengvai ir teisingai atliekamų užduočių, rezultatyvumo, greito eilėraščių išmokimo, o taip pat mokytojos, tai vertindamos, lygina vaiką su bendraamžiais: “Tiksliau, kokybiškiau, greičiau, lanksčiau atliekamos užduotys” (M4), “Padaro užduotis lengviau, nei kiti bendraamžiai” (M9).

Atpažinti vaiko gabumus respondentėms padeda ir psichologinės vaiko savybės. Indikatorius gali būti vaiko smalsumas bei susidomėjimas, galintys pasireikšti užduodamų klausimų gausa, vaikas gali domėtis išskirtinai viena sritimi ar jo interesų spektras gali būti platus - gali domėtis viskuo aplink, ypač jaunesniame amžiuje. Mokytojos teigė: “Mažesnių tarpe gal didesnis susidomėjimas viskuo” (M1), “Didelis susidomėjimas tam tikra sritimi” (M5), “[...] užduodamų klausimų gausa” (M11).

Mokytojos nurodė, kad tam tikros emocinės savybės gali padėti atpažinti gabius vaikus: išskyrė jautrumą (M1), emocinį pažeidžiamumą (M6), empatiją (M10).

Taip pat mokytojos kalbėjo, kad remiasi socialinėmis savybėmis / situacijomis. Mokytoja M1 teigė: “kartais originalus keistumas, nepritapimas prie kitų. Jautrumas. Mažesnių tarpe gal [...] mokėjimas vadovauti žaidime.”, taip išreikšdama, jog lyderystės demonstravimas tarp mažų vaikų gali leisti įtarti vaiką esant gabiu, tačiau ir vaiko nepritapimas prie kitų gali reikšti, kad vaikas yra gabus. Kalbėta buvo ir apie nepriimtina elgesį - mokytojos neklausymą, trukdymą grupės veiklai, tai taip pat gali būti vaiko išskirtinių gebėjimų indikatorius: “Svarbu pažymėti, kad gabių vaikų elgesys gali būti nepriimtinas ir kelti nemažų iššūkių tiek pačiam vaikui, tiek aplinkiniams.[...] Trukdymas grupės veiklai, auklėtojos neklausymas” (M6).

Remiamasi ir vaiko fizinėmis ypatybėmis - vaiko fiziniu silpnumu, pažeidžiamumu, galinčiu pasireikšti alergijomis, išrankumu maistui, miego nepilnavertiškumu: “Vaikas gali turėti ir fizinių negalavimų: silpnas fiziškai, [...] lydimas alergijų išoriniams dirgikliams, maisto išrankumas, miego nepilnavertiškumas.” (M6).

Vaiko savybes, rodančias gabumus, mokytojos įvardino pastebinčios vaiko veiklose: užduočių supratime ir atlikime, kuris yra, kaip minėta, tikslesnis, greitesnis, kokybiškesnis, lankstesnis, meniškų vaiko piešinių bei darbelių, vaiko sumanytų žaidimų. Mokytojos teigė: “Tiksliau, kokybiškiau, greičiau, lanksčiau atliekamos užduotys” (M4), “[...] labai meniškai originaliai piešia” (M10), “Didelis susidomėjimas tam tikra sritimi, lyginant su bendraamžiais ženkliai išvystyti gebėjimai tam tikroje srityje. [...] Iš piešinių, darbelių, bendraujant, iš klausimų. Net vaikui žaidžiant gali atsiskleisti tai.” (M5).

Taip pat mokytojos nurodė, kad gabumus gali rodyti ir joms atpažinti tai padeda vaiko išskirtinių gabumų demonstravimas tam tikroje srityje, mokytoja M10 teigė: “[...] susidomėjimas kuria nors sritimi pvz. konstruoja sudėtingus statinius, greitai išmoksta eilėraščių, labai meniškai originaliai piešia, pasižymi išskirtiniu kūrybiškumu, fantazija”, taip nurodydama, kad gabumų sritys gali būti skirtingos ir pasireikšti skirtingose veiklose.

Vaiko gabumus mokytojos teigė pastebinčios bendraudamos su vaiku, stebėdamos jį, remiasi ir tėvų nuomone, specialistų pastebėjimais, gebėjimo testų atlikimu. Buvo išreikšta ir mintis, jog jos jaučia žinių trūkumą, kaip atpažinti gabius vaikus ir su jais dirbti, tačiau nurodyta, jog žinių padeda įgyti lankomi seminarai.

4 lentelė. *Sunkumai, kylantys atpažįstant gabius vaikus*

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Galimybės pažinti vaiką stoka	Vaiko uždaramas

	Laiko stoka – grupėje daug vaikų
	Vaikas retai lanko darželį
Gabumų atskleidimas	Sąlygų trūkumas gabumams atsiskleisti
Įvertinimo galimybių ribotumas	Įvertinimo instrumentų / gairių stoka
	Galimybė supainioti su spec. poreikiais
	Būtinybė konsultuotis su specialistais

Paklausus mokytojų, kokie kyla sunkumai, atpažįstant gabų vaiką (lentelė nr. 4.; priedas nr. 4), mokytojos kalbėjo apie tai, kad gabumus būna sunku pastebėti, kai jos mažai pažįsta vaiką, pavyzdžiui, dėl vaiko būdo savybės - uždarumo. Mokytojos teigė: “Tam tikros vaiko charakterio savybės, pav: uždarumas” (M11), “Dažnai jie būna labai uždari. Sunku pažinti” (M2), “Vaikas gali būti užsisklendęs savyje” (M9). Taip pat mokytojos nurodė, kad vaiką pažinti dažnai gali būti sunku dėl didelio vaikų skaičiaus grupėje ir laiko stokos, tuomet nėra galimybės kiekvieną vaiką pažinti individualiai, įsigilinti, geriau pažinti ir atpažinti gabumus. Mokytoja M8 sakė: “Sunkumai gali iškilti esant dideliame vaikų skaičiui (15-20) grupėje, kuomet trūksta laiko atkreipti dėmesį į kiekvieną vaiką asmeniškai, tokiu atveju dažniau matomas bendras vaizdas, trūksta galimybės stebėti ar užsiimti su vaiku individualiai.“. Taip pat buvo paminėta, kad vaiką gali būti sunku pažinti, jei jis retai lanko darželį.

Kita išryškėjusi problema - gabumų atskleidimui reikalingos sąlygos. Mokytojos kalbėjo apie tai, jog gabumams atsiskleisti ir būti pastebėtiems turi būti tinkama aplinka, darželyje reikia sudaryti tam tinkamas sąlygas. Buvo nurodyta, jog gabumui esant specifiškam, darželyje gali nebūti sąlygų vaikui tai atskleisti, taigi ir gabumai gali likti neidentifikuoti. Mokytojų teiginiai: “[...] jei nesudarysi sąlygų, kuriose gali atsiskleisti vaiko gabumai, tai jie ir neatsiskleis, turi būti tinkama aplinka vaiko gabumams atsiskleisti.” (M5), “ Jei gabumas koks nors specifinis, galima nepastebėti darželio aplinkoje.” (M1).

Taip pat respondentės kalbėjo ir apie įvertinimo galimybių ribotumą. Buvo nurodyta, jog trūksta patikimų įvertinimo instrumentų, kuriuos mokytoja galėtų naudoti, ypač ankstyvajame vaiko amžiuje: “Patikimu gabumu ivertinimo budu stoka ypač ankstyvajame amžiuje” (M3). Kita mokytoja pabrėžė, kad kartais sunku suprasti, ar vaikas yra gabus, ar turi specialiųjų ugdymosi poreikių, kadangi kai kurios gabiems būdingos savybės būdingos ir vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių: “Kartais tokį

vaiką dėl jo savybių galima supainioti su vaiku turinčiu spec. Poreikių.” (M5). Mokytojos nurodė, kad vertinant, ar vaikas yra gabus, būtina konsultuotis su kitais specialistais, nes vieno pedagogo vertinimas negali būti objektyvus: “...pasikonsultuoti su specialistais” (M6), “Vienas pedagogas negali objektyviai įvertinti.” (M7).

5 lentelė. *Gabių vaikų atpažinimo svarba*

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Atpažinimo svarbumas	Vaiko gebėjimų tobulinimui, atskleidimui
	Programų pritaikymui
	Emocinės gerovės užtikrinimui, elgesio nukreipimui
	Geresniam vaiko poreikių / ypatumų supratimui

Mokytojų nuomone, identifikuoti vaiko gabumus ikimokykliniame amžiuje yra labai svarbu. Žvelgiant į 5 lentelę matyti, jog, aiškindamos, kodėl tai yra svarbu, mokytojos kalbėjo apie ugdymą - tolimesnį gebėjimų tobulinimą ir programų pritaikymą pagal vaiko gebėjimus, sąlygų sudarymą gabumams toliau vystytis. Viena mokytoja pabrėžė, jog atpažinti ir tobulinti gabumus yra būtina, kadangi kitaip jie gali sumenksti ir išnykti. Mokytojos teigė: “Svarbus, kadangi vaikas pats negali pasirūpinti savęs ugdymu. Gabumai lieka neplėtojami ir netobulinami, sumenksta, galiausiai išnyksta, lieka tik pagrindinės, esminės savybės.” (M8), “Labai svarbus, kad tobulintume vaiko gebėjimus [...] kad tobulėtų” (M10), “[...] siekiant atskleisti stipriąsias puses” (M2), “Labai svarbus, kad [...] parinktume šiek tiek sudėtingesnes užduotis negu kitiems vaikams” (M10), “Svarbus, nes jiems reikalingas individualus dėmesys, individualios užduotys, atitinkančios vaiko gebėjimus” (M11).

Taip pat mokytojos pabrėžė, kad gabumus atpažinti yra svarbu, siekiant užtikrinti vaiko emocinę gerovę, išvengti netinkamo elgesio. Mokytojos kalbėjo apie būtinybę vaikui pajauti pripažinimą, supratimą, patirti sėkmę, motyvacijos palaikymo svarbą ir apie tai, kad, suprantant vaiko ypatybes, šiuos svarbius aspektus galima atliepti. Taip pat mokytojos nurodė, kad vaiko poreikių nesupratimas gali vesti prie vaiko netinkamo elgesio - maištavimo, bet, jei vaikas jausis suprastas, to galima bus išvengti arba mokytoja, suprasdama vaiko ypatybes, vaiką galės nukreipti tinkama linkme, tokiu būdu apsaugodama

vaiką nuo netinkamo elgesio. Tai iliustruoja mokytojų pasisakymai: “Taip pat gabiems vaikams, kuriems yra būdingas energingumas, gali jį nukreipti negera linkme, vietoje to, kad būtų tobulinami jo gebėjimai, jis gali nukreipti energiją į maištavimą, netinkamą elgesį. Mažas vaikas nemokėdama pilnai kontroliuoti ir suprasti savo minčių, veiksmų, norų, kuomet jam nesuteikiama pagalba tai padaryti, jis pasimeta, neišmoksta mokytis ir spręsti iškilusių sunkumų.” (M8), “Labai svarbus [...] kad drąsintume, kad tobulėtų ir norėtų tai daryti toliau...nes jeigu to nedarysime, vaikai taps apatiški, nepasitikės ir praras pažinimo norą” (M10).

Pasak mokytojų, gabumų atpažinimas ikimokykliniame amžiuje yra svarbus ir geresniam vaiko supratimui. Mokytojai identifikavus gabų vaiką, toliau vaikas gali būti nukreipiamas pas psichologą, kuris gali giliau įvertinti vaiko ypatybes: “[...] nukreipti pas psichologus gilesniam įvertinimui” (M3). Vaiko ypatybių supratimas gali keisti ir suaugusiojo požiūrį į vaiką teigiama linkme. Mokytoja sakė: “Tai padeda keisti supratimą, naudoti efektyvius bendravimo būdus, išvengti vaiko „nurašymo“ kaip keisto” (M6), taip išreikšdama, kad, nesuprantant vaiko ypatybių, suaugusieji jį gali laikyti keistu, jo nesuprasti, nežinoti, kaip bendrauti, o žinant vaiko ypatybes, keičiasi požiūris, naudojami kitokie bendravimo būdai.

Taigi, apibendrinus mokytojų išsakytas mintis apie gabių vaikų atpažinimą ir jo svarbą, galima teigti, jog mokytojos mano, kad gabių vaikų atpažinimas jau ikimokykliniame amžiuje yra svarbus tam, kad būtų galima gebėjimus tobulinti toliau ir pritaikyti programas, apie tai kalbėjo dauguma respondenčių. Taip pat buvo kalbėta ir apie vaiko emocinės gerovės užtikrinimo svarbą ir elgesio nukreipimo bei geresnį vaiko supratimą. Atpažindamos gabius vaikus mokytojos remiasi vaiko kognityvinėmis savybėmis, taip pat psichologinėmis, kaip vaiko smalsumu, mokytojos nurodė ir emocinius ir socialinius / elgesio ypatumus, taip pat fizinius. Mokytojos atpažįsta gabius vaikus stebėdamos juos, bendraudamos, pastebėti gabumus dažnai padeda dėmesio atkreipimas į tai, kaip atliekamos užduotys, vaiko darbeliai, piešiniai, gebėjimų vertinimo testai. Taip pat atpažinti gali padėti ir tėvų nuomonė bei kitų specialistų pastebėjimai. Suteikti žinių gali lankomi seminarai, deja, kai kurių respondenčių nuomone, jos jaučia žinių trūkumą, kaip dirbti su gabiaisiais bei juos identifikuoti. Mokytojos nurodė, jog atpažinti gabumus gali būti sunku, kai vaikas užsislendęs, uždaras arba retai lanko darželį, taip pat pažinti vaiką gali būti sunku dėl didelio vaikų skaičiaus grupėje ir dėl to esamų ribotų galimybių pažinti vaiką individualiai. Mokytojos kalbėjo ir apie sąlygų sudarymo būtinumą, norint atskleisti gebėjimus, ypač, kai jie yra specifiški, tuomet darželio sąlygomis gali būti sunku tai padaryti. Galiausiai, mokytojos nurodė, kad trūksta patikimų vertinimo būdų ir galima neteisingai imti manyti, jog vaikas turi specialiųjų ugdymosi poreikių, vertinant būtina tartis su kitais specialistais, kad vertinimas būtų objektyvus.

3.1.3 Ugdymo pritaikymas ir jo svarba

6 lentelė. *Taikomi darbo metodai*

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Užduočių pritaikymas	Sudėtingesnės užduotys
	Individualios užduotys
	Papildomos užduotys
	Įdomesnės ir įvairesnės užduočių pateikimo formos
	Įvairesnės veiklos
	Individualus darbas su vaiku
Įtraukiami kiti asmenys	Tėvai
	Padėjėjai
Rūpinimasis emocine gerove	Bendravimas, palaikymas
	Tinkamų sąlygų sudarymas
Aplinkos turinimas	Inventoriaus pildymas

Kalbėdamos apie darbo metodus su gabiais vaikais (lentelė nr. 6; priedas nr. 6) ir programų pritaikymą šių vaikų ugdymui, mokytojos sakė, kad stengiasi atsižvelgti į šių vaikų poreikius ir pritaikyti ugdymą, nors viena respondentė pažymėjo, kad dėl laiko stokos kartais to padaryti nepavyksta: “Kaip ir spec. poreikių vaikams, taip ir gabiems reikėtų taikyti atskirus metodus, bet realybė iš dažnai būna kitokia.[...] Taikom žinoma, paprasčiausia duoti daugiau užduočių arba sunkesnes, nors kartais atrodo, kad to neužtenka, galima būtų kažką daugiau padaryti, bet nėra laiko.” (M9).

Ugdydamos gabius vaikus mokytojos pateikia pritaikytas jų gabumams užduotis. Gabiems vaikams parenkamos sudėtingesnės užduotys. Taip pat buvo kalbėta, kad gabiems vaikams skiriamos individualios užduotys, kurios nebūtinai yra tiesiog sunkesnės, bet ir labiau atitinkančios vaiko interesus,

viena mokytoja minėjo, kad leidžia pasirinkti užduotį pačiam vaikui. Šalia įprastų užduočių grupei, šiems vaikams mokytojos skiria dar ir papildomų užduočių, o taip pat stengiasi pateikti užduotis įvairesnėmis, įdomesnėmis formomis. Mokytojos pabrėžė suteikiančios galimybę šiems vaikams užsiimti įvairesnėmis veiklomis, orientuotomis į gebėjimus, poreikius ir polinkius, o nurodė, kad šios įvairesnės veiklos gali būti ne tik darželio mastu, mokytoja sakė, kad vaikai “Dalyvauja konkursuose, festivaliuose ir kt. renginiuose, atskleidžiančius vaiko gabumus.” (M4). Taip pat mokytojos atskleidė, kad stengiasi kiek įmanoma skirti individualaus dėmesio ir dirbti su vaiku individualiai. Šiuos teiginius atspindi mokytojų išsakytos mintys: “[...] užduočių pasunkinimas, iššūkių taikymas [...] paprastai iššūkis - veiklos, kur reikia pasukti galvą ir šitam vaikui, sudėtingesnės” (M7), “[...] parengti Jam kitokias nei visiems vaikams užduotis. Reikia, kad vaikai mokytųsi tai, kas Jam įdomu ir atitinka jo gebėjimus” (M3), “Ruošiant programą grupei, įtraukiu atskirai papildomai užduočių tam vaikui, jei numanau, kad įprastos bus per lengvos ir bus greitai įveiktos.” (M2), “[...] ieškoma įdomesnių ir įvairesnių užduočių pateikimo formų” (M5), “Pateikiame įvairesnių gabiems vaikams veiklą [...] Labiau orientuotą į to vaiko gebėjimus, galbūt tai piešimas, galbūt konstravimas, vyresniems - skaitymas, rašymo užduotėlės kitokios” - M10

“...pasiūlau daugiau veiklų labiau atitinkančių vaiko gebėjimus, pomėgius” (M8), “[...] kiek įmanoma, skiriu individualaus dėmesio.” (M2).

Mokytojos atskleidė, jog ugdant šiuos vaikus svarbi ir kitų žmonių pagalba, bendradarbiavimas, tad įtraukiami yra ir kiti asmenys. Įtraukiami būna tėvai, su kuriais mokytojos aptaria vaiko gebėjimus ir pasiūlo lankyti vaikui papildomos užsiėmimus, esančius ne darželyje arba tėvai iš namų atneša vaikui papildomų, mėgiamų užduočių, siekiant patenkinti vaiko poreikius. Naudinga ir mokytojos padėjėjos pagalba, kad ši padėtų užsiimti su kitais vaikais, o mokytoja turėtų galimybę atkreipti daugiau dėmesio į gabų vaiką. Šiuos teiginius iliustruojančios mokytojų mintys: “Pasiūloma lankyti papildomus užsiėmimus.” (M4), “Tėvai iš namų atneša mėgiamų užduočių, sunkesnių, duodam spręsti, kalbamės su tėvais.” (M1), “[...] saikingai prašoma pagalbos dirbant su kitais grupės vaikais (mokytojo padėjėjo vaidmuo)” (M5).

Respondentės pažymėjo ir rūpinimąsi emocine gerove, kaip svarbią ugdymo dalį. Mokytojos sakė, kad stengiasi bendrauti, palaikyti, drąsinti vaiką, motyvuoti, pastebėti, ar vaikas nenuobodžiauja. Mokytojos sakė: “Bendrauju, bandau suprasti, palaikyti, pritarti jo nuomonei, reikalui esant, įtikinti, bendru sutarimu pakeisti nusistatymą, siekti rezultatų taip, kad vaikas patirtų džiaugsmą ir sėkmę.[...], skatinu siekti, ieškoti ir įveikti sunkumus.” (M6), “Skatinu savarankiškumą, skatinu, padrąsinu, stengiuosi pastebėti jei vaikas nuobodžiauja ar nesutelkia dėmesio.” (M8). Taip pat buvo pastebėta, kad

svarbu sudaryti sąlygas vaikui laisvai jaustis darželio aplinkoje: “... sudarome sąlygas vaikams laisvai jaustis” (M10).

Taip pat buvo paminėta, kad šių vaikų ugdyme svarbu grupės aplinkos turinimas, inventoriaus pildymas labiau pažengusiomis knygomis, kaip enciklopedijomis, žaislais ir žaidimais, kurie padeda tyrinėti ir mokytis: “Ieškome būdų, kaip padėti vaikams tyrinėti, stebėti ir atrasti: pildome knygų lentynas įvairiomis enciklopedijomis, žaidimais, bei žaislais” (M10).

7 lentelė. *Ugdymo pritaikymo svarba*

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Potencialo realizavimui	Tolimesniam gabumų tobulinimui
	Unikalumo atskleidimui
Emocinei gerovei užtikrinti	Motyvacijai palaikyti, nuoboduliui išvengti
	Emocijų stabilumui, pasitikėjimui
Elgesio nukreipimui	Destruktyvaus elgesio išvengimui

Atsakydamos į klausimą, ar, jų manymu, ikimokykliniame bei priešmokykliniame ugdyme svarbu atsižvelgti į vaiko išskirtinius gabumus, organizuojant ugdymą, mokytojos teigė, kad tai yra labai svarbu (lentelė nr. 7; priedas nr. 7).

Mokytojos nurodė, kad tai yra svarbu vaiko potencialo realizavimui - tolimesniam gabumų tobulinimui bei vaiko unikalumo atskleidimui. Mokytojos kalbėjo apie tai, kad greičiau pradėjus ugdyti vaiką pagal jo gebėjimus ir poreikius, vaikas tobulės greičiau, bus pasiekti geresni rezultatai, o taip pat pažymėjo, kad, nepritaikant ugdymo prie vaiko poreikių, potencialas gali būti neišnaudotas, ir gabus vaikas gali tapti “vidutinybe”, gebėjimai gali net ir sumenkėti, buvo nurodyta, kad nepritaikytas pagal gabumus ugdymas menkina gebėjimus visų vaikų atžvilgiu, o ypač gabiųjų. Mokytojos kalbėjo apie vaiko unikalumo atskleidimą ir teigė, jog programą pritaikyti būtina, kad pamatytume vaiko išskirtinumą, kad vaikas galėtų siekti savo tikslų, išreikšti save (išreikšti save - taip pat nuoroda ir į emocinę gerovę). Taip pat, buvo pastebėta, jog vaiko gabumų identifikavimas be tolesnių atitinkamų veiksmų, t.y. be mokymo pritaikymo, praranda prasmę, kadangi pastebėti vaiko gabumus būtent ir svarbu todėl, kad būtų

galima į juos atsižvelgti ir tobulinti gebėjimus, padėti vaikui. Mokytojų mintys, iliustruojančios šiuos teiginius: “Anksčiau pradėjus ugdyti pagal vaiko poreikius, geresnių rezultatų pasieksime” (M2), ““Būtinai, nes greičiau judės pirmyn [...] bus patenkinti vaiko poreikiai ugdymo prasme” (M4), “Labai svarbu. Jei vaikas, nors ir būdamas gabus, neprogresuos, jis neišnaudos savo potencialo, taps vidutinybe...” (M7), “Svarbu, nes būtina tuos gebėjimus ugdyti toliau.[...] Įprasta programa gali būti per lengva, tolimesnis ugdymas būtų lygio atitaisymas ir pritaikymas polinkiams...” (M11), “Ugdyme atsižvelgti į vaiko gabumus ir pagal juos pritaikyti ugdymo gaires yra tęstinumas to, kodėl išvis svarbu pastebėti vaiko gabumus. Jei juos pastebėjęs nesiimsi jokių korekcijų ugdyme, tai bus tas pats, kad ir nepastebėti. O tai vaiką palieką „ant ledo“ vieną patį su tuo, ko jis nesupranta ir nepažįsta. Nepilnai pritaikytas ugdymas menkina vaiko gebėjimus apskritai, ką jau kalbėti apie gabumus.” (M8), “Svarbu, siekiant atskleisti vaiko unikalumą, padėti siekti savo tikslų [...] Anksčiau pradėjus ugdyti pagal vaiko poreikius, [...] pamatysime vaiko išskirtinumą, unikalumą” (M2).

Mokytojos taip pat nurodė, jog ugdymą labai svarbu pritaikyti, norint atliepti vaiko emocinius poreikius, t.y. rūpintis jo emocine gerove. Kalbėdamos apie vaiko emocinę gerovę, mokytojos turėjo omenyje vaiko motyvacijos palaikymą ir minėjo, kad dažnai gabiems vaikams įprastose mokymo veiklose gali būti nuobodu, tad labai svarbu pritaikyti programą, kad būtų išvengta nuobodulio, vaikas neprarastų susidomėjimo, būtų motyvuotas toliau pažinti ir tobulėti. Ugdymo pritaikymas svarbus ir pasitikėjimui savimi stiprinti, emocijų stabilumui. Mokytojos teigė: “Taip, nes gabiam vaikui gali būti nuobodu atlikti tas pačias užduotis, nes jam per lengva, nelieta iššūkio, dingsta noras tobulėti” (M9), “Vaikas jaus pasitenkinimą veikla, savimi, savo pasiekimais, tuo būdu bus motyvuotas” (M6), “Labai svarbu, nes priešingu atveju toks vaikas [...] arba taps apatiškas ir netobulės toliau.” (M5), “Kuo anksčiau bus pradeda ugdyti pagal galimybes vaiko, [...], nenuobodžiaus, nepraras motyvacijos” (M1), “Labai svarbu. Vaikas domėsis, sieks, tobulės, stabilės jo emocijos, tvirtės visapusiškas potencialas. Vaikas jaus pasitenkinimą veikla, savimi [...] tuo būdu bus motyvuotas, tvirtės pasitikėjimas “ (M6).

Ugdymo pritaikymas svarbus ir elgesio nukreipimui, t.y. siekiant išvengti destruktivaus elgesio, kuris gali kilti iš vaiko nuobodulio, kai veikla yra per lengva, neįdomi: “[...] iš nuobodulio gali imtis destruktivių veiksmų” (M5).

Taigi, kalbėdamos apie ugdymo pritaikymo svarbą ikimokykliniame bei priešmokykliniame ugdyme, mokytojos nurodė, kad tai yra labai svarbu, kaip priežastį nurodydamos tolimesnį vaiko tobulėjimą, gabumų realizavimą, vaiko unikalumo atskleidimą, motyvacijos palaikymą. Buvo kalbėta ne tik apie gebėjimus ir jų tobulinimą, pritaikant užduotis, įtraukiant į procesą kitus asmenis, kaip tėvus ir pedagogus, bet ir apie emocinę vaiko gerovę bei elgesio reguliavimą.

3.1.4. Kylantys sunkumai grupėje

8 lentelė. *Kylantys sunkumai grupėje*

Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas
Individualaus dėmesio skyrimas	Papildomas darbas pedagogams
	Laiko trūkumas individualiam dėmesiui
	Reikalinga kitų žmonių pagalba
	Išskirtinių ugdymosi poreikių patenkinimas - kompetencijos reikmė
Grupės valdymas, organizavimas - gerovės užtikrinimas visiems vaikams	Labai skirtingas vaikų darbo tempas
	Emocinių, socialinių poreikių patenkinimas
	Erzelis grupėje

Besidalindamos patirtimi apie tai, kokie sunkumai kyla, kai grupėje yra išskirtinių gebėjimų vaikas, mokytojos kalbėjo apie individualaus dėmesio poreikį ir su tuo susijusius sunkumus bei sunkumus organizuojant grupės darbą, gerovės užtikrinimą visiems vaikams (lentelė nr. 8; priedas nr. 8).

Kalbėdamas apie individualų dėmesį, respondentės kaip sunkumą įvardijo tai, kad, grupėje esant išskirtinių gabumų vaikui, joms yra daugiau papildomo darbo, kadangi reikia atrinkti ir ruošti papildomas užduotis, atskirai ruošti programą. Taip pat mokytojos teigė, jog šiems vaikams reikia individualaus dėmesio, individualiai skiriamo laiko, tačiau tai darželio aplinkoje vaikui suteikti nelabai pavyksta dėl didelio vaikų skaičiaus grupėje, tad būtų gerai turėti mokytojo padėjėją, sulaukti daugiau specialistų pagalbos, bet mokytojo padėjėjas, esant gabiam vaikui grupėje, skiriamas nėra. Mokytojų nuomone, esant mokytojo padėjėjui, būtų galimybė skirti daugiau individualaus laiko ir dėmesio, kurio gabiems vaikams dažnai reikia daugiau, nei kitiems. Patenkinti vaiko individualius, išskirtinius ugdymosi poreikius mokytojai gali būti sudėtinga, jei srityje, kurioje pasireiškia išskirtiniai vaiko gabumai, mokytoja nėra pakankamai kompetentinga Mokytojų pasisakymai: “Turiu grupėje mergaitę, kuri tikrai labai mėgsta piešti, ir ne su pieštukais, kaip dauguma vaikų, o su guašu bei akvarele ant lapo, kartais

atsistojus, lyg kas būtų pamokę, tačiau jos šeimoje dailininkų nėra. Labai greitai įsisavina technikas, kaip lieti, maišyti dažus, dažnai prašo piešti kartu arba šalia sėdint, kad galėtų kopijuoti. O nukopijuoja tiksliai, bet jei nežino, kaip nupiešti prašo parodyti ir užtenka vieno karto, kad ji pati toliau bandytų. Taigi jei įsivaizdavus, koks yra realus tempas ir dienos darbai darželio grupėje pilnoje vaikų, tokioms individualioms veikloms turime laiko tik vakarop” (M8), “Sunku, nes trūksta laiko individualiam ugdymui, nėra specialistų pagalbos...” (M7), Reikalinga nuolatinė kito žmogaus pagalba norint, kad vaikas ir toliau tobulėtų, nes grupėje yra daug vaikų, o individualiam dėmesiui reikia laiko.” (M2), “Mokytojo padėjėjas šitiems vaikams neskiriamas, o būtų naudinga” (M1), “[...] be to ne visada pedagogas gali būti pakankamai kompetentingas toje srityje, kurioje pasireiškia išskirtiniai vaiko gabumai “ (M5).

Esant grupėje išskirtinių gabumų ugdytiniui, mokytojų nuomone, yra sunkiau organizuoti bendrą grupės veiklą bei užtikrinti gerovę visiems vaikams, kurti gerą atmosferą grupėje, patenkinti visų poreikius. Sunkumai gali kilti dėl skirtingo vaikų darbo, mokymosi tempo. Viena mokytoja teigė: “Tempo atžvilgiu, vaikas turi kantriai laukti, kol kiti įsisavina mokymo turinį, šis vaikas nukenčia. O jei skiri daugiau laiko šitam vaikui, nukenčia kiti.” (M4). Šis pasisakymas taip pat siejasi su individualaus dėmesio skyrimu - skiriant individualaus dėmesio šiam vaikui, nukenčia kiti. O neskiriant, nukenčia šis vaikas ir taip yra dėl mokymosi tempo skirtumų. Taip pat mokytojos kalbėjo apie tai, jog tenka daugiau stengtis, kad vaikas grupėje jaustųsi gerai emociškai ir nenuobodžiautų, netaptų atstumtas - daugiau stengtis, patenkinant emocinius poreikius, užtikrinant emocinę vaiko gerovę. Tenka pagalvoti, kaip vaiką užimti, stebėti, ar jam neliūdna, nenuobodu, nes kai kuriems neįdomios bendros veiklos, o kai kuriems sunku susirasti draugų, įsilieti į grupę, tad mokytojo vaidmuo yra svarbus - mokytoja turi stebėti ir stengtis, kad vaikas nesijaustų blogai, neužsisklęstų. Galiausiai, mokytojos pastebėjo, jog kartais šie vaikai grupėje gali kelti erzelį, kadangi, mokytojų nuomone, gali būti arogantiški ir mėgti erzinti kitus, linkę dominuoti, gali būti labai emocionalūs ir konfliktiški, linkę išsišokti. Tuomet mokytojų užduotis, kaip jos pačios įvardijo, yra stengtis nukreipti vaiko energiją kita linkme, rasti tinkamus būdus, kaip tai padaryti. Mokytojų pasisakymai, iliustruojantys šiuos teiginius: “Priklausomai nuo paties vaiko asmenybės, gali vaikas lengvai įsilieti į grupę, o kitas gali pasirodyti netgi dideliu keistuoliu. Vaikai nevertina kitų pagal gabumus, gali kilti sunkumų bendraujant, pedagogui tuomet reikia stengtis, kad vaikas netaptų atstumtu” (M9), “Reikalauja daugiau dėmesio, tiek iš mokytojo, tiek iš bendraamžių. Jeigu nepastebėsime ir nieko neveiksime vaikas užsisklės. Kalbame su vaiko tėvais, ieškome bendrų sprendimų” (M10), “[...] kai kuriems sunkiau sekasi susirasti draugų, jiems būna neįdomios bendros veiklos, tada reikia galvoti, kaip sudominti tą vaiką “ (M11), “[...] reikia atsižvelgti, mokėti skatinti. Tai padeda išvengti vaiko „išsišokimus“, nukreipti tinkama linkme visose srityse: žiniuose, bendravime.”

(M6), “Galimas gabaus vaiko dominavimas” (M11), “[...] jei dieną matau, kad mergaitei jau sunkiai sekasi sutarti su vaikais (labai emocionali ir teigiamom ir neigiamom emocijom, gali būti konfliktiška) pasiūlau patapyti, dažniausiai tai būna sprendimas numeris vienas.” (M8).

Taigi, matyti, kad, esant gabiam vaikui grupėje, sunkumų mokytojoms kyla. Sunkumai kyla tiek dėl vaiko ypatybių ir išskirtinumo, dėl ko grupėje gali kilti ir nesutarimai (intensyvių emocijų, gabumų srities, poreikio kitokioms užduotims ir t.t.), tiek dėl darželio darbo organizavimo (mokytojoms trūksta pagalbos, laiko, grupėse daug vaikų), mokytojos turi stengtis, kad visų vaikų poreikiai būtų patenkinti (tiek mokymosi, tiek emociniai), o kai tie poreikiai yra skirtingi, tai yra sudėtingiau.

3.2. Savybės, kuriomis remiantis mokytojos identifikuoja gabius vaikus

Analizuojant šios dalies rezultatus, uždavinys buvo išsiaiškinti, kurios iš pateiktų savybių mokytojoms leistų įtartį vaiką esant gabiu skirtingais amžiaus tarpsniais.

9 lentelė. *Vaiko savybės, kurias mokytojos išskyrė, kaip padedančias nuspėti gabumus. Mokytojų, pasirinkusių savybę, kaip leidžiančią nuspėti gabumus, dažnis pateikiamas procentine išraiška ties kiekvienu amžiaus tarpsniu. Paryškintu šriftu pateikiami procentai rodo, kad šią savybę rinkosi statistiškai reikšmingai daugiau mokytojų.*

Savybė / teiginys	Vaiko amžius (metai)				
	2	3	4	5	6
Smalsus, užduoda daug klausimų	38,3	74,1	85,2	87,7	85,2
Kalbant apie naujus, nežinomus dalykus, itin susidomėjęs	33,3	69,1	76,5	77,8	69,1
Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus	35,8	71,6	76,5	79,0	70,4
Domisi raidėmis, skaičiais	42,0	82,7	90,1	76,5	32,1
Moka skaityti	22,2	74,1	93,8	91,4	32,1
Skaitant pasakas prieš pietų miegą klausosi, užduoda klausimus	25,9	69,1	71,6	49,4	35,8
Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos (pvz., jei susikaupęs piešia, būna	22,2	49,4	56,8	58,0	51,9

labai įsitraukęs į tai, sunku prikalbinti baigti ir eiti valgyti)					
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	14,8	61,7	66,7	69,1	58,0
Lengvai įskaudinamas, reikalingas emocinis palaikymas	2,5	18,5	42,0	66,7	70,4
Piešia įsivaizduojamus gyvūnus, herojus (savo fantazijų objektus)	27,2	65,4	69,1	60,5	48,1
Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti (imti verkti, gali imti skaudėti galvą, pilvą)	4,9	13,6	40,7	64,2	64,2
Empatiškas kitiems (pvz., susirūpinęs draugais, užjaučia, kai šiems skauda, liūdna)	30,9	51,9	61,7	34,6	21,0
Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka (gali imti verkti, kai nepavyksta puikiai padainuoti, suvaidinti, padeklamuoti eilėraščių)	6,2	34,6	63,0	76,5	69,1
Supranta kryptis (dešinė, kairė)	29,6	70,4	69,1	67,9	19,8
Platus žodynas (lyginant su bendraamžiais)	56,8	85,2	90,1	85,2	76,5
Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio ar pan.	49,4	72,8	80,2	70,4	64,2
Sklandžiai kalba	22,2	81,5	80,2	44,4	21,0
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	24,7	50,6	61,7	55,6	43,2
Pastabus	28,4	79,0	81,5	65,4	51,9
Prisimena faktus, detales	28,4	70,4	82,7	46,9	32,1
Supranta abstrakčias ir sudėtingas sąvokas	18,5	74,1	85,2	84,0	79,0
Prisimena ir supranta ryšį tarp įvykių	29,6	74,1	69,1	32,1	18,5
Teikia pirmenybę naujovėms	18,4	33,3	60,5	56,8	53,1

Moka išardyti ir vėl sudėti daiktus	38,3	82,7	84,0	46,9	27,2
Sėkmingai vykdo nurodymus atlikti keletą užduočių paeiliui	65,4	80,2	72,8	22,2	17,3

Remiantis rezultatais, pateiktais 9-oje lentelėje, matyti, kad savybės, kurias mokytojos rinkosi kaip būdingas gabiems vaikams, apima kognityvinę ir emocinę sritis, atspindi kūrybiškumą. Mažiausiai savybių, leidžiančių įtarti vaiką esant gabiu, buvo priskirta mažiausiam amžiaus tarpsniui, t.y. dvimečiams, o vyresniems vaikams priskiriamų savybių buvo daugiau, taigi, galima manyti, jog dviejų metų amžiaus vaikuose gabumus mokytojoms įžvelgti dar yra sunku. Emocinės ypatybės, atspindinčios vaiko jautrumą, buvo priskirtos tik vyresniems vaikams (5-6 m), kaip gabumo požymis. Taip pat matyti, kad 6 m. vaikuose mokytojos pastebėdamos tokias savybes, kaip domėjimąsi raidėmis ir skaičiais, mokėjimą skaityti, savo fantazijų objektų piešimą, kryptių supratimą, pomėgį tyrinėti ir eksperimentuoti, jų nebepriskiria išskirtinių gabumų požymiams, nors, pastebėdamos tai mažesnio amžiaus vaikuose, spėtų, kad vaikas yra gabus. Smalsumas, susidomėjimas, pomėgis intelektualinės srities žaidimų, pomėgis kurti pasakojimus, istorijas, didelis įsitraukimas į veiklą, emocionalus reagavimas, kai kas nors nesiseka, kaip gabumų indikatoriai, vaiko amžiui didėjant, buvo pasirinkti mokytojų vis dažniau iki 6 m. – nuo šio amžiaus mokytojos šias savybes sieja su gabumais, bet jau mažiau. Platesnis, nei bendraamžių, žodynas mokytojoms apie vaiko gabumus signalizuoja visais amžiaus tarpsniais.

Pildydamos klausimyną mokytojos turėjo galimybę parašyti komentarus laisva forma prie kiekvienos savybės, tad kai kurios savybės buvo pakomentuotos (priedas nr. 9). Savybių, atspindinčių vaiko fizinį energingumą, aktyvumą, pagal rezultatus mokytojos nepriskyrė kaip esančių būdingų gabiems vaikams nė vienoje amžiaus grupėje, o taip pat ir komentarų skiltyje buvo išreikštos mintys, jog šios savybės su gabumais nėra susijusios, tai yra daugiau charakterio savybės ar net sutrikimo požymiai, tai atspindi komentarai, kaip, pavyzdžiui, “Judrumas nesusijęs su gabumais”, “Gali būti hiperaktyvumo požymis.”, “Tai daugiau charakterio savybė, bet ne gabumų”. Visgi, viena mokytoja pažymėjo, jog vaiko nenustygimas vietoje ir judrumas gali būti požymis, kad vaikas yra gabus sporto šakoms. Nors požymio “greita kalba” mokytojos nė vienai amžiaus grupei statistiškai reikšmingai daugiau nepriskyrė kaip savybės, kuria remiantis galima būtų atpažinti gabų vaiką, komentaruose buvo pastebėta, kad greita kalba gali būti greito mąstymo požymis, ir tai, jog greitai kalbėdamas vaikas galbūt nori perteikti daug informacijos, tad buvo pasvarstyta, kad galbūt šia prasme ši savybė galėtų būti susijusi su gabumais. Taip pat buvo pakomentuota savybė “jautrus skoniams ir / ar kvapams” - buvo išreikšta mintis, kad maisto

atsirinkimas galėtų būti būdingas gabiam vaikui, tačiau to negalima vertinti vienareikšmiškai, kadangi tai nebūtinai susiję su gabumu, gali reikšti ir ką kitą, taip pat buvo pridurta, kad dauguma pateiktų savybių po vieną atskirai nenurodytų gabumų, tačiau jų visuma, derinys galėtų būti nuoroda. Kiti su jautrumu pojūčiams susiję bruožai buvo pakomentuoti, kaip susiję su lėtesniu išsivystymu ar jautria oda, alergiškumu. Savybės, susijusios su kognityvine veikla, kurios buvo išskirtos kaip leidžiančios nuspėti gabumus, buvo ir pakomentuotos, o komentaruose buvo išreikštos mintys, kad tai gali būti gabumo požymiai arba žingeidumo, tačiau buvo pasvarstyta, kad žingeidumas su gabumais greičiausiai koreliuoja. Emocinės srities savybė “sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti (imti verkti, gali imti skaudėti galvą, pilvą)”, kuri taip pat buvo išskirta kaip savybė, leidžianti įtarti gabumus 5 - 6 m. vaikų tarpe, buvo pakomentuota: “Psichosomatiniai skausmai gali būti gabumų požymis, bet taip pat gali rodyti vaiko nesaugumo pojūtį. Vėlgi nevienareikšmiška.”.

Apibendrinant šią dalį - mažiausiems vaikams mokytojos priskyrė mažiausiai savybių, kaip padedančių identifikuoti gabumus, o vyresniems vaikams priskirta daugiau savybių. Savybės apima kognityvinę, emocinę sritį, nurodo kūrybiškumą. Emocinės srities savybės priskirtos vyriausiems vaikams (5-6 m.), kaip galinčios padėti atskirti vaiką esant gabiu. Klausimyne buvo pateiktos ir savybės, atspindinčios vaiko fizinį aktyvumą, energingumą, jautrumą kūno pojūčiams, tačiau šios savybės mokytojų nebuvo išskirtos, kaip padedančios identifikuoti gabų vaiką, o komentaruose buvo paminėta, kad šios savybės kartu galėtų reikšti gabumą, reikia žvelgti į visumą, taip pat buvo minėta, kad savybės, atspindinčios emocinę sritį, kūno jautrumą yra nevienareikšmės, tad gali reikšti gabumą, tačiau nebūtinai, o energingumas gali rodyti vaiko gabumą sporto srityje.

REZULTATŲ APTARIMAS

Šis tyrimas atskleidė ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojų požiūrį gabių vaikų klausimais - mokytojų nuomonę ir įžvalgas, kokios savybės, koks elgesys būdingas gabiems vaikams, kuo remiantis jos šiuos vaikus atpažįsta bei kokie sunkumai kyla, identifikuojant gabų vaiką, ką mano apie ugdymą - ar reikalingas ugdymo pritaikymas ir ar jos jį pritaiko, kaip pritaiko, su kokiais sunkumais grupėje susiduria, kai grupėje yra gabus ugdytinis. Kiekybinė tyrimo dalis suteikia įžvalgų apie mokytojų nuomosę gabių vaikų atpažinimo klausimu skirtingais amžiaus tarpsniais - kokias savybes mokytojos sieja su gabumais.

Tyrimas parodė, jog, kalbant apie gabių vaikų savybes, mokytojos neabejodamos sieja gabumus su kognityviniais ypatumais - greitesniu kognityviniu vystymusi, anksčiau pasiektais kognityvinės raidos uždaviniais, geresniu, greitesniu kognityviniu funkcionavimu, tai parodė ir kokybinė, ir kiekybinė tyrimo dalys. Šios savybės mokytojoms signalizuoja apie vaiko gabumus. Tokie mokytojų pastebėjimai nuostabos nekelia, kadangi, nors ir egzistuoja skirtingos gabumų teorijos bei modeliai, visuose juose vis tiek yra minimas ir svarbią vietą užima kognityvinis, intelektualinis komponentas. Seniausiose modeliuose, kaip, pavyzdžiui, L. Terman, F. Galton, aukštas intelektas ir aukšti kognityviniai gebėjimai buvo pagrindinė, pati svarbiausia ir vienintelė detalė, o vėliau, nors požiūris ir kito bei vėlesnės kartos tyrėjai įvedė ir kitus komponentus, kaip, pavyzdžiui, J. S. Renzulli įtraukė kaip būtinus komponentus motyvaciją bei aukštą kūrybiškumą, A. J. Tannenbaum - atsitiktinius, neintelektinius, aplinkos veiksnius, visuose modeliuose išliko ir svarbią vietą užėmė intelektualinio, kognityvinio funkcionavimo komponentas. Tyrime dalyvavusių mokytojų išvardinti kognityviniai aspektai sutampa su literatūroje minimais gabių vaikų kognityviniais bruožais. Kaip ir tyrime dalyvavusios mokytojos pastebėjo, tyrimuose yra minima spartesnė kalbos raida, ankstesnis susidomėjimas raidėmis ir jų pastebėjimas aplinkoje, susidomėjimas rašymu ir spontaniški bandymai rašyti (Vaivre-Douret, L., 2011, pagal L. Vaivre-Douret, 2004), platesnis, nei bendraamžių, žodynas, loginių ryšių, abstrakčių sąvokų ir koncepcijų supratimas (Kitano, M. K., 1985), didelis informacijos apdorojimo greitis, gera atmintis, loginis mąstymas, greitas supratimas bei pastabumas, ryšių pastebėjimas bei supratimas, gebėjimas efektyviai spręsti problemas (Harrison, C., 2004; Vaivre-Douret, L., 2011), didelis smalsumas, kartais net įkyrus klausinėjimas (Papadopoulou, D., 2016; Narkevičienė, B., 2012, pagal Clark, 2002).

L. Dal Forno, S. Bahia ir F. Veiga (2015) nurodo, jog, siekiant atpažinti gabius ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus, reikėtų kognityvine, motyvacine, emocine, socialine sritimis, psichologinėmis ypatybėmis. Šiame tyrime dalyvavusios mokytojos, kalbėdamos apie gabius vaikams būdingas savybes bei kuo remiantis jos atpažįsta šiuos vaikus, kalbėjo ne tik apie kognityvines savybes,

bet ir apie emocinius, psichologinius, socialinius, fizinius ypatumus. Jų išvardintos ypatybės ir požymiai sutampa su literatūroje aprašomais bruožais (Bailey, C. L, 2010; Lind, S., 2001, pagal Dabrowski ir Piechowski, 1977; Piechowski, 1979, 1991) L. Dal Forno, S. Bahia ir F. Veiga (2015) atliko panašų tyrimą, kuriuo buvo siekta atskleisti mokytojų požiūrį į gabius vaikus, jų tyrime mokytojų išskirtos savybės sutampa su šiame tyrime mokytojų išskirtomis savybėmis - mokytojos minėjo kitokius interesus, smalsumą, mokymosi tempą, kūrybiškumą, kokybišką užduočių atlikimą, susikaupimą, perfekcionizmą, sunkumus bendraujant su bendraamžiais, uždarumą, intraversiją. Kalbant apie psichologines ir emocines, socialines, fizines ypatybes mokytojų nuomonės nebuvo vienareikšmės - minėtos ir priešingos savybės, kaip gebėjimas lyderiauti, didelis pasitikėjimas savimi ir jautrumas, uždarumas, nepritapimas, fizinis aktyvumas ir fizinis silpnumas, kai kurios mokytojos kalbėdamos apie šiuos bruožus pačios minėjo, kad šie bruožai nebūtinai būdingi, o ir kiekybinėje tyrimo dalyje mokytojos komentuodamos emocines, fizines ypatybes minėjo, kad tai gali reikšti gabumus, bet nebūtinai. Tačiau ir literatūroje galima rasti skirtingų nuomonių dėl emocinės, psichologinės, fizinės srities požymių. S. I. Pfeiffer ir V. B. Stocking (2000) teigia, jog dažnai yra manoma, kad gabūs mokiniai yra geriau prisitaikę socialiai ir emociškai, pasižymi gera emocine ir psichologine savijauta, tačiau iš tiesų gabūs mokiniai dažnai susiduria su skausmingomis psichologinėmis problemomis, kadangi šie mokiniai pasižymi savybėmis, kurios juos daro pažeidžiamais, šios savybės laikytinos rizikos faktoriais. B. A. Bracken ir E. F. Brown (2006) tyrimas atskleidė priešingai - gabūs vaikai yra geriau prisitaikę, patiria mažiau psichologinių, demonstruoja mažiau elgesio sunkumų, o M. Zeidner ir I. Shani-Zinovich (2011) atrado, jog gabūs vaikai pasižymi mažesniu neuroticizmu, nerimu, bet streso lygiu ar subjektyvios gerovės suvokimu nesiskiria nuo bendraamžių. Galima daryti prielaidą, jog fizinės, socialinės, emocinės savybės yra susijusios su gabumais, tačiau dėl įvairių kintamųjų, esančių šiame ryšyje, įtakos, pasireikšti ir būti stebimi gali priešingi bruožai, tad atsižvelgti reikėtų į visumą, bruožų derinį. Šiame tyrime dalyvavusios mokytojos išreiškė šią mintį - kad žvelgti reikėtų į visumą, gerai vaiką pažinti, kad būtų galima vertinti gabumus. Ū. Oğurlu ir Ç. Çetinkaya atliktas tyrimas parodė, jog gabių priešmokyklinio amžiaus vaikų tėvai, kalbėdami apie savo vaikų savybes, išskyrė kognityvines, socioemocines, fizines savybes ir apibūdino savo vaikus kaip energingus, jautrius kūno pojūčiams, greičiau besivystančius motorinėje srityje, nei bendraamžiai, lyderius, perfekcionistas, pasitikinčius savimi, pasižyminčius išlavėjusiais kalbiniais gebėjimais, jautrius, turinčius puikią vaizduotę, kūrybingus, turinčius puikią atmintį, anksti pradedančius skaityti ir rašyti, greitai besimokančius, klausinėjančius daug klausimų, pasižyminčius plačiais interesais. Šiame tyrime dalyvavusios mokytojos taip pat vardino šias savybes, kaip būdingas gabiems vaikams. Visgi, šis tyrimas atskleidė, jog kai kurios mokytojos nėra tikros savo gebėjimu atpažinti gabius vaikus

ir sakė, jog trūksta ir žinių, kaip su jais dirbti, atpažinti, tačiau bendrai mokytojos yra linkusios tartis ir konsultuotis su kolegomis, kitais specialistais, bendrauti ir tartis su tėvais.

Literatūroje teigiama, jog mokytojų vertinimai gabių vaikų atpažinime yra labai svarbūs, kadangi mokytojai, praleisdami nemažai laiko su vaikais, turi galimybę juos pažinti, turi specifinės informacijos apie juos (Miranda, L. C., Araújo, A. M., & Almeida, L. S., 2016; El Khoury, S., & Al-Hroub, A., 2018). Šio tyrimo metu mokytojos atskleidė, jog gabių vaiką atpažinti yra sunku, kai jos šio vaiko pakankamai nepažįsta. Kaip trukdį pažinimui įvardijo vaiko bruožą - uždarumą. Kitas mokytojų įvardintas veiksnys - laiko stoka, kadangi grupėse yra daug vaikų, nėra pakankamai galimybių užsiimti individualiai ir pažinti vaiką. Mokytojos minėjo, kad būtų gerai sulaukti mokytojo padėjėjo pagalbos, tokiu atveju būtų įmanoma skirti daugiau individualaus dėmesio ir laiko, tačiau mokytojo padėjėjas nėra skiriamas dėl grupėje esančio gabaus vaiko. Laiko individualiam dėmesiui ir pagalbos (mokytojo padėjėjo, kitų specialistų) stoką mokytojos minėjo ir kalbėdamos apie sunkumus, kurie kyla, kai grupėje yra gabus vaikas. Ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo grupėse išties yra daug vaikų, o vienu metu ugdymu paprastai užsiima viena mokytoja. Atsižvelgiant į teisės aktus, vaikų skaičius darželio grupėje priklauso nuo vaikų amžiaus, pavyzdžiui, kai vaikų amžius yra nuo 2 m. iki 3 m., maksimalus vaikų skaičius yra 15, nuo 3 metų iki pradinio ugdymo pradžios – ne daugiau kaip 20 vaikų (Lietuvos higienos norma HN 75:2016), o mokytojo padėjėjo pagalba yra skiriama vaikams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, išskyrus atsirandančių dėl išskirtinių gabumų (Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininiu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu 2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. V-1775). I. E. Kulikovskaya, I. E ir A. A. Andrienko (2016, pagal Gagné, F., 2002) teigia, jog ankstyvame vaiko amžiuje yra lengviau pastebėti vaiko gabumus ir potencialą, kadangi vaikas yra mažiau paveiktas aplinkos faktorių, kurie gali užmaskuoti gabumus, o A. Šimelionienė (2012) pažymi, kad gabumams atsiskleisti turi būti sudaromos palankios sąlygos. Šio tyrimo metu mokytojos taip pat kalbėjo apie tai, kad svarbu sudaryti tinkamas sąlygas, kitaip gabumai gali likti nepastebėti, tačiau darželio aplinkoje kartais tai padaryti gali būti sunku, jei gabumas yra specifinės srities. Mokytojų išreikštos mintys apie patį vaiko įvertinimo sudėtingumą ir kompleksiskumą, galimybę supainioti vaiko bruožus su sutrikimais, taip pat yra randamos ir literatūroje (Webb, J. T., Amend, E. R., & Webb, N. E., 2005; Mullet, D. R., & Rinn, A. N., 2015)

Šimelionienė (2008, pagal Heller, K., 2004 ir pagal Feldhusen ir Jarvan, 2000) teigia, jog gabaus vaiko atpažinimas prasmingas ir svarbus tam, kad vaikas gautų jo gebėjimus ir poreikius atitinkantį ugdymą, būtų atsižvelgta į galimus psichologinius ir mokymosi sunkumus. K. A. Heller, C. Perleth ir T. K. Lim (2005) teigimu, gabiųjų mokinių poreikių nepatenkinimas mokymosi procese šiems vaikams

kelia nepasitenkinimą savimi ir aplinka, o tai daro įtaką emocinei būsenai, gali lemti depresyvumą, o to pasekoje, daroma įtaka ir asmenybės augimui, motyvacijai, pasiekimams. A. Šimelionienė (2012, p. 29) teigia, kad “Viena iš dažniausiai su mokykla susijusių gabumų nerealizavimo priežasčių literatūroje ir tyrimuose minimas netinkamas gabaus vaiko ugdymas. Jei aukštų intelektinių gebėjimų mokinys mokosi aplinkoje, kuri yra pritaikyta vidutiniam ar (žemesniam) lygiui, jis nuobodžiaus ir susidurs su mokymosi motyvacijos problemomis.” N. S. Sweeney (1995) nurodo, jog ikimokyklinio bei priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdyme svarbu, kad ugdymas būtų keliantis iššūkius, o aplinka - stimuliuojanti ir skatinanti siekti. Autorės teigimu, ugdymo pritaikymas labai svarbus šiame amžiuje, kadangi šie vaikai paprastai kurioje nors srityje yra labiau pažengę, nei bendraamžiai, tad ugdymą pritaikyti būtina pagal jų gebėjimus, tai daryti galima turtinant grupės aplinką knygomis, mąstyti skatinančiais žaislais. Taip pat ji kalba apie vaikų socialinį ugdymą ir nurodo, kad mokytoja galėtų pamodeliuoti socialines situacijas, kad vaikas mokytųsi suprasti ir gerbti kitus, pabrėžia bendradarbiavimo su tėvais svarbą. Delaune (2016) pastebi, jog ankstyvajame ugdyme itin svarbus mokytojo vaidmuo, padedant vaikams ugdyti socialinius bei emocinius įgūdžius, mokytojas turi padėti vaikui suprasti save, kai kyla stiprios emocijos, padėti vaikui “įsilieti” į grupę. Šios mintys, randamos literatūroje, sutampa su šio tyrimo metu mokytojų išsakytu požiūriu, kadangi mokytojos teigė, jog gabių vaikų atpažinimas yra labai svarbus tam, kad būtų galima pritaikyti programas, atsižvelgiant į vaiko ypatumus, kad vaikas turėtų galimybę tobulėti ir atsiskleisti, o taip pat kalbėjo apie tai, kad nepritaikyta, neatitinkanti poreikių programa gali kelti vaikui nuobodulį, vaikas gali prarasti motyvaciją ir gebėjimai gali sumenkėti, todėl gabaus vaiko ugdymas apima ir emocinius, psichologinius aspektus, palaikymą, o pritaikytas ugdymo turinys taip pat prisideda prie psichologinės, emocinės ir socialinės gerovės užtikrinimo. Taip pat šio tyrimo metu mokytojos, kalbėjo ir apie socialinį, emocinį vaikų ugdymą – palaikant, bendraujant, padedant vaikui suprasti save, “įsilieti” į grupę.

IŠVADOS

1. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų nuomone, ikimokyklinio amžiaus gabūs vaikai pasižymi tam tikrais kognityviniais ypatumais: būdingas greitas mokymosi tempas ir informacijos apdorojimas, spartesnė kognityvinė raida, gera atmintis, gebėjimas sukaupti dėmesį, pastabumas, kūrybiškumas, originalumas, gabumai tam tikroje srityje, išlavėję kalbiniai, komunikavimo gebėjimai.
2. Ikimokyklinio amžiaus gabiems vaikams būdingi emociniai ypatumai: uždarumas, perfekcionizmas, jautrumas, baimė nepritapti ir suklysti, didelis pasitikėjimas savimi, intuityvumas, aukšta motyvacija, žingeidumas, smalsumas; ir socialinės: gebėjimas lyderiauti, tvirtos nuomonės turėjimas ir nebijojimas prieštarauti, nepritapimas prie kitų, bendravimo sunkumai, kitokie interesai (domisi intelektualinės srities veiklomis), netinkamas elgesys, trukdymas veiklai, pašaipumas, noras varžytis, laimėti. Jiems būdingos fizinės ypatybės: spartesnė fizinė raida, energingumas.
3. Atpažindamos gabius vaikus mokytojos remiasi kognityvinėmis, psichologinėmis, emocinėmis savybėmis ir situacijomis, fiziniais ypatumais. Atskirų sričių ypatumai yra nevienareiškmiai, todėl, mokytojų nuomone, svarbu vadovautis visybišku požiūriu.
4. Atpažinti gabų vaiką mokytojoms gali būti sudėtinga, jei vaiko gerai nepažįsta. Pažinti vaiką gali būti sunku dėl vaiko uždarumo, laiko stokos, didelio vaikų skaičiaus grupėse. Mokytojai pažymėjo įvertinimo instrumentų / gairių trūkumą bei tikimybe supainioti gabų vaiką su turinčiu sutrikimų.
5. Mokytojų nuomone, atpažinti gabius vaikus labai svarbu ikimokykliniame bei priešmokykliniame amžiuje, kad būtų galima tobulinti gabumus, pritaikyti programas, emocinės gerovės užtikrinimui ir elgesio nukreipimui, geresniam vaiko poreikių supratimui.
6. Mokytojų nuomone, organizuojant ugdymą labai svarbu atsižvelgti į išskirtinius vaiko gabumus todėl, kad anksčiau pradėjus ugdyti pagal poreikius, efektyviau bus tobulinami gabumai, atskleidžiamas vaiko unikalumas, bus užtikrinama vaiko emocinė gerovė (motyvacijos palaikymas, pasitikėjimas savimi, emocinis stabilumas), bus išvengta destraktyvaus elgesio.
7. Grupėje esant gabiam ugdytiniui, sunkumai kyla dėl individualaus dėmesio skyrimo: tenka daugiau darbo ruošiant užduotis, trūksta laiko individualiam dėmesiui dėl specialistų pagalbos bei mokytojų padėjėjų trūkumo ir didelio vaikų skaičiaus grupėje, kartais kompetencijos trūkumo srityje, kurioje pasireiškia vaiko gabumai.

LITERATŪRA

1. Abu, N. K., Akkanat, Ç., & Gökdere, M. (2017). Teachers' Views about the Education of Gifted Students in Regular Classrooms. *Online Submission*, 7(2), 87-109.
2. Alias, A., Rahman, S., Majid, R. A., & Yassin, S. F. M. (2013). Dabrowski's overexcitabilities profile among gifted students. *Asian Social Science*, 9(16), 120.
3. Allan, B. A., & Shearer, C. B. (2012). The scale for existential thinking. *International Journal of Transpersonal Studies*, 31(1), 21-37.
4. Bailey, C. L. (2010). Overexcitabilities and sensitivities: Implications of Dabrowski's theory of positive disintegration for counseling the gifted. *Çevrim-içi: http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas10/Article_10.pdf*, Erişim tarihi, 13, 2013.
5. Bildiren, A. (2018). Developmental characteristics of gifted children aged 0–6 years: parental observations. *Early Child Development and Care*, 188(8), 997-1011
6. Bitinas, B. (2013). *Rinkiniai edukologiniai raštai: Bronislovas Bitinas; [redakcinė kolegija: Marija Barkauskaitė (pirmininkė)...[et al.]*. Vilnius: Edukologija.
7. Brualdi Timmins, A. C. (1996). Multiple intelligences: Gardner's theory. *Practical Assessment, Research, and Evaluation*, 5(1), 10.
8. Bracken, B. A., & Brown, E. F. (2006). Behavioral identification and assessment of gifted and talented students. *Journal of Psychoeducational assessment*, 24(2), 112-122.
9. Dal Forno, L., Bahia, S., & Veiga, F. (2015). Gifted amongst preschool children: An analysis on how teachers recognize giftedness. *International Journal of Technology and Inclusive Education (IJTIE)*, 5, 707-715.
10. David, H. (2011). The importance of teachers' attitude in nurturing and educating gifted children. *Gifted and Talented International*, 26(1-2), 71-80.
11. De Boer, G. C., Minnaert, A. E., & Kamphof, G. (2013). Gifted education in the Netherlands. *Journal for the Education of the Gifted*, 36(1), 133-150.
12. Delaune, A. (2016). Emotional, social and relationship development for gifted and talented children in early childhood education. *The Professional Association for Gifted Education*, 4(4), 61-71.
13. Dėl gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014 - 2016 metų veiksmų plano patvirtinimo, 2014 m. sausio 27 d. Nr. V-38, galiojanti suvestinė redakcija 2015-01-26

14. Education of the Gifted and Talented: Report to the Congress of the United States by the El Khoury, S., & Al-Hroub, A. (2018). Identification of Gifted Students: History, Tools, and Procedures. In *Gifted Education in Lebanese Schools* (pp. 39-59). Springer, Cham.
15. Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programa, 2009, Patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2009 m. sausio 19 d. įsakymu Nr. ISAK-105
16. Gabių ir talentingų vaikų paieškos, atpažinimo sistemos sukūrimo ir mokyklų šiems vaikams prieinamumo didinimo 2014 - 2016 metų veiksmų planas. (2014). Priimtas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 2014-01-30, Nr. V - 38, gal. suv. Red. 2015-01-26
17. Gagné, F. (2000). A differentiated model of giftedness and talent (DMGT). *Systems and models for developing programs for the gifted and talented*.
18. Gross, M. U. (1999). Small poppies: Highly gifted children in the early years. *Roeper review*, 21(3), 207-214
19. Gross, M. U. (2004). Gifted and Talented education. *Social and Emotional Development*.
20. Harrison, C. (2004). Giftedness in early childhood: The search for complexity and connection. *Roeper Review*, 26(2), 78-84.
21. Heller, K. A., Perleth, C., & Lim, T. K. (2005). The Munich model of giftedness designed to identify and promote gifted students. *Conceptions of giftedness*, 2, 147-170.
22. Hertzog, N. B. (2008). *Early childhood gifted education*. PRUFROCK PRESS INC.
23. Hoogeveen, A. J. M. (2008). *Social emotional consequences of accelerating gifted students*. [Sl: sn].
24. Kim, M. (2016). A meta-analysis of the effects of enrichment programs on gifted students. *Gifted Child Quarterly*, 60(2), 102-116.
25. Kitano, M. K. (1985). Ethnography of a preschool for the gifted: What gifted young children actually do. *Gifted Child Quarterly*, 29(2), 67-71.
26. Koleňáková, R. Š, & Hošová, D., (2019). Gifted children and the importance of knowledge their survival (experience) in education.
27. Kulikovskaya, I. E., & Andrienko, A. A. (2016). Fairy-tales for modern gifted preschoolers: developing creativity, moral values and coherent world outlook. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 53-57.
28. Lenickienė, A. (2007). *Gabių vaikų atpažinimas ir ugdymas priešmokykliniame amžiuje* (Doctoral dissertation, Siauliai University).

29. Lietuvos higienos norma HN 75:2016 „Išmokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdymo bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“, patvirtinta LR sveikatos apsaugos ministro įsakymu 2016 m. sausio 26 d. Nr. V-93
30. Lind, S. (2001). Overexcitability and the gifted. *The SENG Newsletter*, 1(1), 3-6.
31. Mayring, P. (2004). Qualitative content analysis. *A companion to qualitative research*, 1, 159-176.
32. Mika, E. (2002). *Gifted children, overexcitabilities, developmental asynchrony and positive disintegration: A preliminary clinical study*. The Proceedings of The Fifth International Conference on the Theory of Positive Disintegration.
33. Miranda, L. C., Araújo, A. M., & Almeida, L. S. (2016). Identification of gifted students by teachers: Reliability and validity of the cognitive abilities and learning scale. *RIDPSICLO*, 2(3), 5.
34. Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertinimo ir specialiojo ugdymosi skyrimo tvarkos aprašas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro įsakymu 2011 m. rugsėjo 30 d. Nr. V-1775
35. Mullet, D. R., & Rinn, A. N. (2015). Giftedness and ADHD: Identification, misdiagnosis, and dual diagnosis. *Roeper Review*, 37(4), 195-207.
36. Narkevičienė B. (2000). Žmogus – tai galimybė. // *Mokykla* Nr.1
37. Narkevičienė, B. (2012). Kad augtumėm. (Itin) gabių vaikų ugdymo modelis Gairės mokytojo pedagoginei kūrybai.
38. Oğurlu, Ü., & Çetinkaya, Ç. (2012). Identification of preschool gifted children characteristics based on parents' observations. *The Online Journal of Counselling and Education*, 41.
39. Papadopoulos, D. (2016). Psycho-pedagogical and educational aspects of gifted students, starting from the preschool age; how can their needs be best met. *J Psychol Abnorm*, 5(153), 2.
40. Pfeiffer, S. I. (Ed.). (2018). *Handbook of giftedness in children: Psychoeducational theory, research, and best practices*. Second edition. Springer Science & Business Media.
41. Pfeiffer, S. I., & Stocking, V. B. (2000). Vulnerabilities of academically gifted students. *Special Services in the Schools*, 16(1-2), 83-93.
42. Pierson, M. R. (2014). Gifted education in the United States: Perspectives of gender equity.
43. Prieto, L. (2004). The role of the teacher within the identification of gifted students.
44. Renzulli, J. S., & Renzulli, S. R. (2010). The schoolwide enrichment model: A focus on student strengths and interests. *Gifted Education International*, 26(2-3), 140-156.

45. Renzulli, J. S. (2016). *The three-ring conception of giftedness: A developmental model for promoting creative productivity*. Prufrock Press.
46. Riley, J. C. (2019). Massachusetts Department of Elementary and Secondary Education.
47. Robinson, A., & Clinkenbeard, P. R. (2008). History of giftedness: Perspectives from the past presage modern scholarship. In *Handbook of giftedness in children* (pp. 13-31). Springer, Boston, MA.
48. Rupšienė, L. (2007). Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija.
49. Sharma, A. (2017). Emotional Intelligence Spiritual Intelligence and Values of Students in Modern and Indigenous Secondary Schools.
50. Silverman, L. K. (1997). The construct of asynchronous development. *Peabody Journal of Education*, 72(3-4), 36-58.
51. Steenbergen-Hu, S., & Moon, S. M. (2011). The effects of acceleration on high-ability learners: A meta-analysis. *Gifted Child Quarterly*, 55(1), 39-53
52. Sweeney, N. S. (1995). Gifted Children Have Special Needs Too. *Early Childhood News*, 7(3).
53. Šimelionienė A. (2008). Kaip atpažinti vaiko gabumus? Metodinės rekomendacijos pedagogams, švietimo pagalbos specialistams ir tėvams
54. Švietimo įstatymas. (2011). Priimtas Lietuvos Respublikos Seime 2011-03-17// Valstybės žinios, 2011-03-31, Nr. 38-1804, gal. suv. red. 2015-07-10
55. U.S. Commissioner of Education. (1972). Committee Print for U.S. Congress, Senate, Committee on Labor and Public Welfare, 92nd Cong., 2nd Sess., 2-4, 64.
56. Vaivre-Douret, L. (2011). Developmental and cognitive characteristics of “high-level potentialities” (highly gifted) children. *International Journal of Pediatrics*, 2011.
57. Walsh, R. L., Hodge, K. A., Bowes, J. M., & Kemp, C. R. (2010). Same age, different page: Overcoming the barriers to catering for young gifted children in prior-to-school settings. *International Journal of Early Childhood*, 42(1), 43-58.
58. Webb, J. T., Amend, E. R., & Webb, N. E. (2005). *Misdiagnosis and dual diagnoses of gifted children and adults: ADHD, bipolar, OCD, Asperger's, depression, and other disorders*. Great Potential Press, Inc.
59. Wu, E. (2013). Enrichment and acceleration: Best practice for the gifted and talented. *Gifted Education Press Quarterly*, 27(2), 1-8.
60. Zeidner, M., & Shani-Zinovich, I. (2011). Do academically gifted and nongifted students differ on the Big-Five and adaptive status? Some recent data and conclusions. *Personality and Individual Differences*, 51(5), 566-570.

61. Ziegler, A., & Stoeger, H. (2003). Identification of underachievement with standardized tests, student, parental and teacher assessments. An empirical study on the agreement among various diagnostic sources. *Gifted and Talented International*, 18, 87-94.

PRIEDAI

Priedas nr. 1. Kiekybinio tyrimo klausimynas

Gerbiamas ikimokyklinio / priešmokyklinio ugdymo mokytojai,

Esu Vilniaus Universiteto Edukacinės ir vaiko psichologijos magistro studijų antro kurso studentė Liucija Ašmantavičiūtė. Rašau baigiamąjį magistro darbą tema "Gabaus vaiko savybės ikimokyklinio / priešmokyklinio ugdymo mokytojų požiūriu". Šiam darbui vadovauja Vilniaus universiteto Psichologijos instituto doc. Dr. Sigita Girdzijauskienė. Magistro baigiamajam darbui atlieku tyrimą, kuriuo siekiu išsiaiškinti ikimokyklinio ugdymo mokytojų nuomonę apie tai, kokios savybės būdingos gabiems vaikams.

Šiame klausimyne pateiktas savybių sąrašas. Kokiomis savybėmis remtumėtės, bandydami nustatyti, ar vaikas yra gabus? Atsižvelgdami į pateiktą amžių, kiekvieną savybę įvertinkite 0, 1, arba 2:

0 – paminėta savybė vaikui nebūdinga dėl amžiaus;

1 – paminėta savybė gali būti būdinga bet kuriam šio amžiaus vaikui;

2- paminėta savybė gali būti būdinga gabiam vaikui (leistų įtarti gabumą).

Taip pat prie kiekvienos savybės galite parašyti komentarą laisva forma.

Pavyzdys:

Savybė	Vaiko metai	0, 1, 2	Komentaras
Moka skaityti	2	0	
	3	0	
	4	2	
	5	2	
	6	1	

2 – 3 metų vaikai dar pagal savo amžių skaityti nemoka, todėl buvo pažymėta 0.

4 – 5 metų gabūs vaikai gali pradėti skaityti, todėl buvo pažymėta 2.

6 metų dauguma vaikų pradeda skaityti, todėl buvo pažymėta 1.

Klausimynas:

Savybė	Vaiko metai	0, 1, 2	Komentaras
Nenustygsa vietoje, judrus (pvz., bėgioja po grupę, judrus lauke)	2		
	3		
	4		
	5		

	6		
Greitai kalba	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Nemiega pietų miego	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Mėgsta varžytis (lenktyniauti, kas greičiau nubėgs, nušoks)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Turi daug energijos, ilgai nepavargsta (pvz., po sporto būrelio ar išvykos gali toliau bėgioti, žaisti aktyvius žaidimus)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Jautrus skoniams ir/ar kvapams (pvz., gali būti supykintas nuo maisto kvapo, išrankus maistui)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Linkęs persivalgyti, kai maistas labai patinka	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Mėgsta papuošalus, gražius žaislus, drabužius	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Jautrus kūno pojūčiams (pvz., erzina drabužių etiketės, šurkšti medžiaga, nepatogus drabužis)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Smalsus, užduoda daug klausimų	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
	2		
	3		

Kalbant apie naujus, nežinomus dalykus, itin susidomėjęs	4		
	5		
	6		
Mėgsta galvosūkius, dėlionės, atminties žaidimus	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Domisi raidėmis, skaičiais	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Moka skaityti	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Skaitant pasakas prieš pietų miegą klausosi, užduoda klausimus	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Sunkiai atitraukiamas nuo mėgstamos veiklos (pvz., jei susikaupęs piešia, būna labai įsitraukęs į tai, sunku prikalbinti baigti ir eiti valgyti)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Mėgsta kurti pasakojimus, istorijas	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Lengvai įskaudinamas, reikalingas emocinis palaikymas	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Piešia įsivaizduojamus gyvūnus, herojus (savo fantazijų objektus)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Mėgsta pasakas	2		
	3		
	4		
	5		

	6		
Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti (imti verkti, gali imti skaudėti galvą, pilvą)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Empatiškas kitiems (pvz., susirūpinęs draugais, užjaučia, kai šiems skauda, liūdna)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Emocionaliai reaguoja, kai kas nors nesiseka (gali imti verkti, kai nepavyksta puikiai padainuoti, suvaidinti, padeklamuoti eilėraščių)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Pernelyg kalbus, trukdo bendrai grupės veiklai, blaško kitus	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Supranta kryptis (dešinė, kairė)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Platus žodynas (lyginant su bendraamžiais)	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Konstruoja įdomias formas iš kaladėlių, akmenukų, molio ar pan.	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Sklandžiai kalba	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Mėgsta tyrinėti, eksperimentuoti	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Pastabus	2		

	3		
	4		
	5		
	6		
Prisimena faktus, detales	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Supranta abstrakčias ir sudėtingas sąvokas	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Prisimena ir supranta ryšį tarp įvykių	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Teikia pirmenybę naujovėms	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Moka išardyti ir vėl sudėti daiktus	2		
	3		
	4		
	5		
	6		
Sėkmingai vykdo nurodymus atlikti keletą užduočių paeiliui	2		
	3		
	4		
	5		
	6		

Jūsų atsakymai labai svarbūs, dėkoju už dalyvavimą tyrime!

Priedas nr. 2. Gabių vaikų savybės

Klausimas	Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
<p>Kokiomis savybėmis, Jūsų manymu, pasižymi gabūs vaikai? Kokios teigiamos, o gal yra ir neigiamų?</p>	<p>Kognityviniai ypatumai</p>	<p>Greitas mokymosi tempas ir informacijos apdorojimas</p>	<p>“...greitai atlieka užduotis” - M1 “...greitu mokymosi tempu” - M6 “...imlumas naujai informacijai” - M7 “... jiems būdingas greitas informacijos apdorojimas, jie lengvai ir greitai išmoksta” - M8</p>
		<p>Spartesnė kognityvinė raida</p>	<p>“Dažnai anksčiau pradeda skaityti, skaičiuoti, domisi patys, be paskatinimo” - M1 “Sparčiai vystosi ankstyvaisiais raidos etapais [...] anksčiau skaito, rašo, kalba, skaičiuoja, kaip vyresni” - M3 “... sparti pažintinė raida” - M7</p>
		<p>Gera atmintis</p>	<p>“...gera atmintis” - M7 ; M11 “...turintys gerą atmintį” - M9</p>
		<p>Gebėjimas sukaupti dėmesį, pastabumas</p>	<p>“...gebėjimas susikaupti ir išlaikyti dėmesį” - M11 “...yra pastabūs” - M8</p>
		<p>Kūrybiškumas, originalumas</p>	<p>“... originalumu, savitumu, kūrybiškumu...” - M4 “Sumanūs, išradingi” - M1 “...vaizduote ir kūrybingumu” - M6 “...”kitame savo pasaulyje” [...] originalūs [...] savo pasaulyje - kitokie, savotiški. Saviti, originalūs, kitaip supranta aplinką, sugeba pamatyti daugiau prasmų” - M10 “...kūrybiški, [...] turi lakią vaizduotę, [...] gebantys rasti problemų sprendimo būdus” - M8</p>

		Gabumai tam tikroje srityje	“...turi talentą” - M8
		Išlavėję kalbiniai, komunikavimo gebėjimai	“...išlavėjusia kalba” - M6 “...geri komunikavimo gebėjimai” - M7
	Emociniai ypatumai, psichologinės savybės	Uždarumas	“Kartais uždari, nepriimantys pagalbos” - M2 “...užsisklendimas” - M4 “Gali būti uždari” - M1 “...jis užsisklendžia savyje” - M6 “...nenoras bendrauti (izoliacija)” - M7
		Perfekcionizmas	“Kruopštūs, smulkmeniški” - M2 “Darbštumu” - M4 “...atkaklumas, perfekcionizmas” - M5 “Kartais jie kelia sau per didelius reikalavimus” - M6
		Jautrumas, baimė nepritapti, suklysti	“...baimė būti nesuprastu” - M4 “...drovūs” - M1 “Aplinkiniams nesuprantamos jo mintys, jis darosi nepasitikintis, nes nepalaikomas, [...] ...ir bijo suklysti. Susiformuoja nesėkmės baimė” - M6 “...jautrūs” - M8
		Pasitikėjimas savimi / pernelyg didelis pasitikėjimas savimi	“...labai pasitikintis savimi” - M10 “... Ir susireikšminimas, , arogancija...” - M7
		Intuityvumas	“...intuityvūs” - M2
		Aukšta motyvacija	“...atkaklumas” - M5 “...pomėgius, kuriuos atkakliai plėtoja patys” - M8
		Žingeidumas, smalsumas	“...žingeidumas, [...] atakuoja pedagoga gausybe klausimų” - M5 “...smalsumas” - M7 “...smalsūs” - M9

			<p>“Smalsūs, dažnai domisi įvairiais dalykais” - M8</p> <p>“Žingeidumas, [...] smalsumas. Gali būti atkakliai klausinėjantys” - M11</p>
Socialinės savybės, elgesio ypatumai	Geba lyderiauti		<p>“...gali būti aktyvus, lyderiaujantis [...] mėgsta pasirodyti, pavadovauti” - M1</p> <p>“...lyderystė” - M7</p> <p>“Drąsūs, vadovaujantys” - M10</p>
	Turi tvirtą nuomonę, nebijo prieštarauti		<p>“...užsispyrę, turi tvirtą savo nuomonę, užtat gali neklausyti.” - M2</p> <p>“...parodyti savo nuomonę, nebijoti pasakyti prieš ir auklėtojai.” - M1</p>
	Nepritampantys prie kitų, bendravimo sunkumai		<p>“...nepritapti prie kitų vaikų, nes jų interesai kitokie” - M1</p> <p>“...vaikui sunku bendrauti, [...] Aplinkiniams nesuprantamos jo mintys “ - M6</p>
	Trukdo veiklai, netinkamai elgiasi		<p>“jis darosi nepasitikintis, nes nepalaikomas, kartais pradeda netinkamai elgtis, trukdyti. “ - M6</p> <p>“...trukdantys bendrai grupės veiklai [...] na, pavyzdžiui, užduoda daug klausimų, tu nespėji su kitais, o šitam vaikui reikia atsakymų, jis tave “gręžia”, tai ir trukdosi grupės veikla, o jei negali skirti dėmesio, pradeda nuobodžiauti, kibint kitus.” - M11</p>
	Kitokie interesai - domisi galvosūkiiais, knygomis		<p>“...nes jų interesai kitokie. Kai kiti vaikai žaidžia, gabūs gali sėdėti prie galvosūkio, raidžių žaidimo vienas” - M1</p> <p>“ skiriasi pomėgiais, pvz. domisi knygomis” - M9</p>
	Pašaipumas		“Mėgstantys pasijuokti iš kitų” - M10

		Linķē varžytis, nori laimēti	“...dažnai norintys laimēti, pirmauti” - M10
	Fiziniai ypatumai	Spartesnē fizinē raida	“Sparčiai vystosi ankstyvaisiais raidos etapais [...] Sparčiau vystosi ir fizinē raida, anksčiau vaikšto, labiau moka elgtis su įrankiais, anksčiau lipa laiptais ir t.t.” - M3
		Energingumas	“Aktyvumas” - M7 “Energingi (nebūtinai)” - M8

Priedas nr. 3. Gabių vaikų atpažinimas

Klausimas	Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
Kas Jums padeda spręsti ir atpažinti, kad vaikas yra išskirtinių gabumų?	Kognityvinės savybės	Išlavėjusi kalba	<p>“...išlavėjusi kalba” - M2</p> <p>“...kalba - platus žodynas” - M6</p>
		Logiškas mąstymas, supratimas	<p>“...logiškai mąsto” - M2</p> <p>“Logišku mąstymu ir problemų sprendimu” - M6</p> <p>“...supranta iš vieno karto paaiškinimo” - M10</p> <p>“...vaikas gerai gaudosi, supranta daugiau,” - M3</p>
		Originalumas, kūrybiškumas	<p>“Sumanumas, originalumas” - M1</p> <p>“...vaizduote ir kūrybingumu” - M6</p>
		Mokymosi tempas ir kokybė	<p>“Tiksliau, kokybiškiau, greičiau, lanksčiau atliekamos užduotys” - M4</p> <p>“Greitai atliekamos užduotys, teisingai” - M1</p> <p>“...mokymosi tempu” - M6</p> <p>“...greitai ir lengvai padaro, įdomia, išgalvoja” - M7</p> <p>“Padaro užduotis lengviau, nei kiti bendraamžiai” - M9</p> <p>“...greitai išmoksta eilėraščių” - M10</p> <p>“Veiklos tempas ir rezultatyvumas” - M11</p> <p>“...kaip užduotis atlieka, ar greitai, ar teisingai” - M8</p> <p>“Nu užduotis kaip atlieka, yra tokių, kurie greit padaro, gerai, tai matosi, kad gabus” - M3</p>
	Psichologinės savybės	Susidomėjimas, smalsumas	<p>“Mažesnių tarpe gal didesnis susidomėjimas viskuo” - M1</p> <p>“Didelis susidomėjimas tam tikra</p>

			<p>sritimi” - M5 “...daugiau domisi viskuo aplinkui” - M9 “...užduodamų klausimų gausa” - M11</p>
Emocinės savybės	Jautrumas		<p>“Jautrumas” - M1 “...pažeidžiamas emociškai” - M6</p>
	Empatija		<p>“Empatija” - M10</p>
Socialinės situacijos / savybės	Nepritapimas prie kitų		<p>“ kartais keistumas, nepritapimas prie kitų” - M1 “</p>
	Lyderystė		<p>“Mažesnių tarpe gal ...[] mokėjimas vadovauti žaidime.” - M1</p>
	Nepriimtinas elgesys		<p>“Svarbu pažymėti, kad gabių vaikų elgesys gali būti nepriimtinas ir kelti nemažų iššūkių tiek pačiam vaikui, tiek aplinkiniams.[...] Trukdymas grupės veiklai, auklėtojos neklausymas” - M6</p>
Fiziniai ypatumai	Fizinis silpnumas, pažeidžiamumas		<p>“Vaikas gali turėti ir fizinių negalavimų: silpnas fiziškai, [...] lydimas alergijų išoriniams dirgikliams, maisto išrankumas, miego nepilnavertiškumas.” - M6</p>
Vaiko veiklos	Užduotys		<p>“Ir kaip užduotis atlieka, matosi, kad vaikas logiškai samprotauja” - M2 “Tiksčiau, kokybiškiau, greičiau, lanksčiau atliekamos užduotys” - M4 “Greitai atliekamos užduotys, teisingai” - M1 “ Nu užduotis kaip atlieka, yra tokių, kurie greit padaro, gerai, tai matosi, kad gabus” - M3 “...užduočių” - M6 “Lengviausia iš užduočių pažinti ir gal</p>

			<p>tiksliausia” - M7 “Padaro užduotis lengviau nei kiti bendraamžiai” - M9 “Užduotėlių sprendimą supranta iš vieno karto paaiškinimo” - M10 “...ir kaip užduotis atlieka” - M8</p>
		Išskirtinių gabumų sritis	<p>“ lyginant su bendraamžiais ženkliai išvystyti gebėjimai tam tikroje srityje.” - M5 “išskirtiniai gabumai tam tikroje srityje” - M11 “, susidomėjimas kuria nors sritimi pvz. konstruoja sudėtingus statinius, greitai išmoksta eilėraščių, labai meniškai originaliai piešia, pasižymi išskirtiniu kūrybiškumu, fantazija” - M10</p>
		Piešiniai, darbeliai	<p>“ Iš piešinių, darbėlių” - M5 “...darbėlių, piešinių” - M6 “ labai meniškai originaliai piešia,” - M10</p>
		Žaidimai	<p>“ Net vaikui žaidžiant gali atsiskleisti tai.” - M5</p>
	Vertinimo būdai	Bendravimas	<p>“Pasimato daug kas bendraujant su vaiku” - M2 “...bendraujant, iš klausimų.” - M5 “Stebint, bendraujant” - M6</p>
		Stebėjimas	<p>“Stebėjimas ugdymo metu” - M8 “Stebint, bendraujant” - M6</p>

		Tėvų nuomonė	“...tėvų nuomonė” - M8
		Specialistų pagalba	“...specialistų pastebėjimai [...] konsultuotis su kitais specialistais” - M8
		Gebėjimų testai	“...vaiko gebėjimų testai” - M8
		Žinių atpažinimui trūksta	“Trūksta žinių, psichologinio pasirengimo dirbti su gabiais vaikais” - M3 “Seminarai, nes jie suteikia žinių, kaip tą vaiką atpažinti, bendrai žinių sakyčiau gal trūksta.” - M7

Priedas nr. 4. Gabaus vaiko atpažinimo sunkumai

Klausimas	Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
Kokie kyla sunkumai, atpažįstant gabų vaiką?	Galimybės pažinti vaiką stoka	Vaiko uždarumas	<p>“Dažnai jie būna labai uždari. Sunku pažinti.” - M2</p> <p>“Jei vaikas uždaras, sunku pastebėti [...]Arba jei yra šeimoje problemų, būna, kad vaikai užsisklendę” - M1</p> <p>“Vaikas gali būti užsisklendęs savyje” - M9</p> <p>“Jei vaikas užsidaręs ir pasyvus.” - M10</p> <p>“Tam tikros vaiko charakterio savybės: pav. Uždarumas.” - M11</p>
		Laiko stoka - grupėje daug vaikų	<p>“Mokinių gausa , laiko stoka” - M4</p> <p>“Sunkumai gali iškilti esant dideliame vaikų skaičiui (15-20) grupėje, kuomet trūksta laiko atkreipti dėmesį į kiekvieną vaiką asmeniškai, tokiu atveju dažniau matomas bendras vaizdas, trūksta galimybės stebėti ar užsiimti su vaiku individualiai.</p> <p>“ - M8</p>
		Vaikas retai lanko darželį	<p>“Jei retai lanko darželį, gali būti sunku pažinti vaiką” - M1</p>
	Gabumų atskleidimas	Sąlygų trūkumas gabumams atsiskleisti	<p>“ Jei gabumas koks nors specifinis, galima nepastebėti darželio aplinkoje.” - M1</p> <p>“...jei nesudarysi sąlygų, kuriose gali atsiskleisti vaiko gabumai, tai jie ir neatsiskleis, turi būti tinkama aplinka vaiko gabumams atsiskleisti.” - M5</p>

	Įvertinimo galimybių ribotumas	Įvertinimo instrumentų / gairių stoka	“Patikimu gabumu ivertinimo budu stoka ypač ankstyvajame amžiuje” - M3
		Galimybė gabumus supainioti su spec. poreikiais	“Kartais tokį vaiką dėl jo savybių galima supainioti su vaiku turinčiu spec. Poreikių.” - M5
		Būtinybė konsultuotis su kitais specialistais	“Ir vien pedagogams gali būti sunku nuspręsti, ar vaikas tikrai gabus “ - M1 “...pasikonsultuoti su specialistais” - M6 “Vienas pedagogas negali objektyviai įvertinti.” - M7

Priedas nr. 5. Atpažinimo svarba

Klausimas	Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
<p>Ar svarbus gabių vaikų atpažinimas ikimokykliniam e amžiuje? Kodėl svarbus ar nesvarbus?</p>	<p>Atpažinimo svarbumas</p>	<p>Vaiko gebėjimų tobulinimui, atskleidimui</p>	<p>“...siekiant atskleisti stipriąsias puses” - M2 “...reikia sudaryti sąlygas tiems gabumams toliau vystytis, juos plėtoti.” - M5 “...padėti jam tobulėti” - M6 “Jis leidžia tobulinti vaiko gabumus.” - M7 “Labai svarbus, kad tobulintume vaiko gebėjimus [...] kad tobulėtų” - M10 “...leidžiančios gabumams tobulėti” - M11 “Svarbus, kadangi vaikas pats negali pasirūpinti savęs ugdymu. Gabumai lieka neplėtojami ir netobulinami, sumenksta, galiausiai išnyksta, lieka tik pagrindinės, esminės savybės.” - M8</p>
		<p>Programų pritaikymui</p>	<p>“Kuo greičiau pažinus , galima pritaikyti atitinkamą ugdymo programą” - M4 “Svarbus. Svarbu pritaikyti ugdymą pagal vaiko sugebėjimus.” - M1 “Svarbus, nes pedagogai gali tokius vaikus nukreipti pas psichologus gilesniam ivertinimui, o patys geriau suprasdami gabiu vaiku ypatumus pritaikyti veiklas pagal gabaus vaiko poreikius” - M3 “Kiekvienam vaikui yra svarbu pastebėti jo gabumus dėl tolesnio kryptingo jo ugdymo” - M9 “Labai svarbus, kad [...] parinktume šiek tiek sudėtingesnes užduotis negu kitiems vaikams” - M10 “Svarbus, nes jiems reikalingas individualus dėmesys, individualios užduotys, atitinkančios vaiko gebėjimus” - M11</p>

		<p>Emocinės gerovės užtikrinimui, elgesio nukreipimui</p>	<p>“...kad vaikas jaustų pripažinimą” - M2 “patirt sėkmę ir išvengt vaiko „maištavimo“. Vaikas jausis suprastas.” - M6 “Labai svarbus [...] kad drąsintume, kad tobulėtų ir norėtų tai daryti toliau...nes jeigu to nedarysime, vaikai taps apatiški, nepasitikės ir praras pažinimo norą” - M10 “ Taip pat gabiems vaikams, kuriems yra būdingas energingumas, gali jį nukreipti negera linkme, vietoje to, kad būtų tobulinami jo gebėjimai, jis gali nukreipti energiją į maištavimą, netinkamą elgesį. Mažas vaikas nemokėdama pilnai kontroliuoti ir suprasti savo minčių, veiksmų, norų, kuomet jam nesuteikiama pagalba tai padaryti, jis pasimeta, neišmoksta mokytis ir spręsti iškilusių sunkumų.” - M8</p>
		<p>Geresniam vaiko poreikių / ypatumų supratimui</p>	<p>“...nukreipti pas psichologus gilesniam ivertinimui” - M3 “Tai padeda keisti supratimą, naudoti efektyvius bendravimo būdus, išvengti vaiko „nurašymo“ kaip keisto” - M6</p>

Priedas nr. 6. Darbo metodai

Klausimas	Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
<p>Kokius taikote metodus, dirbant su gabiu vaiku? Ar pritaikote ugdymo programą atsižvelgdami į tokio vaiko gebėjimus, poreikius? Pasidalinkite patirtimi</p>	<p>Užduočių pritaikymas</p>	<p>Sudėtingesnės užduotys</p>	<p>“Sudėtingesnės užduotys” - M2 “Parenkam sudėtingesnės užduotėles” - M1 “Pasunkintos užduotys tokiam vaikui” - M5 “Skiriu sudėtingesnės užduotis” - M6 “...užduočių pasunkinimas, iššūkių taikymas [...] paprastai iššūkis - veiklos, kur reikia pasukti galvą ir šitam vaikui, sudėtingesnės M7” - M7 “...sudėtingesnės užduotys” - M11 “Taikom žinoma, paprasčiausia duoti daugiau užduočių arba sunkesnes, nors kartais atrodo, kad to neužtenka, galima būtų kažką daugiau padaryti, bet nėra laiko.” - M9</p>
		<p>Individualios užduotys</p>	<p>“...individualios užduotys” - M2 “Skiriamos individualios užduotys” - M4 “...leidžiam kartais pasirinkti kitą veiklą, nei daro visi, jei vaikui tai visai neįdomu ir per lengva” - M1 “parengti Jam kitokias nei visiems vaikams užduotis. Reikia, kad vaikai mokytųsi tai, kas Jam įdomu ir atitinka jo gebėjimus” - M3</p>
		<p>Papildomos užduotys</p>	<p>“...papildomos užduotys” - M5 “Ruošiant programą grupei, įtraukiu atskirai papildomai užduočių tam vaikui, jei numanau, kad įprastos bus per lengvos ir bus greitai įveiktos.” - M2</p>

		Įdomesnės ir įvairesnės užduočių pateikimo formos	“...ieškoma įdomesnių ir įvairesnių užduočių pateikimo formų” - M5
		Įvairesnės veiklos	“Pateikiame įvairesnių gabiems vaikams veiklą [...] Labiau orientuotą į to vaiko gebėjimus, galbūt tai piešimas, galbūt konstravimas, vyresniems - skaitymas, rašymo užduotėlės kitokios” - M10 “...pasiūlau daugiau veiklų labiau atitinkančių vaiko gebėjimus, pomėgius” - M8 “Dalyvauja konkursuose, festivaliuose ir kt.renginiuose , atskleidžiančius vaiko gabumus.” - M4
		Individualus darbas su vaiku	“...kiek įmanoma, skiriu individualaus dėmesio.” - M2 “...tiesiog reikia rasti laiko su gabi vaiku dirbti individualiai” - M3 “Individualus darbas” - M7 “Individualus darbas su vaiku” - M11
	Įtraukiami kiti asmenys	Tėvai	“Pasiūloma lankyti papildomus užsiėmimus.” - M4 “Tėvai iš namų atneša mėgiamų užduočių, sunkesnių, duodam spręsti, kalbamės su tėvais.” - M1
		Padėjėjai	“...saikingai prašoma pagalbos dirbant su kitais grupės vaikais (mokytojo padėjėjo vaidmuo)” - M5
	Rūpinimasis emocine gerove	Bendravimas, palaikymas	“Bendrauju, bandau suprasti, palaikyti, pritarti jo nuomonei, reikalui esant, įtikinti, bendru sutarimu pakeisti nusistatymą, siekti rezultatų taip, kad

			<p>vaikas patirtų džiaugsmą ir sėkmę.[...], skatinu siekti, ieškoti ir įveikti sunkumus.” - M6</p> <p>“Skatinu savarankiškumą,, skatinu, padrašinu, stengiuosi pastebėti jei vaikas nuobodžiauja ar nesutelkia dėmesio.” - M8</p>
		Tinkamų sąlygų sudarymas	<p>“... sudarome sąlygas vaikams laisvai jaustis” - M10</p>
	Aplinkos turinimas	Inventoriaus pildymas	<p>“ Ieškome būdų, kaip padėti vaikams tyrinėti, stebėti ir atrasti: pildome knygų lentynas įvairiomis enciklopedijomis, žaidimais, bei žaislais” - M10</p>

Priedas nr. 7. Ugdymo pritaikymo svarba

Klausimas	Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
<p>Kaip manote, ar svarbu ikimokykliniam e amžiuje ir ugdyme atsižvelgti į išskirtinius vaiko gabumus, organizuojant ugdymą? Kodėl?</p>	<p>Potencialo realizavimui</p>	<p>Tolimesniam gabumų tobulinimui</p>	<p>“Anksčiau pradėjus ugdyti pagal vaiko poreikius, geresnių rezultatų pasieksime” - M2</p> <p>“Būtinai, nes greičiau judės pirmyn [...] bus patenkinti vaiko poreikiai ugdymo prasme” - M4</p> <p>“Svarbu. Kuo anksčiau bus pradedama ugdyti pagal galimybes vaiko, tuo galbūt jis daugiau išmoks” - M1</p> <p>“Labai svarbu. Jei vaikas, nors ir būdamas gabus, neprograsuos, jis neišnaudos savo potencialo, taps vidutinybe...” - M7</p> <p>“Nėra žmonių vienodų, todėl reikia ieškoti kiekviename vaike to, ką jis geba atlikti geriausia ir skatinti tobulėti, programos pritaikymas tam ir yra svarbus.[...] Tokiu atveju ir pritaikyti reikia pagal išskirtinius gebėjimus, kad vaikas būtų skatinamas tobulėti” - M10</p> <p>“Svarbu, nes būtina tuos gebėjimus ugdyti toliau.[...] Įprasta programa gali būti per lengva, tolimesnis ugdymas būtų lygio atitaikymas ir pritaikymas polinkiams...”- M11</p> <p>“...geriausiai vaiko gabumams atsiskleisti leidžia tinkamos sąlygos mokytis pagal individualius poreikius atitinkančią programą” - M3</p> <p>“Ugdyme atsižvelgti į vaiko gabumus ir pagal juos pritaikyti ugdymo gaires yra tęstinumas to, kodėl išvis svarbu pastebėti vaiko gabumus. Jei juos pastebėjęs nesiimsi jokių korekcijų ugdyme, tai bus tas pats, kad ir</p>

			<p>nepastebėti. O tai vaiką palieką „ant ledo“ vieną patį su tuo, ko jis nesupranta ir nepažįsta. Nepilnai pritaikytas ugdymas menkina vaiko gebėjimus apskritai, ką jau kalbėti apie gabumus.” - M8</p>
		Unikalumo atskleidimui	<p>“Svarbu, siekiant atskleisti vaiko unikalumą, padėti siekti savo tikslų [...] Anksčiau pradėjus ugdyti pagal vaiko poreikius, [...] pamatysime vaiko išskirtinumą, unikalumą” - M2 “Būtinai,[...] išreikš save, “ - M4</p>
	Emocinei gerovei užtikrinti	Motyvacijai palaikyti	<p>“Taip, svarbu skatinti vaiku motyvacija” - M3 “ Kuo anksčiau bus pradedama ugdyti pagal galimybes vaiko, [...], nenuobodžiaus, nepraras motyvacijos” - M1 “Labai svarbu, nes priešingu atveju toks vaikas nuobodžiaus” - M5 “Taip, nes gabiam vaikui gali būti nuobodu atlikti tas pačias užduotis, nes jam per lengva, nelieta iššūkio, dingsta noras tobulėti” - M9 “Labai svarbu, nes priešingu atveju toks vaikas [...] arba taps apatiškas ir netobulės toliau.” - M5 “Vaikas jaus pasitenkinimą veikla, savimi, savo pasiekimais, tuo būdu bus motyvuotas” - M6</p>
			<p>“ Kuo anksčiau bus pradedama ugdyti pagal galimybes vaiko, [...], nenuobodžiaus, nepraras motyvacijos” - M1</p>
		Emocijų stabilumui, pasitikėjimui	<p>“Labai svarbu. Vaikas domėsis, sieks, tobulės, stabilės jo emocijos, tvirtės visapusiškas potencialas. Vaikas jaus pasitenkinimą veikla, savimi,[...] tuo būdu bus motyvuotas, tvirtės pasitikėjimas “ - M6</p>

	Elgesio nukreipimui	Destruktyvaus elgesio išvengimui	“...iš nuobodulio gali imtis destruktivių veiksmų” - M5
--	---------------------	----------------------------------	---

Priedas nr. 8. Kylantys sunkumai grupėje

Klausimas	Kategorijos pavadinimas	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
<p>Kokie kyla sunkumai, kai grupėje yra itin gabus ugdytinis? Pasidalinkite patirtimi</p>	<p>Individualaus dėmesio skyrimas</p>	<p>Papildomas darbas pedagogams</p>	<p>“Reikia pagalvoti apie atskiras užduotis” - M1 “Kai reikia papildomai ruošti individualia programą, bet padeda pozityvus nusiteikimas, kantrybė, kurybiškumas, lankstumas” - M3 “Daugiau papildomo darbo pedagogui, nes reikia ieškoti papildomų užduočių, veiklos tokiam vaikui” - M5 “Papildomų užduočių ruošimas” - M6</p>
		<p>Laiko trūkumas individualiam dėmesiui</p>	<p>“ Būtų gerai skirti individualaus dėmesio, bet pritrūksta laiko, kai grupėj daug vaikų.” - M1 “ o individualiam dėmesiui reikia laiko.” - M2 “Sunku, nes trūksta laiko individualiam ugdymui, nėra specialistų pagalbos...” - M7 “...skirti daugiau dėmesio ir laiko” - M6 “ Labai greitai įsisavina technikas, kaip lieti, maišyti dažus, dažnai prašo piešti kartu arba šalia sėdint, kad galėtų kopijuoti. O nukopijuoja tiksliai, bet jei nežino, kaip nupiešti prašo parodyti ir užtenka vieno karto, kad ji pati toliau bandytų. Taigi jei įsivaizdavus, koks yra realus tempas ir dienos darbai darželio grupėje pilnoje vaikų, tokioms individualioms veikloms turime laiko tik vakarop” - M8</p>
		<p>Reikalinga kitų žmonių pagalba</p>	<p>Reikalinga nuolatinė kito žmogaus pagalba norint, kad vaikas ir toliau tobulėtų, nes grupėje yra daug vaikų, o</p>

			<p>individualiam dėmesiui reikia laiko.” - M2</p> <p>“Mokytojo padėjėjas šitiems vaikams neskiriamas, o būtų naudinga” - M1</p> <p>“Sunku, nes trūksta laiko individualiam ugdymui, nėra specialistų pagalbos...” - M7</p>
		Išskirtinių ugdymosi poreikių patenkinimas - kompetencijos reikmė	<p>“...be to ne visada pedagogas gali būti pakankamai kompetentingas toje srityje, kurioje pasireiškia išskirtiniai vaiko gabumai “ - M5</p>
	Grupės valdymas, organizavimas - gerovės užtikrinimas visiems vaikams	Labai skirtingas vaikų darbo tempas	<p>“Tempo atžvilgiu, vaikas turi kantriai laukti, kol kiti įsisavina mokymo turinį, šis vaikas nukenčia. O jei skiri daugiau laiko šitam vaikui, nukenčia kiti.” - M4</p> <p>“... šių vaikų darbo tempas kitoks, reikia atsižvelgti, mokėti skatinti. Tai padeda išvengti vaiko „išsišokimus“, nukreipti tinkama linkme visose srityse: žiniose, bendravime.” - M6</p>
		Emocinių, socialinių poreikių patenkinimas	<p>“ Kartais tokių vaikų gaila, nes jie nepritampa prie grupės, žaidžia vieni, tai reikia galvoti, kaip juos užimti, kad nebūtų neįdomu ir liūdna.” - M1</p> <p>“Priklausomai nuo paties vaiko asmenybės, gali vaikas lengvai įsiliesti į grupę, o kitas gali pasirodyti netgi dideliu keistuoliu. Vaikai nevertina kitų pagal gabumus, gali kilti sunkumų bendraujant, pedagogui tuomet reikia stengtis, kad vaikas netaptų atstumtu” - M9</p> <p>“Reikalauja daugiau dėmesio, tiek iš mokytojo, tiek iš bendraamžių. Jeigu nepastebėsime ir nieko neveiksime vaikas užsisklės. Kalbame su vaiko tėvais, ieškome bendrų sprendimų” - M10</p>

			<p>“...kai kuriems sunkiau sekasi susirasti draugų, jiems būna neįdomios bendros veiklos, tada reikia galvoti, kaip sudominti tą vaiką “ - M11</p>
		Erzelis grupėje	<p>“Arba kiti gabūs gali erzinti kitus vaikus, auklėtojas, būti arogantiški, tada irgi sunku.” - M1</p> <p>“...reikia atsižvelgti, mokėti skatinti. Tai padeda išvengti vaiko „išsišokimus“, nukreipti tinkama linkme visose srityse: žiniose, bendravime.” - M6</p> <p>“Galimas gabaus vaiko dominavimas” - M11</p> <p>“... jei dieną matau, kad mergaitei jau sunkiai sekasi sutarti su vaikais (labai emocionali ir teigiamom ir neigiamom emocijom, gali būti konfliktiška) pasiūlau patapyti, dažniausiai tai būna sprendimas numeris vienas.” - M8</p>

Priedas nr. 9. Kiekybinė tyrimo dalis: komentarai

Savybė	Komentarai
Nenustygsa vietoje, judrus (pvz., bėgioja po grupę, judrus lauke)	<p>“Jei vaikui būtų gabus sporto šakoms...”</p> <p>“Ši savybė gali būt būdinga, bet kuriam iš nurodytų amžiaus tarpsnių.”</p> <p>“Judrumas nesusijęs su gabumais”</p> <p>“Gali būti hiperaktyvumo požymis.”</p>
Greitai kalba	<p>“Gal būt su gabumais tai būtų susiję tiek, kad gabus vaikas greit kalbėdamas nori perteikti daug informacijos.”</p> <p>“Požymis, kad vaikas greitai masto.”</p>
Nemiega pietų miego	<p>“Nemanau, kad tai susiję su gabumais.”</p> <p>“Vaikai skirtingi, kai kuriems anksti nereikia pietu miego.”</p>
Mėgsta varžytis (lenktyniauti, kas greičiau nubėgs, nušoks)	<p>“Varžytis mėgsta aktyvūs, judrūs vaikai ir tai daugiau priklauso nuo charakterio savybių”</p> <p>“Konkurencija gana dažnas reiškinys tarp vaiku”</p>
Turi daug energijos, ilgai nepavargsta (pvz.: po sporto būrelio ar išvykos gali toliau bėgioti, žaisti aktyvius žaidimus)	<p>“Tai daugiau charakterio savybė, bet ne gabumų”</p> <p>“Hyperaktyvumas”</p>
Jautrus skoniams ir/ar kvapams (pvz., gali būti supykintas nuo maisto kvapo, išrankus maistui)	<p>“Tai gali būt būdinga bet kuriam amžiui”</p> <p>“Maisto pasirinkimas galėtų būti būdingas gabiam vaikui, kita vertus, vaikas galėjo būti tiesiog per daug lepinamas. Nė į vieną iš klausimų neįmanoma atsakyti vienareikšmiškai, kolkas nemanau, kad bent viena šių savybių turėtų kelti pagrindą įtarinėti gabų/negabų vaiką. Galbūt išvardintų savybių visuma, bet jokiū būdu ne po vieną.”</p> <p>“Jautrumas”</p>
Linkęs persivalgyti, kai maistas labai patinka	<p>“Pastebejau, kad tai būdinga letesnio išsivystimo vaikui”</p>
Jautrus kūno pojūčiams (pvz., erzina drabužių etiketės, šiurkšti medžiaga, nepatogus drabužis)	<p>“Jautri oda gali būti alergiskas”</p>
Smalsus, užduoda daug klausimų	<p>“Smalsumas, domėjimasis kažkuria sritimi labiau, gali būt būdinga gabiam vaikui”</p>

	<p>“Šiuo atveju tai rodo žingeidumą, ne gabumą, bet, manau jie tarpusavyje koreliuoja.” “Smalsus ir protingas”</p>
<p>Kalbant apie naujus, nežinomas dalykus, itin susidomėjęs</p>	<p>“Taip gali reikšt ypatingą susidomėjimą kažkuriais dalykais gabūs vaikai” “Žingeidus”</p>
<p>Mėgsta galvosūkius, dėliones, atminties žaidimus</p>	<p>“Leistų įtart gabumus” “Gabus matematikai , tiksliesiems mokslams”</p>
<p>Moka skaityti</p>	<p>“Domėjimasis raidėmis , knygomis, skaitymu, gali būt gabaus vaiko požymis”</p>
<p>Sudrausmintas gali stipriai emociškai reaguoti (imti verkti, gali imti skaudėti galvą, pilvą)</p>	<p>“Psichosomatiniai skausmai gali būti gabumų požymis, bet taip pat gali rodyti vaiko nesaugumo pojūtį. Vėlgi nevienareikšmiška.” “Jautrumas budingas meniskam vaikui”</p>